

Strategia Promocji Produktu Turystycznego Ziemi Lubartowskiej

Lubartów 2011

Dokument pn. „Strategia Promocji Produktu Turystycznego Ziemi Lubartowskiej” opracowany został w ramach projektu „Rowerem przez kraj Lewartę - promocja oferty turystyki rowerowej Ziemi Lubartowskiej”, który współfinansowany był z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013, Oś Priorytetowa VII. „Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna”, Działanie 7.2 „Promocja kultury i turystyki”.

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	2
WPROWADZENIE	4
1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE	6
1.1. Metoda prac nad dokumentem	6
1.2. Źródła informacji	7
1.3. Metoda analizy strategicznej	8
1.4. Struktura celów	8
2. DEFINICJA OBSZARU STRATEGII	10
2.1. „Ziemia Lubartowska” – definicja obszaru strategii	10
2.2. Lokalizacja obszaru strategii	11
2.3. Podział administracyjny	12
2.4. Sieć osadnicza	13
2.5. Dostępność komunikacyjna	14
3. PROFIL GOSPODARCZY OBSZARU	17
3.1. Przedsiębiorczość	17
3.2. Działalność rolnicza	21
3.3. Otoczenie instytucjonalne aktywności gospodarczej	23
4. ZASOBY LUDZKIE	29
4.1. Demografia	29
4.2. Poziom wykształcenia mieszkańców	31
4.3. Gospodarstwa domowe i dochody	31
4.4. Bezrobocie	32
4.5. Poziom organizacji społeczności lokalnej	33
5. TURYSTYCZNA DIAGNOZA OBSZARU	35
5.1. Zasoby środowiska	35
5.2. Zasoby dziedzictwa kulturowego	45
5.3. Infrastruktura turystyczna	52
5.4. Inne elementy wpływające na atrakcyjność turystyczną	61
5.5. Informacja turystyczna	66
5.6. Kierunki rozwoju ruchu turystycznego	67
6. PRODUKTY TURYSTYCZNE	73
6.1. Obszar jako produkt turystyczny	73
6.2. Struktura produktu turystycznego	76
6.3. Segmentacja rynku	78
6.4. Walory turystyczne Ziemi Lubartowskiej a segmenty rynku	88

7. ANALIZA SWOT	91
7.1. Założenia metodologiczne analizy	91
7.2. Wyniki analizy SWOT	92
7.3. Wnioski z analizy	96
8. CELE STRATEGII PROMOCJI	101
9. PROMOCJA – KIERUNKI I ZADANIA	110
ŹRÓDŁA	118

WPROWADZENIE

Dokument pn. „Strategia Promocji Produktu Turystycznego Ziemi Lubartowskiej” opracowany został w ramach projektu „Rowerem przez krainę Lewarta - promocja oferty turystyki rowerowej Ziemi Lubartowskiej”, który współfinansowany był z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013, Oś Priorytetowa VII. „Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna”, Działanie 7.2 „Promocja kultury i turystyki”. Celem bezpośrednim projektu jest wzrost wykorzystania potencjału Ziemi Lubartowskiej – wypromowanie oferty turystycznej w zakresie rozwoju turystyki rowerowej. Zakłada się, że realizacja przedmiotowej inicjatywy wpłynie to na wzrost atrakcyjności turystycznej Ziemi Lubartowskiej oraz Lubelszczyzny i wypromowanie jej wizerunku jako miejsca o dużej atrakcyjności turystycznej i kulturalnej, otwartej na turystę, zwłaszcza aktywną turystykę rowerową.

Autorom dokumentu przyświecało założenie, że zainteresowanie i przyciągnięcie turystów krajowych i zagranicznych przełoży się na wzrost dochodów jednostek samorządu terytorialnego, lokalnych podmiotów gospodarczych, a także mieszkańców opisywanego obszaru. Oczekuje się, iż dodatkowe wpływy z turystyki, (pośrednie i bezpośrednie) poprawią sytuację finansową i społeczną mieszkańców Ziemi Lubartowskiej. Powstaną nowe, całoroczne i sezonowe, miejsca pracy. W efekcie obszar ten stanie się atrakcyjną lokalizacją życiową dla obecnych i nowych mieszkańców.

Należy podkreślić, iż strategia promocji jest podstawowym warunkiem stworzenia spójnego przekazu skierowanego do mieszkańców i turystów, dotyczącego unikalnych wartości i cech promowanego obszaru, a w konsekwencji przemyślane pozycjonowanie obszaru w wybranych grupach docelowych. Opracowanie takiego dokumentu zapewnia również konsekwentne dążenie ku wytyczonym kierunkom rozwoju oraz koordynację działań zgodnie z przyjętymi założeniami. W związku z powyższym, podstawowym zadaniem niniejszego dokumentu jest zaplanowanie działań promocyjnych, umożliwiających wykreowanie w ramach Ziemi Lubartowskiej oryginalnego produktu turystycznego, wyróżniającego ten obszar na tle konkurencji, tzn. innych obszarów i kraju.

W dokumencie określono atrakcyjność Ziemi Lubartowskiej pod względem turystycznym. Opracowano diagnozę posiadanych zasobów i potencjałów, a także przeprowadzono analizę istniejących i planowanych do stworzenia produktów turystycznych w odniesieniu do potencjalnych segmentów ruchu turystycznego. Nakreślono także profil turystów odwiedzających ten obszar, a także ich preferencje. Wskazano na sposoby i kanały promocji z pełnym uwzględnieniem posiadanych zasobów.

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Prace nad dokumentem przebiegały wg następujących etapów:

I. Analiza aktualnej sytuacji, mająca na celu zidentyfikowanie wyróżników charakterystycznych dla Ziemi Lubartowskiej. W ramach tego wykonano diagnozę sytuacji w oparciu o następujące analizy:

- aktualnej sytuacji gospodarczej i społecznej obszaru,
- lokalnych zasobów środowiskowych i kulturowych atrakcyjnych turystycznie, a także możliwych do wykreowania na ich podstawie produktów turystycznych,
- aktualnych ukierunkowań ruchu turystycznego,
- istniejących dokumentów o charakterze strategicznym.

II. Analiza strategiczna – SWOT.

III. Określenie celów promocji produktu turystycznego.

IV. Określenie planu promocji, jej narzędzi, a także systemu wdrażania założeń strategii.

Realizowanie przyjętej kolejności prac umożliwiało stworzenie kompleksowego opracowania, z uwzględnieniem uwarunkowań i potencjału turystycznego obszaru oraz przedstawienie konkretnych i koniecznych działań zmierzających do wykreowania wizerunku Ziemi Lubartowskiej jako miejsca atrakcyjnego i przyjaznego dla turystów.

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

1.1. Metoda prac nad dokumentem

Proces tworzenia niniejszego dokumentu oparty był na **metodzie partycypacyjno – eksperckiej**, która zakłada współpracę z interesariuszami rynku turystycznego na wszystkich etapach tworzenia założeń strategicznych. Metoda ta zalecana jest dla tego typu dokumentów o charakterze strategicznym, realizowanych na poziomie lokalnym (powiat, gmina).

Tabela 1.1. Zalecane metody tworzenia dokumentów strategicznych dla poszczególnych poziomów zarządzania rozwojem.

Poziom województwa	Poziom powiatu	Poziom gminy
Menedżerska	Ekspercko-konsultacyjna	Partycypacyjna
Ekspercka	Menedżersko-konsultacyjna	Menedżersko-konsultacyjna
		Ekspercko-konsultacyjna

Źródło: Hausner J. (red), Programowanie rozwoju regionalnego. Poradnik dla samorządów województwa, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1999.

Metoda partycypacyjno – ekspercka posiada następujące cechy:

- społeczność ma swoją reprezentację w procesie tworzenia strategii (warsztaty, spotkania konsultacyjne, szkolenia, ankiety itp. – przykładem tego jest dzisiejsze spotkanie),
- obywatele nie mają w tym przypadku możliwości pełnego współuczestnictwa - głównymi autorami strategii są eksperci.

Wybór tej metody, w przypadku strategii promocji produktu turystycznego, ma dodatkowe uzasadnienie w postaci konieczności posiadania dość specyficznej wiedzy związanej z marketingiem, a w przedmiotowym przypadku z jego odmianą – marketingiem terytorialnym. Wykreowanie produktu turystycznego oraz jego osadzenie w realiach marketingowych, a także dobór odpowiednich instrumentów i narzędzi promocji wymaga bezwzględnie udziału ekspertów.

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

1.2. Źródła informacji

Przy opracowaniu niniejszego dokumentu wykorzystano wszystkie dostępne źródła informacji dotyczące Ziemi Lubartowskiej i jej otoczenia zewnętrznego. Korzystano tutaj przede wszystkim z:

- danych GUS dostępnych na oficjalnej stronie internetowej tego urzędu: www.stat.gov.pl,
- danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie (www.wup.lublin.pl),
- dane Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska (www.gios.gov.pl) oraz Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska (www.wios.lublin.pl),
- danych Instytutu Turystyki w Warszawie (www.intur.com.pl),
- danych przekazanych przez samorządy lokalne Ziemi Lubartowskiej oraz informacjach dostępnych na ich stronach internetowych,
- lokalnych publikacji promocyjnych (foldery, ulotki, informatory, broszury itp.),
- publikacji jednorazowych i cyklicznych o charakterze historycznym, etnograficznym itp..

Dodatkowo dla zachowania spójności założeń niniejszego dokumentu z dokumentami planistycznymi na szczeblu regionalnym i krajowym, wykorzystano i uwzględniono zapisy następujących dokumentów:

1. Strategii Rozwoju Kraju 2007 – 2015¹,
2. Strategię Rozwoju Turystyki na lata 2007 - 2013²
3. Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020³,
4. Plan Marketingu Turystyki w Województwie Lubelskim na lata 2007 – 2013⁴.
5. Lokalne Strategie Rozwoju Wdrażane przez Lokalne Grupy Działania funkcjonujące na obszarze Ziemi Lubartowskiej (w ramach Osi IV. Leader PROW na lata 2007 – 2013, w tym:
 - Lokalną Grupę Działania „Doliną Wieprza i leśnym szlakiem” (obejmuje teren Gminy Firlej, Gminy Kamionka, Gminy Kock, Gminy Lubartów, Gminy Niedźwiada, Gminy Ostrówek, Gminy Serniki),
 - Lokalną Grupę Działania „Małe Mazowsze” (obejmuje obszar Gminy Abramów, Gminy Jeziorzany i Michów).
 - Lokalną Grupę Działania „Jagiellońska przystań” (obejmuje m.in. teren Gminy i Miasta Ostrów Lubelski”),

¹ Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 29 listopada 2006 roku, www.mrr.gov.pl.

² Strategia Rozwoju Turystyki na lata 2007 – 2013, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 czerwca 2005 roku, www.mrr.gov.pl

³ Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020, załącznik do uchwały nr XXXVI/530/2000 z dnia 4 lipca 2005 roku Sejmiku Województwa Lubelskiego.

⁴ Plan Marketingu Turystyki w Województwie Lubelskim na lata 2007 – 2013, www.lubelskie.pl

- ⇒ Lokalna Grupa Działania „Polesie” (obejmuje teren Gminy Uścimów).

1.3. Metoda analizy strategicznej

Jako podstawową metodę analizy strategicznej zastosowano analizę SWOT – jedna z najpopularniejszych heurystycznych technik analitycznych, służąca do porządkowania informacji. Bywa stosowana we wszystkich obszarach planowania strategicznego jako uniwersalne narzędzie pierwszego etapu analizy strategicznej. Głównym jej celem jest:

- ⇒ określenie aktualnej i perspektywicznej pozycji przedmiotu analizy SWOT,
- ⇒ prognoza strategii postępowania.

Ryc. 1.1. Macierz analizy SWOT.

Silne Umacniamy i Budujemy	Słabe Unikamy i Likwidujemy
Wewnętrzne	Zewnętrzne
Wschodzące i Silne Rynki Szanse	Mogą Zachwiać Rynkiem Zagrożenia

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z rozporządzeniem 1260/99 oraz dokumentem roboczym nr 2, analiza SWOT winna być wykorzystana przy prowadzeniu ewaluacji ex-ante programów strukturalnych, planów rozwoju, jednolitych dokumentów programowych, programów operacyjnych i uzupełnień programów operacyjnych⁵. Jest ona więc instrumentem służącym przede wszystkim do prowadzenia ewaluacji globalnej i pozycjonowania strategicznego. W związku z tym metoda ta jest **powszechnie wykorzystywana przy opracowaniu regionalnych i lokalnych strategii rozwoju społeczno – gospodarczego**.

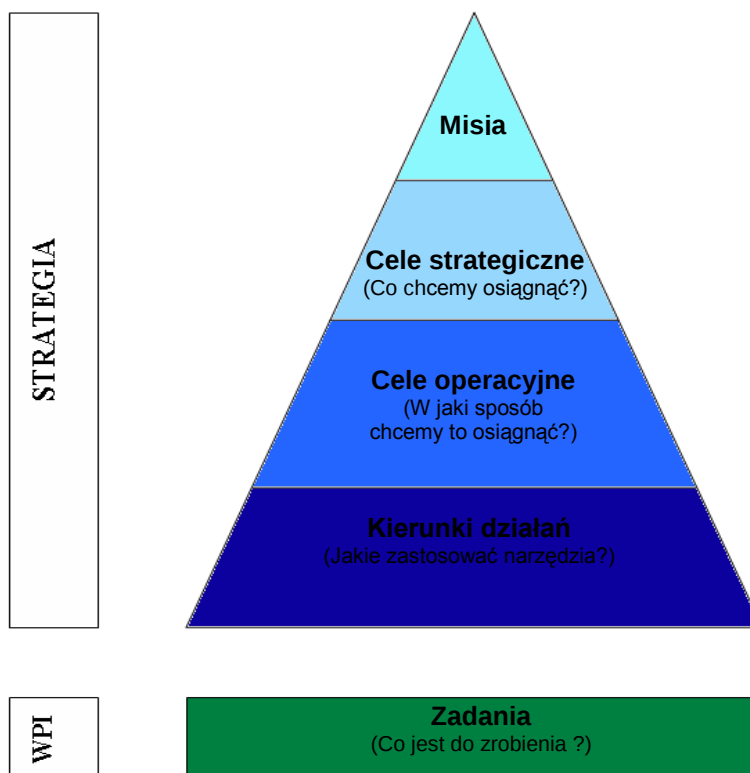
1.4. Struktura celów

Struktura celów dokumentu nawiązuje bezpośrednio do zaakceptowanego w dniu 1 sierpnia 2007 roku przez Zarząd Województwa Lubelskiego vademecum dla jednostek samorządu terytorialnego pn. „Strategie

⁵ Rozporządzenie Rady (WE) NR 1260/1999 z dnia 21 czerwca 1999 r. ustanawiające ogólne przepisy w sprawie Funduszy Strukturalnych.

rozwoju lokalnego w latach 2007 - 2015”⁶. Dokument ten powstał w celu ułatwienia jednostkom samorządu terytorialnego sporządzenia strategii rozwoju lokalnego tak, by były one jak najbardziej spójne z dokumentami na szczeblu krajowym i regionalnym i mogły stanowić źródło odniesień w procesie monitorowania zachodzącej zmiany społeczno – gospodarczej na poziomie regionalnym i krajowym.

Ryc. 1.1. Struktura celów wg vademecum „Strategie rozwoju lokalnego w latach 2007-2015”.

Źródło: „Strategie rozwoju lokalnego w latach 2007-2015”, www.rpo.lubelskie.pl.

⁶ Vademecum dla jednostek samorządu terytorialnego pn. „Strategie rozwoju lokalnego w latach 2007-2013”, www.rpo.lubelskie.pl.

2. DEFINICJA OBSZARU STRATEGII

2.1. „Ziemia Lubartowska” – definicja obszaru strategii

Obszar będący przedmiotem niniejszego opracowania, a także przygotowanego w jego ramach planu strategicznego, zdefiniowany został jako „**Ziemia Lubartowska**”. Regionaliści i krajoznawcy używają tego pojęcia nieco szerzej, niż wskazywałby na to podział administracyjny. Zarówno w statucie Lubartowskiego Towarzystwa Regionalnego, jak i w opracowaniu pn. „Program rozwoju turystyki w powiecie lubartowskim na lata 2010 - 2020” definicja ta dotyczy całego powiatu lubartowskiego oraz dodatkowo Gminy Niemce, Gminy Ludwin i Gminy Spiczyn⁷. Nie znaleziono jednak w źródłach merytorycznego uzasadnienia takiego podejścia. Być może są to echa dawnego podziału administracyjnego (sprzed 1 czerwca 1975 roku), gdy Gmina Ludwin i Gmina Spiczyn należały do powiatu lubartowskiego.

W związku z tym na potrzeby niniejszego opracowania uznano, iż obejmować ono będzie **obszar obecnego powiatu lubartowskiego**, w tym następujące gminy:

1. Abramów,
2. Firlej,
3. Jeziorzany,
4. Kamionka,
5. Kock,
6. Michów,
7. Lubartów (miasto),
8. Lubartów,
9. Niedźwiada,
10. Ostrów Lubelski,
11. Ostrówek,
12. Serniki,
13. Uścimów.

Wyznaczenie takiego obszaru strategii umożliwi skuteczne wdrażanie założeń niniejszego dokumentu. Poszczególne jednostki samorządu prowadzą bieżącą współpracę, uczestniczą w tych samych projektach i inicjatywach, a także posiadają doświadczenie we współdziałaniu w ramach wyznaczonych zadań. Ponadto sposób agregowania danych przez GUS opiera się na podziale administracyjnym kraju, tak więc na

⁷ Sawicki B., Program rozwoju turystyki w powiecie lubartowskim na lata 2010 -2020, opracowanie wykonane na zlecenie Powiatu Lubartowskiego, udostępnione przez Starostwo Powiatowe w Lubartowie.

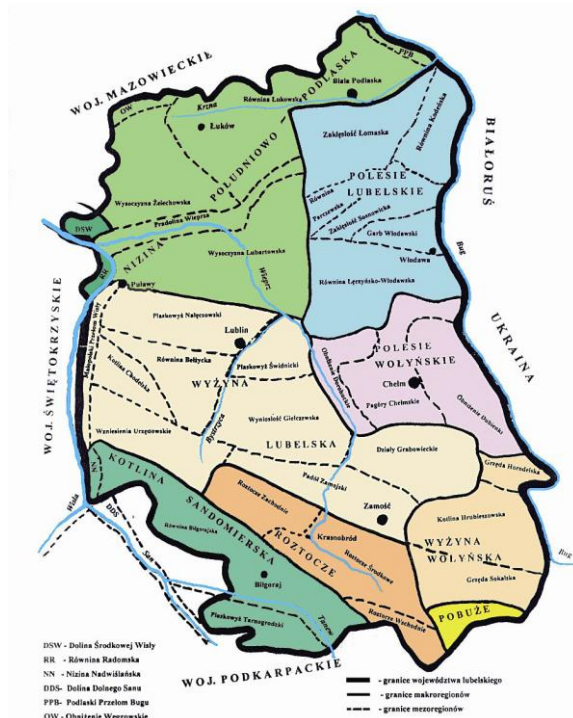

etapie realizacji i monitoringu znacznie łatwiej będzie zgromadzić dane obrazujące kierunki zachodzących zmian, a także ich natężenie.

2.2. Lokalizacja obszaru strategii

Powiat lubartowski położony jest w **północnej części województwa lubelskiego** na styku trzech krain geograficznych: Mazowsza, Wyżyny Lubelskiej oraz Polesia Lubelskiego.

Ryc. 2.1. Regiony fizyczno – geograficzne województwa lubelskiego.

Źródło: Kondracki J., Geografia regionalna Polski. Warszawa, PWN, 2002.

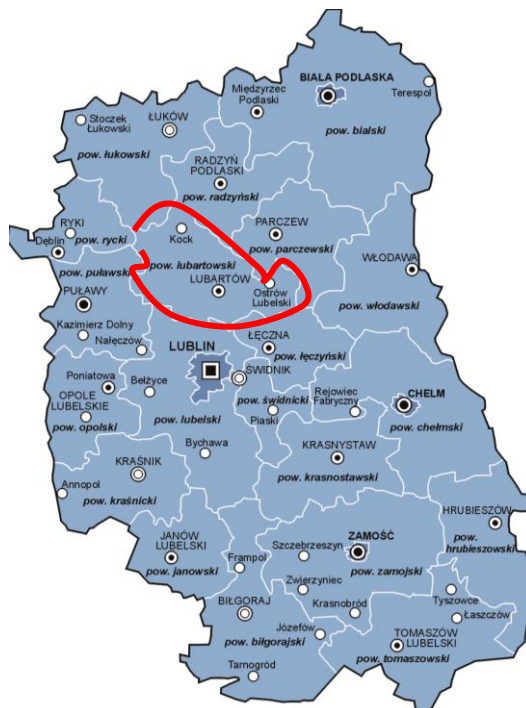
Według szczegółowego (dziesiętnego) podziału regionalnego Europy, obszar ten w większości należy do Makroregionu – Europa Zachodnia (wyjątek stanowią gminy Ostrów Lubelski i Uścimów, które należą do Makroregionu Europa Wschodnia), Prowincji – Niż Środkowopolski, Makroregionu – Nizina Środkowopolska oraz w przeważającej części terytorium do Mezoregionu Wysoczyzna Lubartowska. Natomiast Gmina Jeziorzany częściowo należy do Mezoregionów – Wysoczyzna Żelechowska i Równina Łukowska, Gmina Kock częściowo należy do Równiny Łukowskiej, a Gmina Ostrów Lubelski i Uścimów związane są z Mezoregionami: Zakłęśłość Sosnowicka i Równina Łęczyńsko - Włodawska. Poza tym J. Kondracki wyróżnia także Makroregion – Pradolina Wieprza, który oddziela Wysoczyznę Lubartowską od Wysoczyzny Żelechowskiej⁸.

⁸ Kondracki J., Geografia regionalna Polski. Warszawa, PWN, 2002.

Powiat lubartowski sąsiaduje z następującymi jednostkami podziału terytorialnego województwa lubelskiego:

- od północy – z powiatem łukowskim i powiatem radzyńskim,
- od zachodu - z powiatem ryckim i powiatem puławskim,
- od południa z powiatem lubelskim i powiatem łęczyńskim,
- od wschodu – z powiatem parczewskim.

Ryc. 2.2. Położenie powiatu lubartowskiego w województwie lubelskim.

Źródło: http://pl.wikipedia.org/wiki/Podzia%C5%82_administracyjny_wojew%C3%B3dztwa_lubelskiego.

2.3. Podział administracyjny

W kontekście podziału administracyjnego kraju, powiat lubartowski (NTS 4) położony jest w województwie lubelskim (NTS 2), podregionie lubelskim (NTS 3). Zajmuje obszar 1 290 km², co stanowi 5,14% powierzchni województwa.

Powiat lubartowski tworzą następujące jednostki samorządowe:

- **jedna gmina miejska:** Lubartów,
- **dwie gminy miejsko - wiejskie:** Kock i Ostrów Lubelski
- **dziesięć gmin wiejskich:** Abramów, Firlej, Jeziorzany, Kamionka, Lubartów, Michów, Niedźwiada, Ostrówek, Serniki, Uścimów.

Siedzibą władz powiatu jest miasto Lubartów.

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

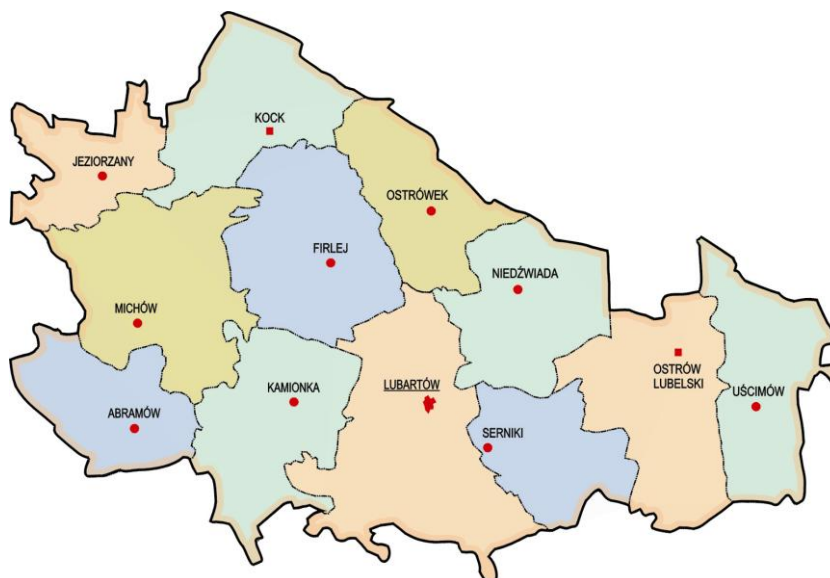

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Ryc. 2.3. Podział administracyjny powiatu lubartowskiego.

Źródło: www.powiatlubartowski.pl.

2.4. Sieć osadnicza

Powiat posiada dobrze rozwinięty układ osadniczy, który tworzą **trzy miasta** (Lubartów, Kock i Ostrów Lubelski) i **202 miejscowości wiejskie**. W miastach zamieszkuje ponad 30% populacji, co świadczy o dosyć niskim wskaźniku urbanizacji. Najsilniejszym ośrodkiem gospodarczym jest miasto powiatowe Lubartów, które dysponuje znacznym potencjałem demograficznym i stanowi centrum aktywności gospodarczej i społecznej. Znacznie słabszym potencjałem rozwoju dysponują pozostałe dwa miasta: Kock i Ostrów Lubelski, które zaliczane do kategorii miast o oddziaływaniu lokalnym.

W układzie przestrzennym występują zarówno **zwarte jak i rozproszone formy osadnictwa**. **Dominuje jednak zabudowa wiejska, jednorodzinna**. Przeważają **wsie zwarte**. Najmniej liczną grupę stanowią wsie o zabudowie rozproszonej, nieregularnej oraz kolonijnej. Ważnym elementem osadniczym, wyraźnie widocznym w krajobrazie opisywanego terenu, są liczne pałace, zespoły dworskie i folwarczne oraz ich pozostałości, a także obiekty sakralne.

Wiele miejscowości zachowało swój **historyczny wygląd oraz oryginalny układ przestrzenny**, jednak ich aktualny stan zachowania wymaga wielu działań rewitalizacyjnych. Odnosi się to zarówno do budynków mieszkalnych i gospodarczych, jak i szeroko rozumianych przestrzeni publicznych, wśród których do najstarszych należy zaliczyć zespół urbanistyczny Kamionki (XV - XVI wiek), Kocka (XV - XVIII wiek) oraz Firleja (XVI wiek).

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Opisywany obszar znajduje się pod **wpływem pobliskiego metropolitalnego Lublina**, stolicy województwa, będącego znaczącym ośrodkiem administracyjnym, akademickim, kulturalnym, przemysłowym i gospodarczym. Obserwowalne są również wyraźne **powiązania funkcjonalne, historyczne i społeczno – gospodarcze większości miejscowości ze strefą miejską Lubartowa**, który jest największym ośrodkiem społeczno – gospodarczym na tym terenie.

2.5. Dostępność komunikacyjna

Opisywany teren posiada dobrą dostępność komunikacyjną, tworzoną przez drogi różnej rangi. Komunikację w układzie międzyregionalnym zapewniają dwie drogi krajowe:

- **Droga nr 19** - przebiega przez województwa: podlaskie, mazowieckie, lubelskie oraz podkarpackie. Łączy trzy aglomeracje we wschodniej Polsce: białostocką, lubelską oraz rzeszowską. Droga jest korytarzem europejskim łączącym Słowację z krajami nadbałtyckimi. W przyszłości jej rolę ma zająć planowana na jej miejsce droga ekspresowa S19.
- **Droga nr 48** – droga prowadząca od międzynarodowej trasy E67 z Tomaszowa Mazowieckiego w kierunku wschodniej granicy Polski, do której jednak nie dochodzi, kończy się w Kocku przy drodze krajowej nr 19. Przebiega przez województwa: łódzkie, mazowieckie, lubelskie. Jest ważnym połączeniem dla południowego Mazowsza oraz zachodniej Lubelszczyzny, ponieważ łączy (za pośrednictwem innych dróg) Łódź z Lublinem bez przejazdu przez Radom lub Warszawę, co przyspiesza znacznie przebieg trasy.

Należy tutaj podkreślić wzrastające znaczenie drogi nr 19, która aktualnie poddawana jest intensywnym remontom (między innymi odcinek Łuków – Lublin, który przebiega bezpośrednio przez opisywany obszar). W przyszłości będzie ona centralnym szlakiem drożnym wschodniej Polski, łączącym północną i południową Europę.

Natomiast powiązania regionalne tworzone są przez drogi wojewódzkie, w tym:

- droga wojewódzka nr 808 (Łuków - Serokola – Kock),
- droga wojewódzka nr 809 (Lublin - Krasienin - Kierzkówka – Przytoczno),
- droga wojewódzka nr 813 (Międzyrzec Podlaski - Parczew - Ostrów Lubelski – Łęczna),
- droga wojewódzka nr 815 (Wisznice - Parczew - Siemień – Lubartów),
- droga wojewódzka nr 820 (Sosnowica Dwór – Łęczna),
- droga wojewódzka nr 821 (Klementynów - Ostrów Lubelski),
- droga wojewódzka nr 828 (Garbów - Krasienin - Niemce – Jawidz),
- droga wojewódzka nr 829 (Łucka - Łęczna – Biskupice).

Sieć tą uzupełniają drogi lokalne (powiatowe i gminne), których rozplanowanie umożliwia bezpośredni dostęp do najważniejszych atrakcji turystycznych. **Istotnym mankamentem dróg lokalnych jest ich zły stan techniczny ze względu na jakość i rodzaj nawierzchni**, co obniża atrakcyjność turystyczną całego obszaru.

Tabela 2.1. Drogi gminne.

o nawierzchni twardej	o nawierzchni twardej ulepszonej	o nawierzchni gruntowej
308,9	268,8	906,3

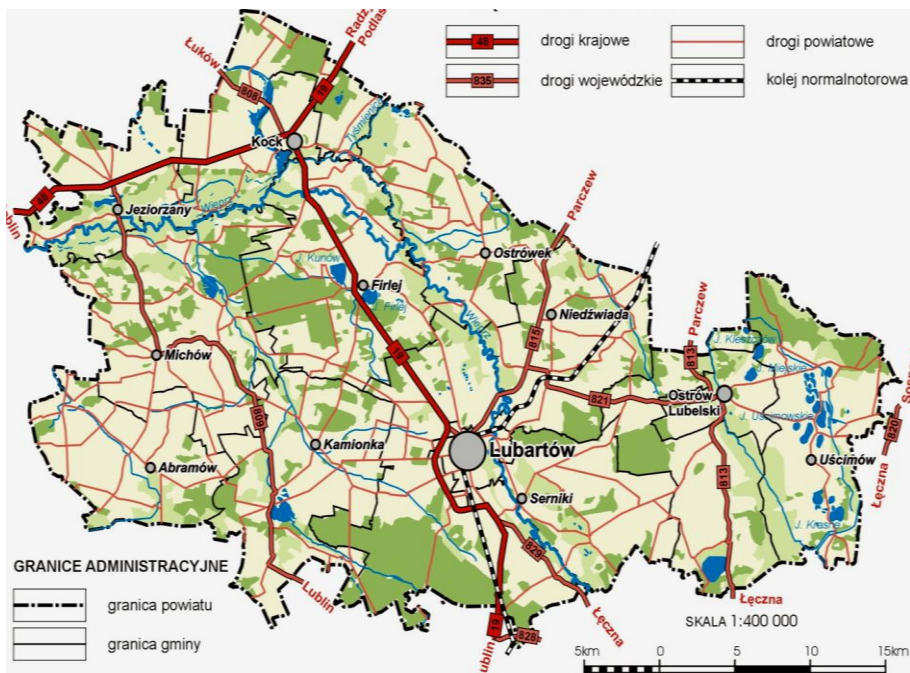
Źródło: http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_cechter.display?p_id=202880&p_token=0.6664379779557525.

Tabela 2.2. Drogi powiatowe.

o nawierzchni twardej	o nawierzchni twardej ulepszonej	o nawierzchni gruntowej
428.6	428.6	158.0

Źródło: http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_cechter.display?p_id=202880&p_token=0.6664379779557525.

Ryc.2.4. Dostępność komunikacyjna powiatu lubartowskiego.

Źródło: www.powiatlubartowski.pl.

Przez powiat lubartowski przechodzi **linia kolejowa** nr 30, łącząca stację Łuków ze stacją Lublin Północ. Obecnie jest nieczynna dla regularnego ruchu pasażerskiego z powodu małego popytu na usługi przewozowe i złego stanu torowiska w części północnej linii. Na linii kursują dość rzadko pociągi towarowe. W przeszłości kursowały tędy pociągi relacji Lublin – Siedlce, Lublin – Gdynia czy Lublin – Białystok. Obecnie istnieją plany przywrócenia na odcinku Lublin – Lubartów ruchu pasażerskiego w postaci szyn busów.

Odległości opisywanego obszaru od najważniejszych centrów rozwoju społeczno – gospodarczego przedstawia się następująco:

- Warszawa: 152 km,
- Biała Podlaska: 80 km,
- Chełm: 76 km,
- Terespol (przejście graniczne): 106 km,
- Zamość: 102 km,
- Rzeszów: 180 km.

W kontekście rozwoju planowanych funkcji turystycznych, istotna jest również niewielka odległość od tzw. „trójkąta turystycznego”: Kazimierz - Nałęczów – Puławy, który zlokalizowany jest na terenie powiatu puławskiego, sąsiadującego z powiatem lubartowskim (odległość pomiędzy Lubartowem a Puławami wynosi ok. 70 km).

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

3. PROFIL GOSPODARCZY OBSZARU

3.1. Przedsiębiorczość

Bazę ekonomiczną pod koniec 2009 roku tworzyło **5161 podmiotów gospodarczych**, z czego zdecydowana większość zaliczana była do sektora prywatnego (95,43%). W stosunku do 2004 roku zanotowano **zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych** z 5033 do 5161 w 2009 roku, co pozwala określić tempo rozwoju przedsiębiorczości na poziomie ok. 2,5% na przestrzeni ostatnich pięciu lat. Jednakże poziom wzrostu nie był równomierny. W kolejnych latach przedstawiał się następująco:

- rok 2004: 5 033 podmioty gospodarcze,
- rok 2005: 5 077 podmiotów gospodarczych,
- rok 2006: 5 166 podmiotów gospodarczych,
- rok 2007: 5 223 podmioty gospodarcze
- rok 2008: 5 294 podmioty gospodarcze,
- rok 2009: 5 161 podmiotów gospodarczych.

Powyższe dane wskazują na **trwałą tendencję wzrostową liczby podmiotów gospodarczych na opisywanym obszarze**. Należy jednak zwrócić uwagę na pewne załamanie koniunktury w roku 2009, kiedy to zanotowano znaczący spadek ich liczby. Związane jest to zapewne z obserwowanym w skali globalnej kryzysie gospodarczym i finansowym, co znajduje również odbicie w zjawiskach ekonomicznych na poziomie lokalnym.

Centrum przedsiębiorczości jest miasto Lubartów, które ze względu na swoje centralne położenie, dostępność komunikacyjną oraz bliskość urzędów i instytucji finansowych stwarza najkorzystniejsze warunki do prowadzenia działalności gospodarczej. Swoje siedziby miało tutaj 2197 przedsiębiorstw, co stanowiło ok.42,5% ich ogólnej liczby na terenie powiatu. Aktywna pod względem rozwoju przedsiębiorczości jest również **Gmina Lubartów**, gdzie funkcjonowało 568 inicjatyw gospodarczych (11,0%). Również w gminie miejsko – wiejskiej **Kock** działalność prowadzi znacząca liczba podmiotów gospodarczych – 404 sztuki (7,8%), co daje jej trzecie miejsce w tej kategorii na opisywanym obszarze.

Zauważyć należy również fakt, iż **działalność gospodarcza skupiona jest przede wszystkim na obszarach miejskich**. Na terenie trzech miast funkcjonowało łącznie 2663 podmioty, co stanowi 51,6% ich ogólnej liczby na terenie powiatu, w tym:

- w Lubartowie: 2197 podmiotów gospodarczych,

- w Kocku: 309 podmiotów gospodarczych,
- w Ostrowie Lubelskim: 157 podmiotów gospodarczych.

Tabela 3.1. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON według wybranych sekcji PKD (31.12.2009).

Gmina	Ogółem	w tym								
		Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo	przemysł		budownictwo	Handel i naprawa pojazdów samochodowych	Transport, gospodarka magazynowa i łączność	Zakwaterowanie i gastronomia	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
			razem	w tym przetwórstwo przemysłowe						
Abramów	149	10	6	4	35	45	12	2	2	6
Firlej	202	15	19	18	42	49	12	8	5	7
Jeziorzany	115	9	6	6	16	26	8	3	5	3
Kamionka	377	17	36	30	78	121	24	7	6	16
Kock	404	7	36	35	64	158	22	10	6	16
w tym miasto	309	3	32	31	38	126	14	9	6	15
Lubartów (m)	2197	17	214	204	271	743	104	77	88	165
Lubartów	568	24	99	87	95	182	30	17	9	13
Michów	261	15	28	26	41	87	21	9	8	11
Niedźwiada	201	6	22	20	41	57	15	3	4	8
Ostrów Lubelski	256	18	28	24	37	55	17	8	6	13
w tym miasto	157	7	12	9	18	39	11	6	4	9
Ostrówek	117	6	9	9	27	34	4	1	4	2
Serniki	173	10	24	18	37	42	12	3	1	4
Uścimów	141	13	13	9	22	36	7	3	-	5
POWIAT	5161	167	540	490	806	1635	288	151	144	269

Źródło: http://www.stat.gov.pl/lublin/40_PLK_HTML.htm.

Struktura działowa podmiotów gospodarki narodowej wykazuje, że najczęściej działało ich w sekcji handel i naprawy: 31,7% wszystkich przedsiębiorstw na opisywanym terenie. Dużą rolę odgrywają też następujące sekcje: budownictwo (15,6%) i przemysł, w tym przetwórstwo przemysłowe (9,9%).

Kryterium oceniającym aktywność ekonomiczną mieszkańców jest kategoria dotycząca osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Pod koniec 2009 roku tego typu aktywność gospodarczą prowadziło 4096 osób fizycznych. W kategorii tej widać zdecydowaną przewagę przedsiębiorców działających w sekcji handel, naprawa pojazdów samochodowych (35,05%), budownictwie (18,65%) i przetwórstwie przemysłowym (9,81%).

Tabela 3.2. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą według wybranych sekcji PKD (31.12.2009).

Gmina	Ogółem	w tym						
		Przetwórstwo przemysłowe	Budownictwo	Handel, naprawa pojazdów samochodowych	Transport i gospodarka magazynowa	Zakwaterowanie i gastronomia	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
Abramów	118	4	34	42	11	2	2	4
Firlej	153	15	41	44	11	6	5	5
Jeziorzany	77	4	16	24	7	3	5	2
Kamionka	300	22	77	110	23	5	6	15
Kock	335	28	63	146	22	8	5	15
w tym miasto	255	25	38	114	14	7	5	14
Lubartów (m)	1771	161	243	628	99	58	84	145
Lubartów	475	76	94	161	29	13	9	13
Michów	215	19	38	80	21	8	8	10
Niedźwiada	151	18	40	53	14	1	3	6
Ostrów Lubelski	186	21	35	48	16	8	6	11
w tym miasto	106	7	16	32	10	6	4	7
Ostrówek	83	8	25	31	4	1	4	1
Serniki	139	18	37	37	12	3	1	2
Uścimów	93	8	21	32	7	1	-	3
POWIAT	4096	402	764	1436	276	117	138	232

Źródło: http://www.stat.gov.pl/lublin/40_PLK_HTML.htm.

Analiza rynków zbytu, które znajdują się w zasięgu miejscowych przedsiębiorców wskazuje, że są oni zaangażowani przede wszystkim w obsługę rynku lokalnego i regionalnego i w mniejszym zakresie krajowego. Część większych firm prowadzi stałą współpracę z kooperantami zagranicznymi (np. PRD Lubartów S.A., PBM Lubartów Sp. z o.o., Zakład Wyrobów Betonowych Trykacz, Stella Pack i inni), jednakże w skali powiatu ich liczbę należy uznać za przeciętną na tle Lubelszczyzny.

Podobnie przedstawia się sytuacja dotycząca udziału kapitału zagranicznego w miejscowych przedsiębiorstwach. Na koniec grudnia 2009 roku funkcjonowało tutaj zaledwie 15 takich firm, czego większość zlokalizowana była na terenie miasta Lubartowa, co podkreśla jego rolę jako głównego ośrodka rozwoju gospodarczego Ziemi Lubartowskiej.

Tabela 3.3. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON (31.12.2009).

JST	Spółki handlowe		Spółki cywilne	Spółdzielnie	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne
	razem	z udziałem kapitału zagranicznego			
Abramów	1	0	3	2	9
Firlej	2	0	9	3	15
Jeziorzany	3	0	4	4	13

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

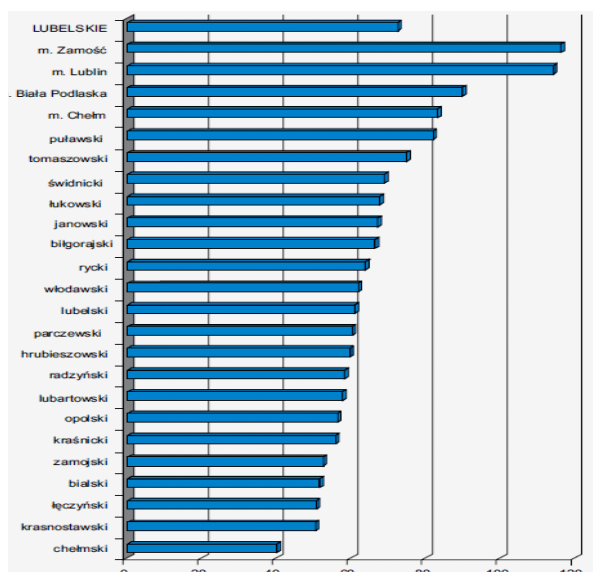

Kamionka	15	1	14	2	19
Kock	4	0	17	6	18
w tym miasto	4	0	15	6	9
Lubartów (m)	81	10	168	11	42
Lubartów	14	1	33	2	20
Michów	1	1	14	4	6
Niedźwiada	1	0	11	3	17
Ostrów Lubelski	8	-	7	5	16
w tym miasto	8	-	4	5	5
Ostrówek	1	0	4	2	14
Serniki	1	0	6	1	13
Uścimów	6	2	2	4	11
POWIAT	138	15	292	49	213
WOJEWÓDZTWO	8231	1008	9552	1164	5845

Źródło: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/lublin/ASSETS_ASSETS_10p15_01pow.pdf.

Poziom rozwoju przedsiębiorczości na terenie powiatu lubartowskiego należy do przeciętnych w skali województwa. Pod tym względem powiat zajmuje trzynaste miejsce wśród powiatów ziemskich Lubelszczyzny, co znajduje potwierdzenie w zamieszczonych poniżej analizach GUS.

Ryc. 3.1. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON w 2009 roku (na 1 tys. ludności).

Źródło: http://www.stat.gov.pl/lublin/40_PLK_HTML.htm.

Dobrze funkcjonująca przedsiębiorczość (w tym mała i średnia) stanowi podstawę do budowania konkurencyjności lokalnej, a co za tym idzie również i regionalnej gospodarki. Tymczasem sektor małych i średnich przedsiębiorstw, szczególnie na tzw. „ścianie wschodniej”, należy do najslabiej rozwiniętych w Polsce i boryka się z wieloma poważnymi problemami rozwojowymi. Pozytywne zjawiska gospodarcze hamowane są przez liczne bariery formalno - prawne prowadzenia działalności gospodarczej, a także wciąż słabo rozwinięty system samorządu gospodarczego i instytucji wspierania biznesu. Aktualnie do najważniejszych utrudnień związanych z rozwojem tego sektora na terenie powiatu lubartowskiego należy zaliczyć:

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

- ☐ funkcjonowanie przedsiębiorstw w tradycyjnych sektorach produkcji i usług,
- ☐ niskie zatrudnienie i niskie kapitały własne,
- ☐ niski poziom konkurencyjności produktowej, technologicznej i organizacyjnej,
- ☐ niewielkie zaangażowanie przedsiębiorstw w działalność eksportową;
- ☐ brak mocnych powiązań kooperacyjnych z partnerami w kraju i za granicą.

W kontekście planowanego rozwoju funkcji turystycznych, należy zwrócić uwagę na **niewielką liczbę podmiotów gospodarczych zajmujących się profesjonalną obsługą ruchu turystycznego**. W kategorii „Zakwaterowanie i gastronomia” działa niespełna 3% przedsiębiorstw funkcjonujących na terenie powiatu i w większości oferują one usługi lokalne (bary, pizzerie itp.). Z całą pewnością mogą one wykorzystane jako elementy obsługi ruchu turystycznego na tym terenie, jednakże wymagało to będzie podniesienia i rozszerzenia standardów wykonywanych usług, a także poprawy estetyki samych lokali, jak i ich najbliższego otoczenia.

3.2. Działalność rolnicza

Obszary wiejskie powiatu lubartowskiego zajmują 95,3% jego powierzchni i zamieszkałe są przez 68,5% jego mieszkańców. Warunki do produkcji nie są zbyt dobre. Występują tutaj gleby o niskiej bonitacji. Nie spotyka się gleb klasy I, a łączna powierzchnia gleb klasy II wynosi zaledwie 13 ha. Natomiast gleby klasy IV i gorsze to areał 88,5% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Również warunki przyrodnicze, poza sprzyjającym ukształtowaniem terenu, nie należą do najlepszych. Krótki okres wegetacji (205 dni), niska suma rocznych opadów (550 mm), częste występowanie burz gradowych nie sprzyjają uprawie roślin dających duże dochody rolnikom.

Liczba osób wyłącznie lub głównie pracujących w swoich gospodarstwach wynosiła 15 683 osoby, co stanowiło 29,15% wszystkich mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Tabela 3.3. Pracujący w wieku do 15 lat i więcej wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym wg powierzchni użytków rolnych.

Gmina	Ogółem	Grupy obszarowe				
		do 1 ha	1 – 5 ha	5 – 10 ha	10 – 15 ha	15 ha i więcej
Abramów	1387	2	310	686	265	124
Firlej	1466	11	583	628	182	62
Jeziorzany	519	2	182	212	91	32
Kamionka	1386	12	547	527	166	134
Kock	1193	4	453	526	146	64
Lubartów miasto	142	5	105	25	3	4
Lubartów	1410	8	897	377	73	55
Michów	1604	7	491	733	262	111
Niedźwiada	1502	4	703	593	143	59
Ostrów Lub.	1290	4	403	582	198	103

Ostrówek	1543	4	448	711	268	112
Serniki	1242	1	357	681	153	50
Uścimów	999	7	265	376	186	165
POWIAT	15683	71	5744	6657	2136	1075

Źródło: wg danych PSR 2002, www.stat.gov.pl.

Na terenie powiatu najwięcej jest gospodarstw o powierzchni od 1 do 5 ha (44%). Znaczący jest też udział gospodarstw do 1 ha (21,1%) oraz od 5 do 10 ha (25,3%). Natomiast gospodarstw największych od 10 do 15 ha i większych jest stosunkowo niewiele (9,8%).

Tabela 3.4. Liczba gospodarstw rolnych.

Gmina	Ogółem (w szt.)	Liczba gospodarstw wg grup obszarowych				
		do 1 ha	1 – 5 ha	5 – 10 ha	10 – 15 ha	15 ha i więcej
Abramów	1018	94	340	391	134	59
Firlej	1605	265	803	418	88	31
Jeziorzany	803	247	322	157	56	21
Kamionka	1659	345	755	392	101	66
Kock	1275	220	583	349	91	32
Lubartów miasto	711	443	254	9	3	2
Lubartów	2494	718	1398	303	44	31
Michów	1652	299	656	491	146	60
Niedźwiada	1508	257	739	408	76	28
Ostrów Lub.	1387	298	538	392	99	60
Ostrówek	1049	103	412	368	122	44
Serniki	1154	133	474	442	79	26
Uścimów	912	192	306	232	97	85
POWIAT	17227	3614	7580	4352	1136	545

Źródło: wg danych PSR 2002, www.stat.gov.pl.

Przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego na terenie powiatu lubartowskiego wynosiła 5,52 ha. Spośród ogólnej liczby gospodarstw rolnych, działalność wyłącznie rolniczą prowadziło 72,3%, wyłącznie pozarolniczą 2,0%, równoległe rolniczą i pozarolniczą 7,7%, a 18,0% nie prowadzi żadnej działalności.

Tabela 3.5. Gospodarstwa rolne wg prowadzonej działalności.

Gmina	Liczba gospodarstw ogółem	Rodzaj prowadzonej działalności			
		Wyłącznie rolnicza	Wyłącznie pozarolnicza	Rolnicza i pozarolnicza	Brak działalności
Abramów	1018	884	8	81	45
Firlej	1605	1194	23	90	298
Jeziorzany	803	598	9	33	163
Kamionka	1659	1208	56	144	251
Kock	1275	963	12	88	212
Lubartów miasto	711	198	69	43	401
Lubartów	2494	1522	79	269	624
Michów	1652	1281	16	105	250
Niedźwiada	1508	1238	15	107	148
Ostrów Lub.	1387	1027	21	88	251
Ostrówek	1049	862	9	103	75
Serniki	1154	928	17	113	96
Uścimów	912	738	14	57	103
POWIAT	17227	12641	348	1321	2917

Źródło: wg danych PSR 2002, www.stat.gov.pl.

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Jakość gleb determinuje w dużym stopniu kierunki produkcji rolniczej. W uprawach dominują tradycyjne rośliny, w tym (wg powierzchni upraw):

- żyto: 29,3%,
- owies: 19,7%,
- mieszanki zbożowe jare: 11,5%,
- pszenżyto ozime: 9,7%,
- ziemniaki: 8,5%,
- pszenica jara: 4,3%,
- pszenica ozima: 3,2%,
- pszenżyto jare: 2,8%,
- jęczmień jary: 1,9%,
- gryka i proso: 1,6%,
- kukurydza: 2,6%,
- truskawki: 0,9%,
- warzywa gruntowe: 0,9%.

Hodowla zwierząt gospodarskich również specjalizuje się w tradycyjnych kierunkach produkcji. Dominuje hodowla trzody chlewnej, bydła oraz drobiu. Sporadycznie notowana jest obecność owiec i kóz.

Szacuje się, że tylko niewiele ponad 30% gospodarstw rolnych produkuje towar na rynek, pozostałe zaś zajmują się produkcją rolną wyłącznie na własne potrzeby. Wśród gospodarstw rolnych dominują tradycyjne metody produkcji, bez nadmiernego stosowania środków chemicznych do nawożenia i ochrony upraw. Czynnikiem ten jest atutem do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Na terenie powiatu funkcjonuje ponad 50 certyfikowanych gospodarstw zajmujących się ekologiczną produkcją żywności. Niewielki jest również odsetek gospodarstw starających się różnicować swoją działalność rolną. Ocenia się, że tylko nieco 10% gospodarstw rolnych prowadzi działalność pozarolniczą. Główne jej obszary to: przetwórstwo przemysłowe, handel oraz budownictwo.

3.3. Otoczenie instytucjonalne aktywności gospodarczej

Istotne z punktu widzenia rozwoju gospodarczego jest tzw. otoczenie biznesu, którego przedstawicielstwa zlokalizowane są przede wszystkim w Lubartowie. Funkcjonują tutaj **filie Fundacji Rozwoju Lubelszczyzny i Lubelskiej Fundacji Rozwoju**, które świadczą m.in. usługi doradcze dla przedsiębiorców oraz osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej.

W Lubartowie funkcjonuje również **Cech Rzemiosł Różnych**, którego tradycje sięgają XVI wieku. Do jego podstawowych zadań należy:

- ☐ reprezentowanie interesów rzemieślników,
- ☐ konsolidacja środowiska wytwórców i usługodawców,
- ☐ dbałość o przestrzeganie norm etycznych obowiązujących w tym środowisku,
- ☐ szkolenie uczniów.

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Dzięki kontaktom z Izbą Rzemieślniczą i Związkiem Rzemiosła Polskiego osoby zrzeszone mają możliwość kontaktu z Izbami Rzemieślniczymi z Europy Zachodniej (Niemcy, Włochy)⁹.

Innym podmiotem, istotnym z punktu widzenia rozwoju przedsiębiorczości jest Stowarzyszenie Kupców Polskich Ziemi Lubartowskiej, które założone zostało jeszcze w okresie międzywojennym. W roku 1998 stowarzyszenie poszerzyło formułę i zmieniło nazwę na **Stowarzyszenie Kupców i Przedsiębiorców Polskich Ziemi Lubartowskiej**. Obecnie zrzesza prawie 100 osób prowadzących działalność gospodarczą. Przekrój firm jest bardzo szeroki. Najliczniej reprezentowani są kupcy branży spożywczej 26% i przemysłowej 25%. Firmy produkcyjne reprezentuje 18% członków, firmy usługowe 15%. Pozostałe to hurtownie spożywcze i przemysłowe, firmy dystrybucyjne i inne. Firmy produkcyjne działają w branżach: spożywczej, odzieżowej, mięsnej, tworzyw sztucznych, materiałów budowlanych.

Istotną inicjatywą dotyczącą wzmocnienia sfery otoczenia biznesu jest projekt pn.: **„Teraz biznes – budowa Lubartowskiej Strefy Gospodarczej”** realizowany przez miasto Lubartów w latach 2010 – 2011. Uzyskał on dofinansowanie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013, Oś Priorytetowa II „Infrastruktura ekonomiczna”, Działanie 2.4 Schemat B „Marketing gospodarczy”. Przedmiotem projektu jest budowa Lubartowskiej Strefy Gospodarczej stanowiącej spójny produkt marketingowy promujący przedsiębiorców, miasto i Lubelszczyznę. W obszar strefy wejdą tereny znajdujące się w różnym stadium rozwoju – zarówno zagospodarowane przez przedsiębiorców jak i te przygotowane pod inwestycje (typu „greenfield”).¹⁰

W ramach projektu utworzony został portal internetowy zawierający informacje zarówno dla lokalnych przedsiębiorców, jak i informacje o miejscowych podmiotach gospodarczych. Zawiera on również **komponent B2B**, który tworzy relacje biznesowe w oparciu m.in. o:

- ⇒ przygotowanie ofert,
- ⇒ przygotowanie zamówień,
- ⇒ potwierdzania zamówień,
- ⇒ szukanie nowych ofert,
- ⇒ marketing.

Utworzone zostało też **biuro obsługi inwestorów**, którego głównym zadaniem będzie nawiązywanie współpracy z potencjalnymi inwestorami, a także ich obsługa w fazie przedinwestycyjnej i poinwestycyjnej. Rozszerzony został także układ relacji instytucjonalnych Lubartowa poprzez nawiązanie **współpracy z Politechniką Lubelską oraz Izbą Przemysłowo – Handlową w Lublinie**.

⁹ <http://www.lubartow.pl/?temat=100075>.

¹⁰ <http://lubartow.pl/index.php?temat=101170>.

Ocenić należy, iż powyższa inicjatywa stanowi doskonałą bazę dla realizacji zadań strategicznych określonych w niniejszym dokumencie, zarówno na etapie prac organizacyjnych, jak i wdrażania konkretnych inicjatyw gospodarczych związanych z rozwojem branży turystycznej.

Dla rozwoju gospodarczego ważny jest także **dostęp do środków finansowych**. Potrzeby te są zaspokajane przez oddziały banków zlokalizowane w Lubartowie. Należą do nich: Bank PKO BP S.A., Bank PeKaO S.A., Bank BPH S.A., Kredyt Bank S.A., Eurobank S.A., Bank Zachodni WBK S.A., a także jedyny lokalny bank: Powiatowy Bank Spółdzielczy z/s w Lubartowie.

Uzupełnieniem tych możliwości jest oferta **licznie funkcjonujących** na terenie miast i gmin **biur kredytowych**, oferujących usługi innych banków oraz **oddziałów SKOK-ów**.

Również rolnicy mają dość dobry dostęp do instytucji otoczenia rolnictwa, których większość ma swoje siedziby w Lubartowie. Działa tam między innymi Oddział Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego, wchodzący w skład Lubelskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Końskowoli oraz Placówka Terenowa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Dostęp do punktów skupu zbóż zapewniają obiekty funkcjonujące w miejscowościach: Kamionka, Lubartów, Michów oraz Rudka Gołębska. Skup owoców i warzyw prowadzi firma Agrolubartów. Na terenie powiatu, za wyjątkiem firmy Bimiz Produkt z Jeziorzan, brak jest infrastruktury w zakresie przechowania i przetwarzania produktów rolnych.

Na terenie powiatu działa również kilka organizacji zrzeszających rolników. Oprócz działających struktur Lubelskiej Izby Rolniczej, rolnicy mają możliwość uczestnictwa w aktywności kilku organizacji, w tym: Stowarzyszenie Agroturystyczne „Ziemia Lubartowska”, Stowarzyszenie Miłośników Twórczości Ludowej „Rokiczanka” oraz licznych kół gospodyń wiejskich, funkcjonujących w poszczególnych gminach.

Pewne elementy usług otoczenia biznesu realizują **cztery lokalne grupy działania** funkcjonujące na terenie Ziemi Lubartowskiej:

- Lokalna Grupa Działania „Doliną Wieprza i leśnym szlakiem” (obejmuje teren Gminy Firlej, Gminy Kamionka, Gminy Kock, Gminy Lubartów, Gminy Niedźwiada, Gminy Ostrówek, Gminy Serniki),
- Lokalna Grupa Działania „Małe Mazowsze” (obejmuje obszar Gminy Abramów, Gminy Jeziorzany i Michów).
- Lokalna Grupa Działania „Jagiellońska przystań” (obejmuje m.in. teren Gminy i Miasta Ostrów Lubelski),
- Lokalna Grupa Działania „Polesie” (obejmuje teren Gminy Uścimów).

Powyższe podmioty funkcjonują w formule stowarzyszeń, utworzone zostały w ramach Osi IV Leader Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013, a celem ich działalności jest rozwój społeczno – gospodarczy obszarów wiejskich i małych miast (ze względów programowych LGD nie mogą prowadzić bezpośredniej działalności na terenie Lubartowa, które nie zostało zaliczone do grupy miast objętych wsparciem w ramach PROW na lata 2007 - 2013). Lokalni przedsiębiorcy poprzez pośrednictwo wskazanych powyżej LGD mogą aplikować o środki finansowe na prowadzenie działalności gospodarczej w ramach dwóch działań PROW na lata 2007 – 2013:

- Działanie 311. Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej,
- Działanie 312. Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw.

Pomoc udzielana jest z tytułu podjęcia lub rozwoju działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w zakresie:

- usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa,
- usług dla ludności,
- sprzedaży hurtowej i detalicznej,
- rzemiosła lub rękodzielnictwa,
- robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych,
- usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem,
- usług transportowych,
- usług komunalnych,
- przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych,
- magazynowania lub przechowywania towarów,
- wytwarzania produktów energetycznych z biomasy,
- rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Powyższy katalog kwalifikujących się do wsparcia zadań może zostać wykorzystany przez lokalnych przedsiębiorców zarówno w zakresie turystyki (usługi turystyczne), jak i działań pośrednio z nią związanych (transport, produkcja i dystrybucja żywności, rzemiosło, rękodzielnictwo itp.). Ponadto wskazane powyżej LGD prowadzą działalność szkoleniową i doradczą dotyczącą różnych aspektów życia społecznego i gospodarczego, a także ich organizacji i wdrażania.

Na opisywanym obszarze funkcjonuje również **Lokalna Grupa Rybacka „W dolinie Tyśmienicy i Wieprza”**, która została utworzona w ramach środków finansowych Osi 4 Programu Operacyjnego „Zrównoważony Rozwój Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich 2007 -2013”. W jej skład wchodzi 16 gmin, w tym gminy z terenu powiatu lubartowskiego: Jeziorzany, Kamionka, Kock, Michów, Ostrów Lubelski, Ostrówek i Uścimów. LGR w ramach swojej podstawowej działalności wdraża cele określone w Lokalnej Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich Stowarzyszenia Lokalna Grupa Rybacka „W dolinie Tyśmienicy i Wieprza”, które przedstawione zostały w zestawieniu zamieszczonym poniżej.

Tabela 3.6. Struktura celów Lokalnej Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich Stowarzyszenia Lokalna Grupa Rybacka „W dolinie Tyśmienicy i Wieprza”.

WIZJA	
Obszar LGR „W dolinie Tyśmienicy i Wieprza” jest przyjazny dla turystów i mieszkańców, pozwala na konkurencyjny i dynamiczny rozwój sektora rybactwa z zachowaniem różnorodności przyrodniczej i krajobrazowej	
CEL OGÓLNY 1: Poprawa konkurencyjności, atrakcyjności turystycznej i rozwój kultury na obszarze LGR „W dolinie Tyśmienicy i Wieprza”	⇒ 1.1. Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną obszaru zależnego od rybactwa. ⇒ 1.2. Rozwój kultury i aktywności społecznej.
CEL OGÓLNY 2: Rozwój działalności gospodarczej i wzrost zatrudnienia na obszarze działania Lokalnej Grupy Rybackiej	⇒ 2.1. Restrukturyzacja i reorientacja działalności gospodarczej na obszarze działania LGR. ⇒ 2.2. Poprawa jakości życia poprzez rozwój różnych gałęzi działalności gospodarczej oraz podnoszenie kwalifikacji zawodowych mieszkańców.
CEL OGÓLNY 3: Poprawa jakości środowiska naturalnego i dziedzictwa przyrodniczego oraz przywrócenie potencjału produkcyjnego sektora rybackiego	⇒ 3.1. Przywrócenie potencjału produkcyjnego sektora rybackiego w przypadku jego zniszczenia lub w wyniku klęski żywiołowej. ⇒ 3.2. Poprawa gospodarki zasobami wodnymi poprzez realizację inwestycji związanych z melioracją.

Źródło: http://lgr-lubelskie.pl/download/strategia_lgr.pdf.

Na realizację powyższych celów Lokalna Grupa Rybacka „W dolinie Tyśmienicy i Wieprza” dysponuje budżetem ponad 31 mln zł. Taka wielkość środków finansowych nie ma precedensu wśród inicjatyw partnerskich realizowanych na terenie powiatu lubartowskiego. W ramach wdrażania LSOR wspierane będą następujące typy operacji:

- Wzmocnienie konkurencyjności i utrzymanie atrakcyjności obszarów zależnych od rybactwa.
- Restrukturyzacja i reorientacja działalności gospodarczej oraz dywersyfikacja zatrudnienia osób mających pracę związaną z sektorem rybactwa, w drodze tworzenia dodatkowych miejsc pracy poza tym sektorem.
- Podnoszenie wartości produktów rybactwa, rozwój usług na rzecz społeczności zamieszkującej obszary zależne od rybactwa.
- Ochrona środowiska i dziedzictwa przyrodniczego na obszarach zależnych od rybactwa w celu utrzymania jego atrakcyjności oraz przywracaniu potencjału produkcyjnego sektora rybactwa, w przypadku jego zniszczenia w wyniku klęski żywiołowej.
- Funkcjonowanie lokalnej grupy rybackiej oraz nabywanie umiejętności i aktywizacja.
- Wsparcie na rzecz współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej.

Beneficjentami pomocy udzielanej mogą być różne podmioty – od lokalnych przedsiębiorców, poprzez samorządy i organizacje pozarządowe, aż po osoby fizyczne, planujące rozwój swej aktywności ekonomicznej w kierunkach wskazanych w LSOR.

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Należy ocenić, iż włączenie Lokalnej Grupy Rybackiej „W dolinie Tyśmienicy i Wieprza” w proces promocji i rozwoju turystyki Ziemi Lubartowskiej będzie korzystny dla wszystkich uczestników tego procesu poprzez uzyskanie efektu synergii, a także wzmocnienie potencjału instytucjonalnego i finansowego.

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

4. ZASOBY LUDZKIE

4.1. Demografia

Pod koniec 2009 roku obszar objęty niniejszym opracowaniem zamieszkiwało 89 876 osób, w tym 45 875 kobiet (51,04% wszystkich mieszkańców). Gęstość zaludnienia na 1 km² powierzchni wynosiła 70 osób i jest to wartość przeciętna wśród powiatów ziemskich Lubelszczyzny.

Tabela 4.1. Ludność (31.12.2009 rok).

Gmina	Ludność				Kobiety na 100 mężczyzn
	ogółem	mężczyźni	kobiety	na 1 km ²	
Abramów	4253	2153	2100	50	98
Firlej	6115	3011	3104	48	103
Jeziorzany	2827	1403	1424	43	101
Kamionka	6423	3168	3255	58	103
Kock	6695	3283	3412	66	104
w tym miasto	3482	1676	1806	208	108
Lubartów (m)	22600	10757	11843	1625	110
Lubartów	10667	5189	5478	67	106
Michów	6130	3047	3083	45	101
Niedźwiada	6345	3154	3191	66	101
Ostrów Lubelski	5585	2797	2788	46	100
w tym miasto	2239	1159	1080	75	93
Ostrówek	4078	1982	2096	45	106
Serniki	4838	2385	2453	64	103
Uścimów	3320	1672	1648	31	99
POWIAT	89 876	44 001	45 875	70	104

Źródło: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Największym skupiskiem ludności jest miasto Lubartów, które jest największą jednostką osadniczą na opisywanym terenie. Pełni funkcję centrum gospodarczego i społecznego, a także jest siedzibą urzędów oraz innych instytucji i podmiotów. Liczba mieszkańców miasta pod koniec roku wynosiła 22 600 osób, co stanowiło ponad ¼ ludności całego powiatu. W analogicznym okresie we wszystkich ośrodkach miejskich Ziemi Lubartowskiej zamieszkiwało osób, w tym:

- w Kocku: 3 482 osoby,
- w Ostrowie Lubelskim: 2 239 osób.

Łącznie liczba mieszkańców miast wynosiła 28 321 osób, co stanowiło 31,5% populacji powiatu.

W analogicznym okresie struktura wiekowa mieszkańców powiatu przedstawiała się następująco:

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

- osoby w wieku przedprodukcyjnym: 20,6%,
- osoby w wieku produkcyjnym: 62,3%,
- osoby w wieku poprodukcyjnym: 17,10%.

Należy zwrócić uwagę na niekorzystne proporcje dotyczące ilości osób w wieku nieprodukcyjnym przypadających na osoby w wieku produkcyjnym – 60,6 osób.

Wskaźnik przyrostu naturalnego od kilku lat utrzymuje wartość ujemną, a w roku 2009 osiągnął wartość -0,9 (na 1000 osób ludności). Tendencja ta jest charakterystyczna dla obszarów wiejskich całej „ściany wschodniej”.

Saldo migracji wyliczone w liczbach bezwzględnych w roku 2009 wynosiło: -179, w tym:

- Kobiety: -112,
- Mężczyźni: -67¹¹.

Obserwowane na terenie powiatu zjawiska demograficzne posiadają te same ukierunkowanie, jak te, obserwowane w skali województwa. Wyraźna tendencja zmniejszania się liczby ludności widoczna jest na przestrzeni kilku ostatnich lat. Wartości dotyczące liczby mieszkańców w kolejnych latach kształtowały się następująco:

- Rok 2004: 91 870 mieszkańców,
- Rok 2005: 91 715 mieszkańców,
- Rok 2006: 91 403 mieszkańców,
- Rok 2007: 91 213 mieszkańców,
- Rok 2008: 90 929 mieszkańców,
- Rok 2009: 90 665 mieszkańców¹².

Podsumowując należy stwierdzić, że procesy demograficzne na terenie Ziemi Lubartowskiej odzwierciedlają te same tendencje, które są obserwowane na terenie województwa. W najbliższych kilkunastu latach przewiduje się niekorzystne zmiany demograficzne, prowadzące, w wyniku niskiego poziomu dzietności, do szybkiego procesu starzenia się społeczeństwa i stopniowego spadku liczby ludności w województwie.

W 2020 roku mniej więcej co piąty mieszkaniec województwa lubelskiego będzie miał 60 i więcej lat. Dalsze utrzymywanie się obecnych kierunków zmian zagraża pojawieniem się w niedalekiej przyszłości niekorzystnych dla rynku pracy deformacji struktury wieku ludności oraz zmniejszeniem się podaży siły roboczej. Narastać mogą również problemy społeczne związane z przyrostem ludności w wieku poprodukcyjnym.

Według prognozy GUS w najbliższych latach województwo nadal będzie się zaliczało do obszarów odpływu ludności. Łącznie w okresie 2005 – 2015 z tytułu migracji zagranicznych i międzywojewódzkich ubędzie ok. 1,6% mieszkańców Lubelszczyzny.

¹¹http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_cechter.display?p_id=207988&p_token=0.38780590439372414.

¹² Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

4.2. Poziom wykształcenia mieszkańców

Istotnym elementem oceny zasobów ludzkich jest poziom wykształcenia mieszkańców. Struktura wykształcenia osób aktywnych zawodowo przedstawiona została w tabeli zamieszczonej poniżej.

Tabela 4.2. Wykształcenie osób aktywnych zawodowo.

Wykształcenie	Liczba mieszkańców	% w ogólnej liczbie mieszkańców aktywnych zawodowo
Wyższe	4 546	5,97
Policealne	2 275	2,99
Średnie razem	16 725	21,97
Zasadnicze zawodowe	16 849	22,13
Podstawowe ukończone	30 507	40,08
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia	5 221	6,86

Źródło: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Należy zwrócić szczególną uwagę na ogólnie dość niski poziom wykształcenia mieszkańców. Prawie 47% posiada wykształcenie podstawowe, niepełne podstawowe lub pozostaje bez wykształcenia. Sytuacja ta zdecydowanie obniża potencjał społeczności lokalnej, utrudniając wprowadzanie innowacji w różnych sferach życia społecznego i gospodarczego. Należy stwierdzić, iż poziom wykształcenia mieszkańców jest zdecydowanie słabą stroną obszaru objętego niniejszym opracowaniem.

4.3. Gospodarstwa domowe i dochody

Na terenie powiatu lubartowskiego aktualnie funkcjonuje ok. 30 tys. gospodarstw domowych, z których przeważającą część (prawie 70%) to gospodarstwa jednorodzinne. Nieco ponad 52% gospodarstw utrzymuje się ze źródeł zarobkowych (zatrudnienie, praca na własny rachunek, praca w gospodarstwie rolnym). Natomiast pozostała część gospodarstw domowych (48%) utrzymuje się głównie z emerytur, rent i zasiłków społecznych.

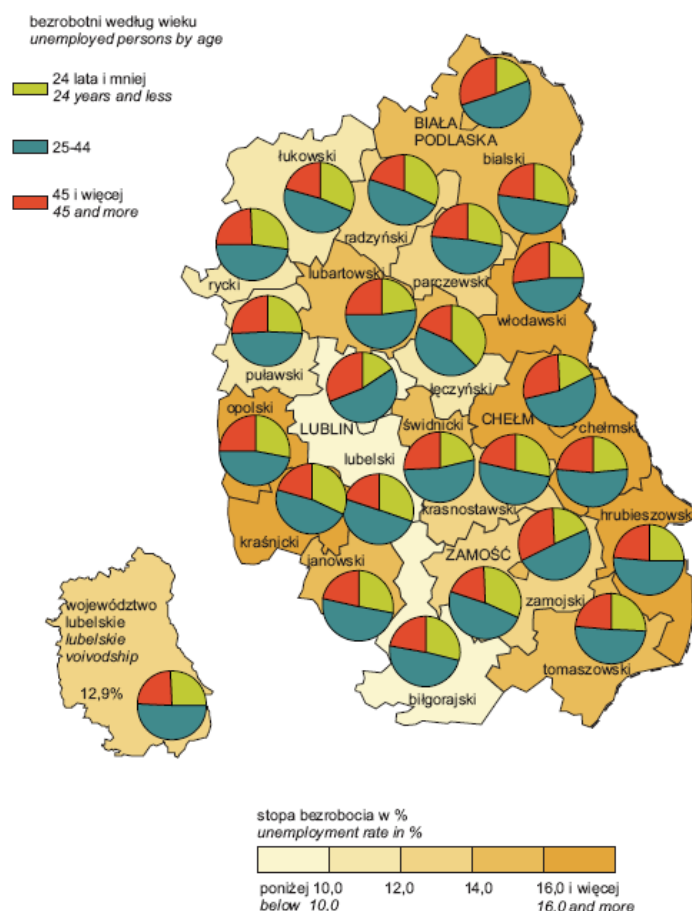
Dochody z pracy mieszkańców powiatu są znacznie niższe od średniej w województwie i kraju. Średnio na koniec 2009 miesięczne dochody brutto w powiecie kształtowały się na poziomie 2 566,02 zł, przy średniej dla województwa wynoszącej 2 891,3 zł. Należy uznać, iż powodem niskiego poziomu dochodów jest typowo rolniczy profil powiatu z dominującą mało efektywną gospodarką rolniczą oraz słabość lokalnych podmiotów gospodarczych.

4.4. Bezrobocie

Bezrobocie w powiecie lubartowskim, podobnie jak w całym województwie, stanowi w dalszym ciągu poważny problem społeczny. Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie na koniec 2009 roku wynosiła ponad 14% i utrzymuje się na podobnym poziomie od 2006. Według długofalowych prognoz bezrobocie w powiecie lubartowskim będzie nadal spadać, chociaż jego dynamika będzie znacznie mniejsza niż jest to notowane obecnie. Negatywny wpływ na ten proces może mieć aktualny kryzys finansowy i gospodarczy, niemniej natężenie tego oddziaływanie jest trudne do oszacowania.

Ryc. 4.1. Bezrobocie w powiecie lubartowskim (31.12.2009 rok).

Źródło: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/lublin/ASSETS_ASSETS_10p_08pow_wyk.pdf.

Generalnie wśród osób bezrobotnych dominują osoby młode (w wieku do 44 lat) oraz słabo wykształcone (ok. 60% bezrobotnych nie posiada wykształcenia średniego). Ponad 40% bezrobotnych to osoby długotrwale bezrobotne, czyli pozostające bez pracy powyżej 24 miesięcy. Dane te wskazują na ciągle strukturalny charakter bezrobocia w powiecie i jego ograniczenie będzie zależało nie tylko od poprawy koniunktury

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

gospodarczej w powiecie, ale również od przekwalifikowania się wielu osób i znalezienia pracy w innym zawodzie.

4.5. Poziom organizacji społeczności lokalnej

Rozwój turystyki w dużej mierze uzależniony od istniejących walorów przyrodniczych i kulturowych, jednakże ogromny wpływ na jej jakość mają również elementy związane działalnością ludzką, jej ukierunkowaniem, organizacją i intensywnością. Unia Europejska przypisuje szczególną rolę lokalnym organizacjom pozarządowym działającym na rzecz rozwoju społecznego i gospodarczego.

Na terenie powiatu lubartowskiego działa aktualnie 48 lokalnych organizacji pozarządowych o różnych profilach działalności. Ich pełne zestawienie przedstawione zostało poniżej.

Tab. 4.3. Lokalne organizacje pozarządowe (czerwiec 2011).

L. p.	Nazwa stowarzyszenia	Siedziba
1.	Stowarzyszenie Kupców Polskich Ziemi Lubartowskiej w Lubartowie	ul. Cmentarna 10, 21-100 Lubartów
2.	Stowarzyszenie Prywatnego Transportu Autobusowego „Lub - Trans” w Lubartowie	ul. Powstańców Warszawy 1/23, 21-100 Lubartów
3.	Klub Abstynenta „Nadzieja” w Lubartowie	ul. 3-go Maja, 21-100 Lubartów
4.	Stowarzyszenie Ekologiczne „Dla Ziemi”	ul. Bratnik 5, 21-132 Kamionka
5.	Towarzystwo Regionalne w Jezioranach	ul. Rynek 35, 21-146 Jeziorany
6.	Stowarzyszenie Właścicieli Lokali w Lubartowie	ul. Parkowa 1, 21-100 Lubartów
7.	Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych w Lubartowie	ul. Szaniawskiego 62/28, 21-100 Lubartów
8.	Lubartowskie Towarzystwo Regionalne w Lubartowie	ul. Kościuszki 28 21-100 Lubartów
9.	Towarzystwo Ziemi Ostrowa Lubelskiego w Ostrowie Lubelskim	ul. Partyzantów 14, 21-110 Ostrów Lubelski
10.	Lubartowskie Towarzystwo Muzyczne Stowarzyszenie w Lubartowie	ul. Lubelska 68, 21-100 Lubartów
11.	Stowarzyszenie Producentów Trzody Chlewnej „GOSPODARZ” w Woli Lisowskiej	Wola Lisowska 5, 21-100 Lubartów
12.	Lubartowskie Młodzieżowe Koło Informatyczne w Lubartowie	ul. Powstańców W-wy 7/73, 21-100 Lubartów
13.	Stowarzyszenie Agroturystyczne „Ziemia Lubartowska” w Firleju	ul. Rynek 1, 21-136 Firlej
14.	Stowarzyszenie na rzecz Edukacji i Ekorozwoju Wsi „Nadzieja” w Nowej Wsi	Nowa Wieś 3 7A, 21-107 Serniki
15.	Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Szczekarków	Szczekarków 27, 21-100 Lubartów
16.	Stowarzyszenie Miłośników Twórczości Ludowej „ROKICZANKA” w Rokitnie	Wólka Rokicka 88, 21-100 Lubartów
17.	Stowarzyszenie Izba Tradycji Kolejowej „Stacja Lubartów” w Lubartowie	ul. Kolejowa 10, 21-100 Lubartów
18.	Stowarzyszenie Miejskie Koło Turystyki Rowerowej „RELAX” w Lubartowie	ul. Cicha 6, 21-100 Lubartów
19.	Stowarzyszenie Inicjatyw Edukacyjnych „PRO - EDUCATIO” w Ostrowie Lubelskim	ul. Unicka 5, 21-110 Ostrów Lubelski
20.	Lubartowskie Stowarzyszenie Hospicjum Św. Anny w Lubartowie	ul. Słowackiego 6, 21-100 Lubartów
21.	Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom „NIECH SIĘ SERCE OBUDZI” im. JANA PAWŁA II w Lubartowie	ul. Kosmonautów 11, 21-100 Lubartów
22.	Stowarzyszenie Oświatowo - Kulturalne na Rzecz Rozwoju Wsi Nowy i Stary Antonin	Antonin Nowy 72, 21-136 Firlej
23.	Stowarzyszenie Biobudownictwa na Rzecz Zatrudnienia i Edukacji Prozdrowotnej w Kocku	ul. Berka Joselewicza 49, 21-150 Kock
24.	Stowarzyszenie Wspólnota Małej Drogi „EMAUS” w Lubartowie	ul. Lubelska 204, 21-100 Lubartów
25.	Stowarzyszenie Przyjaciół Niepełnosprawnych „LIBRA” w Lubartowie	ul. Lubelska 119, 21-100 Lubartów
26.	Stowarzyszenie Wspierające Rozwój Edukacji „WSPÓLNA PRZYSZŁOŚĆ” w Białobrzegach	Białobrzegi 90, 21-150 Kock
27.	Stowarzyszenie „PRZYJAZNA SZKOŁA” w Talczyńcu	Talczyn 160, 21-150 Kock
28.	Stowarzyszenie Nasza Szkoła w Górcie	Górka 105, 21-150 Kock
29.	Kockie Stowarzyszenie Ekologiczno - Gospodarcze w Kocku	ul. J. Krasińskiego 27, 21-150 Kock
30.	Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Uścirowskiej w Uścirowie	Nowy Uścirow 33 A, 21-109 Uścirow
31.	Kockie Stowarzyszenie Oświatowo – Regionalne w Kocku	ul. Przechodnia 11, 21-150 Kock

32.	Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Gminy Serniki „Wspólny Cel” w Sernikach	Serniki 1A, 21-107 Serniki
33.	Stowarzyszenie ALWERNIA - Franciszkańskie Dzieło Promocji Młodzieży i Rodziny	Annobór Kol. 66, 21-100 Lubartów
34.	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Gminy Ostrówek - WSPÓLNA SPRAWA z/s w Ostrówku	Ostrówek 3, 21-102 Ostrówek
35.	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Gminy Firlej	ul. Kościelna 4, 21-136 Firlej
36.	Stowarzyszenie Sympatyków Ziemi Michowskiej w Michowie	ul. Szkolna II 87, 21-140 Michów
37.	Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Niedźwiada „Nowa Myśl - Wspólne Działanie” w Niedźwiadzie - Kolonii	Niedźwiada Kolonia 43, 21-104 Niedźwiada
38.	Fundacja „PROGRES” w Kamionce	Wólka Krasienińska, 31 21-132 Kamionka
39.	Spółeczne Stowarzyszenie „DIALOG” w Lubartowie	ul. Popieluszki 9/16, 21-100 Lubartów
40.	Stowarzyszenie Edukacyjne „Promyczek” w Jeziorzanach	ul. Rynek 24, 21-146 Jeziorzany
41.	Stowarzyszenie Gospodyń Wiejskich w Woli Skromowskiej	Wola Skromowska 56, 21-150 Kock
42.	Stowarzyszenie „Sąsiedzi” w Lubartowie	ul. Hutnicza 40, 21-100 Lubartów
43.	„INNYM I SOBIE” - Stowarzyszenie Mieszkańców i Przyjaciół Gminy Kamionka z siedzibą w Kamionce	ul. Grobelna 14, 21-132 Kamionka
44.	Fundacja Pomocy Zwierzętom Chow-Chow w Lubartowie	ul. Parkowa 29, 21-100 Lubartów
45.	Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Społecznych „Nasz Dom” w Ostrowie Lubelskim	ul. Unicka 7, 21-110 Ostrow Lubelski
46.	Fundacja Animacji Lokalnej FRAKTAL w Kamionce	ul. Grobelna 20, 21-132 Kamionka
47.	Lubartowska Fundacja Aktywni w Biznesie w Lubartowie	ul. Nowodworska 32, 21-100 Lubartów
48.	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Górka Lubartowska WSPÓLNE MARZENIA	Górka Lubartowska 66, 21-104 Niedźwiada

Źródło: www.powiatlubartowski.pl.

Analiza powyższego katalogu lokalnych organizacji pozarządowych, a także informacji na temat ich aktywności, wskazują na fakt, iż prawie 40% z nich ma swoje siedziby i prowadzi działania głównie na terenie miasta Lubartowa. Ponadto przy uwzględnieniu lokalizacji na obszarze miejskim i wiejskim, proporcje te kształtują się na poziomie 50%. Wskazuje to na przeciętną organizację społeczeństwa wiejskiego w zakresie aktywności sfery pozarządowej. Uwagę zwraca fakt, iż większość z nich działa samodzielnie – brak jest organizacji typu związek lub federacja stowarzyszeń, które skupiałoby trzeci sektor w ramach jednej formy organizacyjnej.

Uwagę zwraca również fakt niewielka ilość organizacji o charakterze gospodarczym, które mogłyby mieć wpływ na poziom rozwoju gospodarczego Ziemi Lubartowskiej, a także kreować kierunki tego rozwoju.

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

5. TURYSTYCZNA DIAGNOZA OBSZARU

5.1. Zasoby środowiska

Wody powierzchniowe

W analizie jakości wód powierzchniowych **sieci rzecznej** skoncentrowano się na trzech rzekach: Wieprzu, Tyśmienicy i Mininie, których wykorzystanie gospodarcze może być powiązane z rozwojem turystyki. Przedstawiona poniżej ocena stanu ekologicznego opiera się na badaniach Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, która została wykonana zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 20 sierpnia 2008 roku w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych¹³.

Przeprowadzone analizy wskazały, iż **stan ekologiczny głównych rzek na opisywanym obszarze jest przeciętny** – rzeki o potencjale turystycznym (Wieprz, Tyśmienica i Minina) zaliczone zostały do III klasy, określanej jako wody zadowalającej jakości. Jednakże w skali województwa jest to wynik dobry, gdyż rzeki o takich parametrach stanowią zaledwie 17,6% zasobów województwa (przeważają wody jakości niezadowalającej IV klasy – 65,2%)¹⁴.

Zbiorniki wodne reprezentowane są przez jeziora stawy hodowlane i inne zbiorniki wodne. Ich łączna powierzchnia wynosi 2 310 ha, w tym:

- zbiorniki wodne: 551 ha,
- jeziora: 598 ha,
- stawy hodowlane: 1 161 ha.

Tabela 5.1. Powierzchniowe wody stojące (w ha).

L.p.	Nazwa gminy (nazwa miejscowości)	Powierzchnia wód w gminie	Jeziora	Stawy	Zbiorniki wodne
1.	Firlej (Firlej, Kunów)	209	209	-	-
2.	Jeziorzany (Przytoczno, Krępa)	155	-	155	-
3.	Kamionka (Samoklęski, Kozłówka)	246	-	245	1
4.	Kock (Kock)	300	-	300	-
5.	Lubartów (Stary Tartak)	5	-	-	5
6.	Michów (Lipniak)	143	-	143	-
7.	Ostrów Lubelski (Ostrów, Jedlanka)	320	99	19	202
8.	Ostrówek (Dębica)	52	-	52	-

¹³ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 sierpnia 2008 roku w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych (Dz.U.08.162.1008).

¹⁴ Raport o stanie środowiska województwa lubelskiego w 2009 roku, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Lublin 2010.

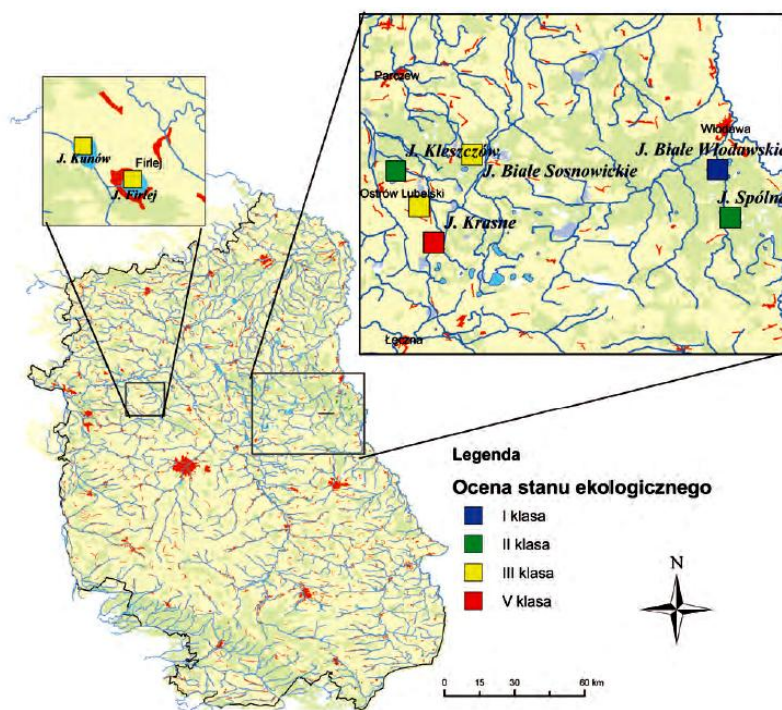
9.	Uścimów (Uścimów, Krasne)	880	290	247	343
OGÓŁEM		2310	598	1161	551

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Natomiast w niniejszym opracowaniu skoncentrowano się na zbiornikach, które są aktualnie wykorzystywane turystycznie. Ich stan ekologiczny jezior oceniany jest na podstawie czterech elementów biologicznych:

- ⇒ fitoplankton,
- ⇒ makrofity,
- ⇒ makrobezkręgowce bentosowe,
- ⇒ ryby.

Ryc. 5.1. Ocena stanu/ potencjału ekologicznego wybranych jezior Lubelszczyzny.

Źródło: Raport o stanie środowiska województwa lubelskiego w 2009 roku, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Lublin 2010.

Podobnie jak w przypadku sieci rzecznej, przedstawiona poniżej ocena została wykonana zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 20 sierpnia 2008 roku w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych¹⁵.

Tabela 5.2. Klasyfikacja stanu ekologicznego jezior (badania w 2009 roku).

Nazwa jeziora	Nazwa gminy	Powierzchnia (ha)	Głębokość maksymalna (m)	Klasa czystości
Czarne	Uścimów	24,8	10,3	III
Firlej	Firlej	91,3	9,6	II
Głębokie	Uścimów	20,5	7,1	III
Kleszczów	Ostrów Lubelski	53,9	2,35	III
Krasne	Uścimów	75,9	30,4	I

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 sierpnia 2008 roku w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych (Dz.U.08.162.1008).

Kunów	Firlej	117,5	4,5	pozaklasowe
Maśluchowskie	Uścimów	26,7	9,4	III
Miejskie	Ostrów Lubelski	45,3	2,2	pozaklasowe
Uścimowskie	Uścimów	66,7	4,4	III

Źródło: Raport o stanie środowiska województwa lubelskiego w 2009 roku, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Lublin 2010.

Wymienione powyżej jeziora pod względem biologicznym, fizykochemicznym i ekologicznym zaliczone zostały w większości do III klasy jakości ze względu na podwyższone wartości BZT₅, amoniaku niejonowego oraz azotynów. Parametry te umożliwiają dalsze ich wykorzystywanie w kontekście szeroko rozumianej turystyki.

Należy jeszcze uzupełnić, iż na terenie Gminy Uścimów znajdują się inne zbiorniki wodne, które posiadają potencjał turystyczny, ale w ostatnich latach nie były objęte monitoringiem środowiska. Do najważniejszych z punktu wykorzystania turystycznego należą:

- Jezioro Gumienek - osłonięte jest od północy niedużym zagajnikiem. Na wzgórzu, wśród rozłożystych sosen znajdują się domki wypoczynkowe Ośrodka Wypoczynkowego „Relaks”.
- Jezioro Ściegienne - ukryte częściowo pośród szuwarów jezioro ma otwarty dostęp do swoich brzegów jedynie od północnego wschodu. Głębokie na 5,4 m, udostępnione jest do wędkowania.

Obszary leśne

Na terenie Ziemi Lubartowskiej powierzchnia gruntów leśnych wynosi 27 797 ha. Struktura ich własności przedstawia się następująco:

- Lasy stanowiące własność Skarbu Państwa pod zarządem PGL Lasy Państwowe: 13 753 ha;
- Lasy stanowiące własność prywatną: 14 002 ha.

Tabela 5.3. Leśnictwo (31.12.2009).

Gmina	Powierzchnia gruntów leśnych							Lesistość
	Ogółem	w tym lasy	z ogółem publiczne					
			razem	własność Skarbu Państwa	w tym		własność gminy	
					w zarządzie Lasów Państwowych	w zasobie Agencji Nieruchomości Rolnych		
w ha								
Abramów	790	790	19	17	9	1	2	9,3
Firlej	3 608	3 569	1 725	1 725	1 697	1	-	28,2
Jeziorzany	786	785	165	159	144	6	6	11,8
Kamionka	1 933	1931	229	225	185	3	4	17,3
Kock	1 968	1940	1134	1134	1123	2	-	19,2
Michów	2 884	2861	1 004	1004	931	18	-	21,0
Lubartów (miasto)	5	5	1	1	1	-	-	0,4
Lubartów	6 224	6 081	4 819	4 817	4 778	2	1	38,3
Niedźwiada	1 734	1724	496	494	455	4	2	18,0
Ostrów Lubelski	2567	2533	1720	1702	1681	4	18	20,8
Ostrówek	1 800	1 799	171	168	116	2	3	20,0
Serniki	1 143	1 136	330	325	300	1	5	15,0
Uścimów	2 354	2 303	1 981	1 981	1 955	10	-	21,5
POWIAT	27 797	27 459	13 795	13 753	13 376	54	41	21,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, www.stat.gov.pl.

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Lasy położone są w zasadzie w IV Krainie Mazowiecko-Podlaskiej, dzielnicy 5 Niziny Podlaskiej i Wysoczyzny Siedleckiej. Rzeźba terenu jest mało urozmaicona, cechuje ją równinność. Obszary leśne, oprócz dwóch większych kompleksów (Kozłowiecki – ok. 5 500 ha i Budy – Lipniak ok. 2 500 ha), nie przekraczają powierzchni kilkuset hektarów i praktycznie w ok. 40% stanowią rozdrobnione powierzchnie leśne.

Przeważającym typem siedliskowym w lasach państwowych jest LMśw – 58%, a następnie BMśw, stanowiący – 16% powierzchni. Udział gatunkowy drzew występujących w drzewostanach przedstawia się następująco:

- sosna sp. – 77,7%,
- dąb sp. – 12,2%,
- brzoza sp. – 5,3%,
- olcha sp. – 3,3%,
- inne – 0,5%.

Struktura wiekowa wykazuje przewagę drzewostanów w przedziale od III do V klasy wieku (tj. 41-100 lat). Zajmują one 71% powierzchni (przy czym najwięcej w wieku 70 lat); pozostałe odpowiednio I – II klasa wieku (1 – 40 lat) – 22%; powyżej V kl.w. (> 100 lat) – 7%. Przeciętny wiek drzewostanów jest stosunkowo wysoki i wynosi 62 lata. Zasobność drzewostanów w przeliczeniu ilości surowca drzewnego w m³ na 1 ha jest wyższa od przeciętnej w Polsce i wynosi 224 m³/ha.

Sytuacja w lasach własności prywatnej przedstawia się odmiennie i mniej korzystnie. Związane jest to ze słabszymi warunkami siedliskowymi tych lasów i prowadzoną przez szereg lat nieprawidłową gospodarką leśną. Przeważającym typem siedliskowym jest Bśw i BMśw, które stanowią około 85% powierzchni lasów. Skład gatunkowy drzewostanów jest uboższy i na większości obszaru ma charakter monokultur sosnowych z domieszką brzozy i dębu (udział procentowy gatunków Sosna – 90%; Brzoza, Dąb i Olsza, pozostałe – 10%). Przeciętny wiek tych lasów wynosi ok. 35 lat, a przeciętna zasobność na 1 ha nie jest wyższa od ogólnopolskiej i waha się w granicach 120 m³/ha.

Obszary Chronione

Na opisywanym obszarze funkcjonują różne formy ochrony przyrody, w tym: rezerwat, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu oraz obszary zaliczone do sieci Natura 2000. Poniżej przedstawiono najważniejsze informacje dotyczące poszczególnych form ochrony.

Rezerwat „Kozie Góry”

Rezerwat przyrody „Kozie Góry” o powierzchni 41,04 ha utworzony został w 1958 roku Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 23 lipca 1958 roku w sprawie uznania za rezerwat przyrody (MP nr 65, poz. 384). Celem jego ochrony jest zachowanie ze względów przyrodniczych i naukowych fragmentu lasu dębowego o charakterze

naturalnym z dębem bezszypułkowym – typowym dla siedliska piaszczystego na Wysoczyźnie Lubartowskiej.

W rezerwacie stwierdzono 14 gatunków drzew, 6 gatunków krzewów, 91 gatunków roślin kwiatowych i paprotników oraz 12 gatunków mszaków. Są to gatunki głównie pospolite charakterystyczne dla lasów i borów mieszanych. Fauna rezerwatu jest typowa dla wnętrza dużych kompleksów leśnych o dużym zróżnicowaniu poziomym i pionowym¹⁶.

Kozłowiecki Park Krajobrazowy

Utworzony w: 1990 roku.

Powierzchnia parku: 4018,5 ha.

Powierzchnia otuliny: 9 000 ha.

Lesistość: 90,5 %.

Liczba istniejących rezerwatów: 1.

Liczba projektowanych rezerwatów: 1.

Liczba pomników przyrody: 2.

Region geograficzny: Wyżyna Lubelska.

Cechy szczególne: Różnorodne ekosystemy leśne i łąkowe.

Kozłowiecki Park Krajobrazowy utworzono w 1990 roku uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej jako jedno z ogniw Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych województwa lubelskiego. Swoim zasięgiem obejmuje znaczną część Lasów Kozłowieckich (ponad 90% powierzchni parku) wchodzących w skład Nadleśnictwa Lubartów. Ideą utworzenia parku była konieczność ochrony największego w pobliżu Lublina kompleksu leśnego, posiadającego szereg elementów przyrodniczych zbliżonych do krajobrazu naturalnego. Zwartemu kompleksowi leśnemu towarzyszą śródleśne łąki, stawy, bagienka oraz niewielkie osady leśne i rolnicze.

Mimo że teren parku jest na ogół płaski, występuje tu duża różnorodność form rzeźby. Dominują piaszczyste równiny z wydrami w postaci ciągów do 1,5 km długości. Napotkać tu można także równiny denudacyjne, wzgórza morenowe, suche doliny, wilgotne zagłębienia deflacyjne, koryta rzeczne, terasy zalewowe oraz kilka innych form geomorfologicznych.

Klimat tego obszaru jest kształtowany w 90% przez masy powietrza polarno-morskiego i polarno-kontynentalnego. Duży kompleks leśny wpływa na zmniejszenie skali przemarzania gruntu, przedłużenie okresu roztopów i łagodzenie ich intensywności, a także hamowanie spływu powierzchniowego. Jest to także położony między Lublinem i Lubartowem ważny obszar efektywnej eliminacji zanieczyszczeń powietrza i produkcji tlenu.

¹⁶ <http://www.lublin.lasy.gov.pl/web/lubartow/ochronaprzyrody>.

Sieć wodną parku i otuliny tworzą 4 niewielkie cieki: Minina, Krzywa Rzeka, ciek od Nasutowa oraz Parysówka. Cieki te zasilają 3 kompleksy stawów: największy i najcenniejszy przyrodniczo w Samoklęskach, pośredni - śródleśny - także wartościowy przyrodniczo - w Starym Tartaku oraz najmniejszy, w Nowym Stawie, przeznaczony do częściowego zagospodarowania turystycznego. W pokrywie glebowej parku i otuliny przeważają gleby brunatne wylugowane i bielcowe. W dolinach rzek, wąskimi na ogół pasami występują gleby bagienne torfowe, pobagienne, murszowe murszowe i glejowe.

W szacie roślinnej parku zdecydowanie dominują lasy (90,5% powierzchni). Duże połacie lasu wykazuje skład gatunkowy zbliżony do naturalnego. Ponadto część z nich to drzewostany stare, przeważnie sosnowe z domieszką dębu szypułkowego, brzozy brodawkowatej i osiki, rzadziej lipy, grabu i świerka. W niektórych partiach lasu duży udział ma stosunkowo rzadki gatunek - dąb bezszypułkowy, rosnący tu blisko wschodniej granicy naturalnego zasięgu. Jego największe zgrupowanie objęto ochroną rezerwatową (rezerwat Kozie Góry). W runie Lasów Kozłowieckich, na polanach, śródleśnych torfowiskach i wilgotnych łąkach występuje wiele rzadkich gatunków roślin. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują: paproć - nasięźrzał pospolity, bardzo rzadki skrzyp zimowy, widłak jałowcowaty, modrzewnica zwyczajna, wawrzynek wilcze-łyko, bluszcz pospolity, lilia złotogłów, wielosił błękitny, tojad dzióbaty, listera jajowata, turówka leśna i inne. Fauna parku jest reprezentowana przez:

- ➔ bociana czarnego,
- ➔ pustułkę,
- ➔ dzięcioła czarnego,
- ➔ dzięcioła biało-grzbieczonego - bardzo rzadkiego w Polsce.

Osobliwością wśród ssaków są daniela (Dama dama). Poza tym dość licznie występuje jeszcze zwierzyna łowna: jelenie, sarny, dziki. Na stawach w Samoklęskach gnieździ się m.in. krakwa, łabędź niemy, błotniak stawowy, rybitwa zwyczajna¹⁷.

Park Krajobrazowy „Pojezierze Łęczyńskie”

Rok założenia: 1990

Powierzchnia: 8867 ha

Powierzchnia otuliny: 10896

Lokalizacja – gminy: Ludwin, Ostrów Lubelski, Puchaczów, Uścimów

Park obejmuje zachodnią część Pojezierza Łęczyńsko – Włodawskiego oraz fragment Równiny Parczewskiej. Od wschodu sąsiaduje z Poleskim Parkiem Narodowym. Pomimo dużego osuszenia terenu w wyniku prac melioracyjnych jest jednym z najcenniejszych pod względem przyrodniczym obszarów województwa lubelskiego. Pojezierze Łęczyńsko – Włodawskie jest jedynym w Polsce pojezierzem nie objętym zasięgiem

¹⁷ <http://www.lublin.lasy.gov.pl/web/lubartow/ochronaprzyrody>.

ostatniego zlodowacenia. Na wysokie walory przyrodnicze parku składają się jeziora z przylegającymi do większości z nich torfowiskami wysokimi i przejściowymi, zespoły stawów oraz kompleks leśny Lasów Parczewskich.

Występuje tu wielkie bogactwo roślinności wodnej, torfowiskowej i leśnej. Wśród licznie reprezentowanych gatunków borealnych, atlantyckich i południowych znaczna część uznawana jest za rzadkie i ginące. Równie bogata jest fauna parku. Na szczególną uwagę zasługuje występowanie żółwia błotnego oraz szeregu rzadkich i zagrożonych wyginięciem ptaków wodno – błotnych i drapieżnych, m.in. orła bielika.

Obszary Chronionego Krajobrazu

Na opisywanym obszarze aktualnie funkcjonują trzy obszary chronionego krajobrazu. Należą do nich:

- Obszar Chronionego Krajobrazu „Kozi Bór”,
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza”,
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Annówka”.

Krótką charakterystyką wymienionych powyżej obszarów zamieszczona została w poniższym zestawieniu¹⁸.

Tabela 5.4. Obszary Chronionego Krajobrazu.

Nazwa OCK	Rok utworzenia	Powierzchnia (km)	Opis	Położenie
Obszar Chronionego Krajobrazu „Kozi Bór”	1990	12 681	Obszar obejmujący las mieszany, częściowo położony w bagnach, o zróżnicowanych ekosystemach, chroniony ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, a także pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych.	Nizina Mazowiecka, Równina Lubartowska. Powiat puławski (gminy: Żyrzyn, Kurów, Markuszów), powiat lubelski (gminy: Garbów), powiat lubartowski (gminy: Kamionka, Abramów).
Obszar Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza”	1990	33 159	Obszar obejmuje dolny odcinek rzeki Wieprz wraz z otaczającymi kompleksami leśnymi. Dolina rzeki osiąga szerokość 6 km, a koryto ok. 200 m, liczne zakola, piaszczyste wysepki sprzyjające bogactwu fauny i flory. Obszar niezwykle cenny z uwagi na różnorodność biologiczną, pełnioną funkcję korytarzy ekologicznych, a ze względu na walory krajobrazowe – zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem. Projektuje się ustanowienie ostoi siedliskowej „Dolny Wieprz” w ramach Programu Natura 2000.	Nizina Mazowiecka (mezoregiony: Dolina Środkowej Wisły, pradolina Wieprza). Powiat puławski (gminy: Puławy, Żyrzyn, Baranów), powiat rycki (gminy: Ryki, Ułęż, miasto Dęblin), powiat lubartowski (gminy: Jeziorzany, Firlej, Michów, Kock).
Obszar Chronionego Krajobrazu „Annówka”	1990	2 069	Obszar chroniony ze względu na wyróżniający się krajobraz rozległego kompleksu leśnego o dużym udziale starodrzewu zróżnicowanego	Gminy: Kock, Borki

¹⁸ Raport o stanie środowiska województwa lubelskiego w 2009 roku, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Lublin 2010.

			fitosocjologicznie, wartościowy ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, a także pełnią funkcję korytarzy ekologicznych.	
--	--	--	---	--

Źródło: Raport o stanie środowiska województwa lubelskiego w 2009 roku, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Lublin 2010.

Zlokalizowane są tutaj również dwa obszary zaliczane do sieci Natura 2000. Jeden z nich zakwalifikowany został do Obszarów Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) – Dolina Tyśmienicy, a drugi do Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk (SOO). Podstawowe informacje na ich temat przedstawione zostały w poniższych zestawieniach.

Tabela 5.5. Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków – Dolina Tyśmienicy.

Nazwa:	Dolina Tyśmienicy
Kod:	PLB060004
Położenie (gminy):	Borki, Czemieniki, Kock, Ostrów Lubelski, Ostrówek, Parczew, Radzyń Podlaski (gmina wiejska), Siemień, Wołyn
Powierzchnia:	7363,66 ha
Przedmiot ochrony:	Ptaki wymienione w Załączniku I Dyrektywy Rady 79/409/EWG: A021 Botaurus stellaris (bąk), A022 Ixobrychus minutus (bączek), A030 Ciconia nigra (bocian czarny), A031 Ciconia ciconia (bocian biały), A075 Haliaeetus albicilla (bielik), A081 Circus aeruginosus (błotniak stawowy), A084 Circus pygargus (błotniak łąkowy), A119 Porzana porzana (kropiatka), A120 Porzana parva (zielonka), A122 Crex crex (derkacz), A151 Philomachus pugnax (batalion), A154 Gallinago media (dubelt), A176 Larus melanoccephalus (mewa czarnogłowa), A177 Larus minutus (mewa mała), A193 Sterna hirundo (rybitwa rzeczna), A196 Chlidonias hybridus (rybitwa białowąsa), A197 Chlidonias niger (rybitwa czarna), A215 Bubo bubo (puchacz), A222 Asio flammeus (sowa błotna), A229 Alcedo atthis (zimorodek), A272 Luscinia svecica (podrózniczek), A307 Sylvia nisoria (jarzębatka), A338 Lanius collurio (gąsiorek), A379 Emberiza hortulana (ortolan) Regularnie występujące Ptaki Migrujące nie wymienione w Załączniku I Dyrektywy Rady 79/409/EWG: A006 Podiceps grisegena (perkoz rdzawoszyi), A043 Anser anser (gęgawa), A050 Anas penelope (świsłun), A051 Anas strepera (krakwa), A055 Anas querquedula (cyranka), A056 Anas clypeata (płaskonos), A067 Bucephala clangula (gągoł), A096 Falco tinnunculus (pustułka), A156 Limosa limosa (rycyk), A160 Numenius arquata (kulik wielki), A162 Tringa totanus (krwawodziób), A184 Larus argentatus (mewa srebrzysta), A198 Chlidonias leucopterus (rybitwa białoskrzydła).

Źródło: http://www.natura2000.lubelskie.pl/index.php?pid=8&option=com_obszary.

Tabela 5.6. Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk – Dolny Wieprz.

Nazwa:	Dolny Wieprz
Kod:	PLH060051
Położenie (gminy):	Baranów, Firlej, Jeziorzany, Kock, Michów, Puławy, Ryki, Żyrzyn
Powierzchnia:	8182,3 ha
Przedmiot ochrony:	Dolina Wieprza jako jest korytarz ekologiczny o znaczeniu krajowym

Źródło: http://www.natura2000.lubelskie.pl/index.php?pid=8&option=com_obszary.

Zagrożenia środowiska

Województwo lubelskie, a więc i teren Ziemi Lubartowskiej, pod względem wskaźników stanu środowiska naturalnego zajmuje bardzo wysoką lokatę w kraju i należy do najczystszych ekologicznie obszarów Polski. Jednak pomimo stosunkowo korzystnej sytuacji, istnieje szereg zagrożeń środowiska, które przedstawione zostały poniżej. Mogą one mieć

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

charakter naturalny lub antropogeniczny. Rodzaj i intensywność zagrożeń wiąże się ze specyfiką danego obszaru, tj. rozwojem gospodarczym w powiązaniu z warunkami fizyczno - geograficznymi.

Zagrożenia naturalne

Zagrożenia naturalne związane są ze zjawiskami meteorologicznymi i hydrologicznymi. Zjawiska meteorologiczne to głównie susza glebowa i wynikające stąd duże zagrożenie pożarowe terenów leśnych.

Największe **zagrożenie pożarowe** istnieje na terenie dwóch największych kompleksów leśnych zlokalizowanych na omawianym terenie: Lasy Kozłowieckie oraz kompleks Budy – Lipniak. Jednakże należy podkreślić, iż problem ten dotyczy również mniejszych przestrzeni leśnych położonych na opisywanym terenie.

Natomiast występujące lokalnie deszcze mogą być przyczyną **zagrożeń powodziowych**, jednak są one ściśle związane z cechami fizycznymi systemu hydrologicznego. Zależą też od retencyjności wodnej gleb i stanu infrastruktury przeciwpowodziowej. Na obszarze gmin objętych niniejszym występowaniem notowane są lokalne podtopienia, jednakże ich zasięg jest ograniczony. Notowane są one przede wszystkim w dolinie Wieprza oraz w mniejszym zakresie na terenach przyległych do rzek: Tyśmienica i Minina.

Istotnym zagrożeniem naturalnym gruntów rolnych i leśnych jest **erozja**, ze szczególnym uwzględnieniem erozji wodnej, której wpływ jest najbardziej widoczny w dolinach rzek. Pozostałe odmiany erozji (wietrzna, wąwozowa) mają mniejsze znaczenie.

Zagrożenia antropogeniczne

Zagrożenia antropogeniczne dla środowiska naturalnego wynikają z działalności człowieka, tj. wykorzystywania i przetwarzania zasobów. Źródłem presji na środowisko są poszczególne dziedziny gospodarki oraz codzienne bytowanie mieszkańców.

Gospodarka komunalna

Wśród zagrożeń środowiska związanych z gospodarką komunalną należy wymienić:

- Gospodarkę ściekową - ścieki komunalne nieoczyszczone lub niedostatecznie oczyszczone. Największe zagrożenie występuje na terenach, charakteryzujących się niskim stopniem skanalizowania przy równocześnie wysokim stopniu zwodociągowania;
- Gospodarkę odpadami – w dalszym ciągu notuje się małą ilość odpadów komunalnych poddawanych procesom odzysku, a główną metodą ich unieszkodliwiania jest składowanie;
- Emisję zanieczyszczeń powietrza - w ostatnich latach emisje zanieczyszczeń do powietrza z zakładów przemysłowych znacznie

się zmniejszyły, natomiast nadal dużym problemem jest emisja niska z ogrzewania indywidualnego. Znajduje to odzwierciedlenie we wzrostach stężeń dwutlenku siarki i pyłu w powietrzu w sezonie grzewczym.

Transport i komunikacja

Wzrost liczby pojazdów samochodowych przy wolno zmieniającej się sieci dróg, stanowi źródło zagrożenia dla środowiska. Transport drogowy, w tym tranzytowy (tzw. TIR), realizowany głównie drogą krajową nr 19 powoduje emisję spalin, hałasu i wibracji, degradację walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz nadzwyczajne zagrożenia środowiska (zagrożenia wynikające z katastrof podczas transportu drogowego materiałów Niebezpiecznych).

Działalność gospodarcza

Przemysł i energetyka zawodowa są źródłem zagrożeń dla środowiska w związku z emisją zanieczyszczeń do powietrza, odprowadzaniem ścieków, wytwarzaniem odpadów, degradacją powierzchni ziemi, zużywaniem zasobów naturalnych, emisją hałasu i awariami przemysłowymi. Powstawanie szkód w środowisku wiąże się także z wydobywaniem kopalin (piaski, glinki i żwiry są największym bogactwem obszaru), co powoduje powstawanie wyrobisk, zaburzenie stosunków wodnych, zanieczyszczenie powietrza, osiadanie gruntu.

W związku z tym należy ocenić, iż największe zagrożenia antropogeniczne dla środowiska naturalnego wynikają z działalności człowieka, tj. wykorzystania i przetwarzania zasobów, a źródłem presji na środowisko są poszczególne dziedziny gospodarki oraz codzienne bytowanie mieszkańców.

Rolnictwo jest źródłem odpadów niebezpiecznych (pozostałości po środkach ochrony roślin) oraz zanieczyszczeń obszarowych, będących głównym zagrożeniem dla jakości wód powierzchniowych. Istotnym zagrożeniem dla środowiska są też ферmy trzody chlewnej i ферmy hodowli drobiu (niektóre z nich mają obowiązek posiadania pozwoleń zintegrowanych). Przestrzenna ekspansja intensywnego rolnictwa prowadzi do przyrodniczego zubożenia rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Niedostosowanie intensywności i form rolnictwa do warunków przyrodniczych produkcji rolnej, skutkuje aktywizacją erozji wodnej i wietrznej oraz zanieczyszczeniem wód gruntowych.

Turystyka i rekreacja – teren gmin objętych niniejszym opracowaniem (w szczególności: Firlej, Kamionka, Kock, Lubartów, Uścimów) jest licznie odwiedzany przez turystów. Rozwój turystyki i rekreacji, zwłaszcza niekontrolowany, skutkuje "dzikim zagospodarowaniem" oraz zagrożeniem środowiska, wynikającym z braku lub niewłaściwego funkcjonowania infrastruktury technicznej (np. systemu kanalizacji i oczyszczania ścieków,

odbioru odpadów, niskiej emisji zanieczyszczeń powietrza, itp.) oraz dużej liczby turystów (w tym zmotoryzowanych).

5.2. Zasoby dziedzictwa kulturowego

W związku z rozszerzeniem w latach 70-tych XX wieku polityki konserwatorskiej, polegającym na objęciu ochroną również obiektów młodszych, tj. z drugiej połowy XIX i pierwszej połowy XX wieku, a także w związku z niedostateczną dotychczas wiedzą na temat liczebności i stanu budownictwa wiejskiego, możliwie dokładne i pełne rozpoznanie zasobów zabytków nieruchomych stało się koniecznością. W połowie lat siedemdziesiątych postanowiono przystąpić do pierwszego na tak szeroką skalę spisu. Prace terenowe w województwie lubelskim prowadzone były od roku 1978. Zebrane informacje zostały zweryfikowane i zaktualizowane w latach 1990 - 1993. Należy jednak mieć świadomość, iż część obiektów, szczególnie budownictwa ludowego, mogła przestać istnieć. Jednocześnie należy wyjaśnić, że obiekty z ostatnich dziesięcioleci XIX oraz z XX wieku zostały zaprezentowane selektywnie, tj. ujęto w publikacji budynki wyróżniające się poziomem artystycznym - architektonicznym lub charakterystyczne dla danego stylu czy kierunku, bądź takie, których formy kontynuują tradycje regionalne.

Uzyskany materiał został opublikowany przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 1995 roku pn. „Zabytki architektury i budownictwa w Polsce. Województwo lubelskie”¹⁹. Analiza wspomnianego materiału wykazała, że na terenie całego powiatu lubartowskiego zarejestrowanych jest ok. 1700 zabytków architektury i budownictwa.

Zespoły urbanistyczne

W kilku miejscowościach zachowały się założenia przestrzenne osiedli złożone z rozplanowania, zabudowy, układu terenu i krajobrazu, związane z całością kompozycji urbanistycznej, które są charakterystyczne dla okresu, w którym powstały. Do najstarszych należy zaliczyć zespół urbanistyczny Kamionki (XV - XVI wiek), Kocka (XV - XVIII wiek), Firleja (XVI wiek) i Michowa (pierwsza połowa XVI wieku). Nieco młodsze rozwiązania można znaleźć w Lubartowie (XVI - XIX wiek) i Ostrowie Lubelskim (XVI - XIX wiek). Szczegółowe granice układów podlegających ochronie konserwatorskiej są określone w decyzjach o wpisaniu dobra kultury do rejestru zabytków.

Zespoły i obiekty sakralne

Grupa ta reprezentowana jest przede wszystkim przez trzynaście Zespołów Kościołów Parafialnych. O obliczu architektury sakralnej powiatu zdecydował barok XVII, a zwłaszcza XVIII stulecia. Wcześniejsze

¹⁹ Zabytki architektury i budownictwa w Polsce. Województwo lubelskie, T.22, Warszawa 1995.

budowle nie przetrwały do naszych czasów, były one przeważnie drewniane. Jedynym wyjątkiem jest murowany późnogotycki kościół w Kamionce, wzniesiony w końcu XV lub w pierwszej połowie wieku XVI, później przebudowany.

Do czołowych zabytków należą kościoły parafialne w Lubartowie (murowany w latach 1733 - 38), Ostrowie Lubelskim (1755), Sernikach (1758 - 66). Nieco młodszy horyzont czasowy prezentują kościoły w Kocku (1779 - 1782) i Jeziorzanach (1782 - 98). W wieku XIX zbudowano podobne obiekty w Firleju (1879 - 80), Michowie (1878 - 81) i rozpoczęto prace w Brzeźnicy Bychawskiej (1805). Do najmłodszych kościołów należą obiekty w Abramowie (1925), Brzeźnicy Książęcej (1935 - 40), Ostrówku Kolonii (1921) i Staroście (1929 - 38).

Na uwagę zasługują również dziewiętnastowieczne kaplice cmentarne w Kamionce, Kocku, Lubartowie, Michowie i Sernikach oraz Zespół Klasztorny Kapucynów w Lubartowie (1741).

Grupę zabytków sakralnych uzupełniają licznie występujące na terenie powiatu kapliczki i krzyże przydrożne (około 60), z których najstarsze wzniesiono w XVII i XVIII wieku.

Oddzielną grupę zabytków tworzą przedmioty będące wyposażeniem kościołów. Są to głównie obiekty o tematyce religijnej, które wyróżniają się dużą wartością artystyczną. Na opisywanym obszarze zachowały się wyjątkowo liczne zabytki religijnego malarstwa sztalugowego. Za najstarszy obiekt uważany jest obraz tzw. Matki Boskiej Śnieżnej z fenetronu w Kamionce, datowany na przełom XVI i XVII wieku. Malarstwo siedemnastowieczne reprezentują obrazy Matki Boskiej z Dzieciątkiem z ołtarzy bocznych w Kamionce i farze lubartowskiej, a ponadto obraz Św. Anny Samotrzeć (1694 rok) z ołtarza głównego w tymże kościele. Ozdobą malarstwa osiemnastowiecznego jest dziesięć płócien ołtarzowych z kościoła kapucyńskiego w Lubartowie uznawanych za dzieła Szymona Czechowicza. Zapewne z drugiej połowy XVIII wieku pochodzą dwa duże płótna – „Chrystus i Jawnogrzesznicza” oraz „Powrót syna marnotrawnego” – zawieszone w prezbiterium fary lubartowskiej.

Wyroby złotnicze, zachowane dość licznie, prezentują raczej typową produkcję warsztatów drugiej połowy XVII wieku. Wśród nich należy wymienić barokowy kielich z Lubartowa. Wiek osiemnasty reprezentowany jest m.in. przez kielichy z Lubartowa i Firleja. Na tym tle wyróżnia się barokowa monstrancja z Firleja (druga połowa XVII wieku).

W kościołach powiatu lubartowskiego, a szczególnie w Kamionce i świątyniach lubartowskich, zachowała się znaczna ilość szat liturgicznych. Najstarsze ornaty wykonane są z siedemnastowiecznych tkanin, ale najwspanialszy jest haftowany, biały ornat z fary w Lubartowie (koniec XVII wieku) z figuralnymi scenami Tajemnic Różańcowych. Pośród ornatów wyróżnia się również pięć zdobionych stylizowanymi ornamentami kwiatowymi z klasztoru w Lubartowie.

Z innych wyrobów rzemiosła artystycznego odnotować należy pięć intarsjowanych antepediów w typie kolbuszowskim z kościoła Kapucynów w Lubartowie (1741) oraz kanon z fary w Lubartowie z haftowanymi scenami figuralnymi z przełomu XVII i XVIII wieku, oprawiony w metalową ramę.

Zespoły pałacowe

Najstarszym przedstawicielem tej grupy zabytków jest pałac w Kocku, zbudowany w drugiej połowie XVI wieku. Był on wielokrotnie przebudowywany, m.in. przez Szymona Bogumiła Zuga (ok. 1780) i Henryka Marconiego (1825). Prawie wiek później wzniesiono pałac w Lubartowie. Jego założenie architektoniczne ulegało licznym transformacjom, a obecnie po spaleniu w 1934 roku i częstych dewastacjach, pałac jest prawie w całości rekonstrukcją. Późnobarokową rezydencją jest pałac w Kozłowie, wzniesiony między 1735 a 1742 rokiem. Budowla, mimo znacznej przebudowy z lat 1879 - 1907, zachowała pierwotny układ i częściowo bryłę. Obecnie znajduje się tam Muzeum Zamoyskich. Natomiast rozwinięty klasycyzm reprezentuje pałac w Samokłeskach z przełomu XVIII i XIX wieku, związany z działalnością znanego architekta, Christiana Piotra Aignera.

Zespoły dworskie i folwarczne

Na terenie powiatu lubartowskiego zachowało się jedenaście zespołów dworskich. W większości tworzą one kompleksy składające się z dworu oraz zaplecza gospodarczego w postaci magazynów, stajni, spichlerzy, obór i innych. W większości wypadków takiemu zespołowi towarzyszy również park (Dębica, gm. Ostrówek, Górka Kocka, gm. Kock, Łucka – Kolonia, gm. Lubartów, Rawityn, gm. Firlej, Serniki, Stara Jedlanka, gm. Uścimów). W dwóch wypadkach notowane są jedynie pozostałości parków dworskich (Kolechowice – Folwark), gm. Ostrów Lubelski, Talczyń, gm. Kock). Zespoły dworskie datowane są na ogół na drugą połowę XIX i początek XX wieku. Wyjątek stanowią tutaj trzy dwory z pierwszej połowy XIX wieku zlokalizowane w Lubartowie oraz pozostałości dworu w Dębicy, gm. Ostrówek, datowane na przełom XVIII i XIX wieku.

Grupę uzupełniają zespoły folwarczne i ich pozostałości wyraźnie wyodrębnione od większych założeń pałacowych i dworskich. Największe i najlepiej zachowane kompleksy znajdują się w Białobrzegach, gm. Kock, Kozłowie, gm. Kamionka, Krępie, gm. Jeziorzany, Skrobowie, gm. Lubartów.

Muzea, izby pamięci

Na terenie powiatu lubartowskiego funkcjonuje kilka placówek o charakterze muzealnym, które zajmują się dokumentacją kultury

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

lokalnej. Krótka charakterystyka tych obiektów przedstawiona została poniżej.

Muzeum Zamoyskich w Kozłówce – zespół pałacowo – parkowy położony na skraju wsi Kozłówka, 9 km na zachód od Lubartowa. Głównym elementem ekspozycji są zabytkowe wnętrza rezydencji polskiej arystokracji z przełomu XIX i XX wieku, które zachowały się w niezmienionym stanie. Dodatkowo w budynku starej powozowni mieści się galeria sztuki socrealizmu, a w dawnej powozowni prezentowana jest kolekcja zabytkowych pojazdów konnych i akcesoriów podróżnych. Muzeum zaliczane jest do grupy najchętniej odwiedzanych muzeów w Polsce²⁰.

Ryc. 5.2. Widok kompleksu parkowo – pałacowego w Kozłówce.

Źródło: <http://www.muzeumzamoyskich.pl/mainpage!.htm>.

Muzeum Regionalne w Lubartowie – posiada ponad 2500 eksponatów z dziedzin: etnografia, historia, numizmatyka, archeologia oraz księgozbiór regionalny. Jest ono głównym ośrodkiem dokumentującym historię i kulturę powiatu²¹.

²⁰ www.muzeumzamoyskich.pl.

²¹ <http://www.lubartow.pl/?temat=100023>.

Ryc. 5.3. Siedziba Muzeum Regionalnego w Lubartowie.

Źródło: http://www.lubartow.pl/zoom.php?scr=f/m/mr2_bg.jpg.

Muzeum Parafialne w Lubartowie – zlokalizowane jest przy sanktuarium Św. Anny w Lubartowie w pomieszczeniach znajdujących się nad zakrystią. Na ekspozycji prezentowane są zbiory sztuki sakralnej, gromadzone na przestrzeni ostatnich 300 lat: zabytkowe ornaty i paramenty liturgiczne w postaci kielichów, monstrancji, feretronów i relikwiarzy. Bardzo interesująco prezentuje się księgozbiór gromadzony od 1650 roku. Przechowywany jest on w oryginalnych szafach bibliotecznych, które posiadają obustronnie malowane drzwi. Liczba eksponatów: ok. 1 000, w tym ok. 500 starodruków.

Ryc. 5.4. Fragment ekspozycji w Muzeum Parafialnym w Lubartowie.

Źródło: http://www.lubartow.pl/zoom.php?scr=f/m/mr2_bg.jpg.

Przy Muzeum Parafialnym funkcjonuje również **Panorama Lubartowska**. Umieszczone jest w niej 120 figurek o wysokości 70 cm. Ubrane są one w stroje z poszczególnych epok historycznych. Poczet figur rozpoczyna się od Prasłowian, pierwszych królów Polski, a następnie wchodzi postacie związane z ziemią lubartowską np.: Kochanowski, Sobieski, Prus, Wanda Sliwina, Piłsudski, Wałęsa i szereg innych postaci. W drugiej części prezentuje się korowód świętych polskich. Rozpoczyna go św. Wojciech, św. Stanisław, a kończy ks. Jerzy Popiełuszko i Jan Paweł II. W kolejnej części przechodzi Lubartów współczesny. Rozpoczynają małe dzieci, małżonkowie, młodzież gimnazjalna i z liceum, studenci i szereg innych postaci. Całość zakończona jest korowodem par tańczących w strojach regionalnych: lubartowskich, lubelskich, krakowskich, sądeckich, kurpiowskich i innych. Całości prezentacji towarzyszy lektorski komentarz²².

Ryc. 5.5. Fragment Panoramy Lubartowskiej (Św. Anna).

Źródło: http://www.panorama.lubartow.com.pl/panorama_lubartowska.htm.

Izba Tradycji Kolejowej w Lubartowie powstała w maju 2000 roku. Obecnie działalność prowadzi w formule stowarzyszenia, które zrzesza kolejarzy, a także osoby niezwiązane zawodowo z koleją. Głównym celem jego działania to szeroko pojęta ochrona historii i techniki kolei wraz z kulturą niematerialną, a także promowanie transportu kolejowego wraz z turystyką kolejową. W budynku dawnej stacji PKP stworzona została jedyna w województwie ekspozycja pamiątek poświęconych normalnotorowej kolei, w skład której wchodzi: wyposażenie techniczne stacji PKP, archiwalne dokumenty, elementy wyposażenia kolejarzy i inne.

²² <http://www.lubartow.pl/?temat=100024>.

Ryc. 5.6. Siedziba Izby Tradycji Kolejowej w Lubartowie (dawna stacja PKP).

Źródło: <http://fotopolska.eu/197084,foto.html>.

Gminny Ośrodek Kultury w Kocku, ul Kościuszki 1 - prezentowane są tam trzy ekspozycje:

- Izba Pamięci im. gen. F. Kleeberga – ok. 1000 eksponatów, w tym militaria, pamiątki wojenne, dzwon Franciszek ufundowany w 60-tą rocznicę śmierci gen. Kleeberga oraz pamiątki po Westrplattczykach (wśród nich odznaczenia majora Wiktora Bielasa).
- Ekspozycja jubileuszowa z okazji 580-lecia praw miejskich Kocka składa się z kopii obrazów dokumentujących historię miasta, wśród nich portrety rodziny Sapiechów, Jabłonowskich i Berka Joselewicza.
- Galeria na schodach paradywnych, w której prezentowane są zmienne ekspozycje zależnie od pór roku. Ekspozycja stała: Galeria sztuki niepełnosprawnych²³.

Ryc. 5.7. Fragment ekspozycji w Pałacu Jabłonowskich w Kocku.

Źródło: <http://kock.pl/index.php?id=galeria&gid=3&slide=34>.

²³ <http://domkulturykock.ovh.org/>.

Zabytki archeologiczne

Najstarszy chronologicznie horyzont reprezentują zabytki archeologiczne, których występowanie stwierdzono na prawie 400 stanowiskach. Analiza stylistyczna i technologiczna znalezisk wykazała, że teren ten w okresie od X tysiąclecia p.n.e. do końca XV wieku był miejscem większości zjawisk kulturowych obserwowanych na terenie Polski. Całkowita liczba zabytków archeologicznych na omawianym terenie jest trudna do ustalenia z tego powodu, że są one bardzo rozproszone. Część z nich jest przechowywana w magazynie Katedry Archeologii UMCS w Lublinie, część w Muzeum Lubelskim Zamek w Lublinie i Muzeum Regionalnym w Lubartowie. Dużą liczbę artefaktów można znaleźć także w prywatnych kolekcjach zbieraczy pamiątek przeszłości. Wśród najcenniejszych grup znalezisk należy wymienić pozostałości osad (np. Brzeziny gm. Lubartów, Serniki, gm. loco, Szczekarków gm. Lubartów, Wola Skromowska gm. Firlej, Trójna gm. Lubartów, cmentarzyska (np. Chlewiska, gm. Lubartów, Kamionka, Samokłęski gm. Kamionka) oraz założenia obronne grodziska „Tatarska Góra” w Trójni, gm. Lubartów. Warto również zwrócić uwagę na pozostałości średniowiecznego zamczyska w miejscowości Giżyce, gm. Michów.

5.3. Infrastruktura turystyczna

Obiekty zbiorowego zakwaterowania

Bazę noclegową powiatu w kontekście zbiorowego zakwaterowania tworzy 20 obiektów noclegowych (ośrodki wczasowe, ośrodki szkoleniowe, hotele), z czego 8 świadczy swoje usługi przez cały rok. Łącznie dysponują one prawie 1200 miejscami noclegowymi, z czego zaledwie 1/4 to miejsca całoroczne.

Tabela 5.7. Obiekty i miejsca noclegowe zbiorowego zakwaterowania (2010 rok).

Gmina	Obiekty		Miejsca noclegowe	
	Ogółem szt.	Całoroczne szt.	Ogółem szt.	Całoroczne szt.
Abramów	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Firlej	6	2	512	137
Jeziorzany	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Kamionka	2	2	37	37
Kock	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Lubartów (miasto)	3	1	148	34
Lubartów	2	2	27	27
Michów	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Niedźwiada	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ostrów Lubelski	1	0	100	0
Ostrówek	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Serniki	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Uścimów	6	1	366	63
Powiat	20	8	1 190	298

Źródło: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

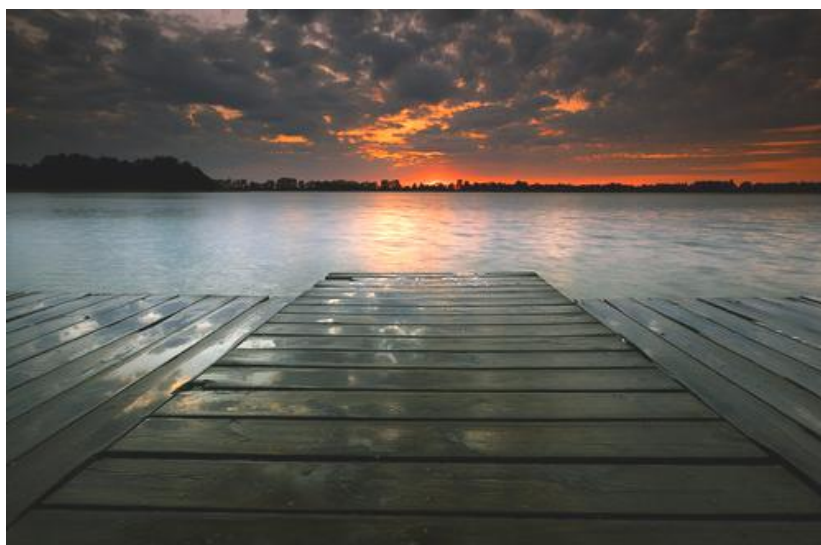

Ośrodki wypoczynkowe położone są przede wszystkim na terenie Gminy Firlej, nad jeziorem o tej samej nazwie. Jeszcze w latach 80-tych i 90-tych było ich kilkanaście i miały charakter obiektów zakładowych. W wyniku likwidacji lub reorganizacji tych zakładów, również ośrodki wypoczynkowe zmieniały swoich właścicieli lub przeznaczenie. Obecnie nad jeziorem jest 5 dużych ośrodków wypoczynkowych i kilkanaście małych. Ośrodki prowadzą działalność w okresie maj – wrzesień. Mają do zaoferowania miejsca w pawilonach lub domkach kempingowych, całodienne wyżywienie, wypożyczalnię sprzętu wodnego, kąpieliska strzeżone, boiska do gier i zabaw, punkty małej gastronomii, kawiarnie i dyskoteki. Lista tych obiektów przedstawia się następująco:

- Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji w Firleju,
- FS HOLDING,
- Ośrodek Szkoleniowo - Wypoczynkowy „eFeS” Firlej,
- Ośrodek Wypoczynkowy „Polesie”,
- Gościniec „Kamienny Potok”,
- Ośrodek Wypoczynkowy „CARITAS”,
- Ośrodek Wypoczynkowy „MARTA”,
- Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy ZW LOK,
- Ośrodek Szkolno-Wychowawczy,
- Ośrodek Wypoczynkowy „WODNIK”,
- Kompleks Rekreacyjno – Hotelowo - Wypoczynkowy Firlejowe Sioło, Wólka Rozwadowska.

Na terenie Gminy Uścimów zlokalizowany jest Ośrodek Wypoczynkowy „Riviera Krasne”, który dysponuje piaszczystą plażą z mołem i strzeżonym kąpieliskiem dla dzieci i dorosłych, przystań żeglarską ze sprzętem pływającym: łódzie wiosłowe, żaglowe, kajaki, rowery wodne, deski surfingowe. Na terenie ośrodka znajdują się boiska do gry w piłkę nożną i siatkową, kometkę a także świetlica.

Ryc. 5.8. Panorama jeziora Krasne – widok od strony ośrodka wypoczynkowego (Gmina Uścimów).

Źródło: <http://www.national-geographic.pl/foto/fotografia/jezioro-krasne/>

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Należy jeszcze uzupełnić, iż na terenie Gminy Lubartów w miejscowości Skrobów (przy trasie Lubartów – Kozłówka) funkcjonuje Ośrodek Wczasów Zdrowotnych BEZETA, który w ofercie posiada usługi prozdrowotne, w tym wczasy odchudzające.

Obiekty noclegowe posiadają zróżnicowany standard, w większości świadczą usługi na poziomie średniej klasy turystycznej. Do podstawowych mankamentów bazy noclegowej na opisywanym obszarze należy:

- niewielka ilość obiektów noclegowych,
- nierównomierne ich rozmieszczenie na obszarze powiatu – obiekty koncentrują się na terenie czterech gmin: Firlej, Kamionka, Lubartów, Uścimów,
- Niski standard oferowanych usług (np. problemy z dostępem do Internetu, długi czas oczekiwania na obsługę),
- Brak zorganizowanej informacji dotyczącej zaplecza noclegowego powiatu lubartowskiego.

Agroturystyka

Na terenie powiatu lubartowskiego funkcjonuje aktualnie 23 gospodarstwa agroturystyczne. Koncentrują się one przede wszystkim na terenie trzech gmin: Firlej, Kamionka, Lubartów i Uścimów. Jest to bezpośrednio związane z obsługą bieżącego ruchu turystycznego dotyczącego jezior firlejowskich, Muzeum Zamoyskich w Kozłówce oraz zespołu jezior łączyńsko – włodawskich. Należy podkreślić, iż przy uwzględnieniu powierzchni powiatu oraz liczby gospodarstw agroturystycznych, sieć gospodarstw agroturystycznych należy do najgęstszych na Lubelszczyźnie. Wykaz poszczególnych gospodarstw został zamieszczony w poniższym zestawieniu.

Tabela 5.8. Gospodarstwa agroturystyczne (2011 rok).

L.p.	Gospodarstwo agroturystyczne	Gmina
1.	Hotelik myśliwski „Kaczkarnia”, Irena Budnicka, , Przytoczno 15, 21-146 Jeziorzany	Jeziorzany
2.	Emil Pakiet, 21-136 Firlej, ul. Serocka 2	Firlej
3.	Maria Trąbka, 21-136 Firlej, ul. Serocka 3,	
4.	Grażyna Powalka, Kunów 36, 21136 Firlej	
5.	Teresa Stawinoga, Kunów, 21-136 Firlej	
6.	Wiesława Krupa, Serock 23, 21-136 Firlej	
7.	Wiesława i Edward Zdunkowie, Kunów, 21-136 Firlej	
8.	Anna Zielińska, ul. Spacerowa 8, 21-136 Firlej	
9.	Tomasz Żeleźnik, Serock 8, 21-136 Firlej	
10.	Gospodarstwo Agroturystyczne „Rządówka”, Kozłówka 8, 21-132 Kamionka	Kamionka
11.	Konarówka, Grażyna i Andrzej Konarscy, ul. H. Sawickiej 58 21-150 Kock	Kock
12.	Agnieszka Jonaczak, Annówka 21-150 Kock	
13.	„U Urszuli”, Urszula Osik, Wola Skromowska 1, 21-150 Kock	
14.	Gospodarstwo agroturystyczne Teresa Korniak - Jarzyna Nowodwór 116, 21-100 Lubartów	Lubartów
15.	Gospodarstwo agroturystyczne „CICHOSZA”, Joanna Firgolska, Wola Mieczysławska, 21-100 Lubartów	
16.	Gospodarstwo agroturystyczne Anna Szymankiewicz, Szczekarków 36, 21-100 Lubartów	
17.	Gospodarstwo Agroturystyczne Barbara Lisek, Skrobów Kolonia 90, 21-100 Lubartów	
18.	Wanda Banaś, Cegielnia 44, 21-102 Ostrówek	Ostrówek
19.	Ranczo Agroturystyczne Arka, Semiki Kolonia 51e, 21-107 Semiki	Semiki
20.	Gospodarstwo Agroturystyczne „U Kasi”, Katarzyna i Mirosław Żmurek, Krasne 25a, 21-109 Uścimów	Uścimów
21.	Janusz Filipowski, Jedlanka Nowa 80 21-109 Uścimów	
22.	„Hacjenda” Leszek Brzeziński, Krasne Krzywe 28A, 21-109 Uścimów	

23. „Stanica wędkarska”, Anna i Wiesław Laskowscy, Krasne 186, 21-109 Uścimów

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji ze stron www. poszczególnych gmin.

Większość wskazanych gospodarstw agroturystycznych zrzeszonych jest w Stowarzyszeniu Agroturystycznym Ziemia Lubartowska z siedzibą w Firleju, które funkcjonuje od 2001 roku. Podstawowym zadaniem Stowarzyszenia jest wspieranie rozwoju turystyki i promocja Ziemi Lubartowskiej.

Lokalne gospodarstwa agroturystyczne na swym koncie posiadają liczne sukcesy. M.in. trzy z nich były laureatami konkursu ogólnopolskiego „Zielone lato”, w tym:

- w roku 1997 – Anna Pakiet (aktualnie Emil Pakiet), Firlej,
- w roku 1998 Henryka Dudek, Wola Skromowska,
- w roku 2001 Teresa Korniak-Jarzyna (Nowodwór).

Ryc. 5.9. Ranczo Agroturystyczne „Arka” w Sernikach.

Źródło: http://www.serniki.eurad.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=67&Itemid=64.

Podkreślić należy, iż pod względem organizacyjnym, jak i jakości oraz różnorodności oferowanych usług, agroturystyka lubartowska wyróżnia się pozytywnie na tle Lubelszczyzny. Z całą pewnością tą branżę należy uznać za dobrze rozwiniętą, a przede wszystkim zainteresowaną rozwojem turystyki.

Gastronomia

Na analizowanym funkcjonuje kilkadziesiąt mniejszych lub większych punktów gastronomicznych. Posiadają one nieco odmienny charakter (restauracje, pijalnie piwa, kluby itp.), a jakość oferty i świadczonych usług jest zróżnicowana. W chwili obecnej należy stwierdzić, iż tylko niektóre z nich są w stanie wykonywać usługi na odpowiednim poziomie w kontekście obsługi ruchu turystycznego. Do najważniejszych tego typu obiektów, położonych poza Lubartowem, należy zaliczyć:

- Zajazd IMPERIUM w Firleju,
- Firlejowe Sioło w Wólce Rozwadowskiej, gm. Firlej,

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

- Gościniec Kozłowiecki w Kozłowie, gm. Kamionka,
- Restauracja LAGUNA w Skrobowie, gm. Lubartów,
- Zajazd Wincentów, gm. Lubartów,
- Restauracja w miejscowości Kolonia Tarło, gm. Niedźwiada.

Ryc. 5.10. Gościniec Kozłowiecki, gm. Kamionka.

Źródło: <http://www.kozlowka.com/oferta.html>.

Należy zauważyć, iż większość opisanych powyżej obiektów zlokalizowanych jest wzdłuż drogi krajowej nr 19, która stanowi podstawową oś komunikacyjną w powiecie lubartowskim.

Inne położenie ma restauracja LAGUNA, która położona jest na trasie Lubartów – Kozłówka oraz Gościniec Kozłowiecki w Kozłowie. Obiekty te związane są bezpośrednio z obsługą ruchu turystycznego w Muzeum Zamoyskich. Natomiast restauracja w Tarle Kolonii (wraz ze stacją benzynową) związana jest z drogą wojewódzką nr 815 (odcinek Lubartów – Parczew).

Jako oddzielną grupę obiektów należy wskazać podmioty gastronomiczne na terenie miasta Lubartowa, które oferują usługi o dość wysokim standardzie, zarówno dla grup zorganizowanych, jak i turystów indywidualnych. Do najważniejszych należą:

- Restauracja HAVANA,
- Restauracja „Stara Łaźnia”,
- Restauracja Iluzja,
- Restauracja „Gościnne progi”,
- Restauracja BP.

Powyższa liczbę należy uzupełnić o szereg mniejszych lokali gastronomicznych w typie: puby, kawiarnie, pizzerie itp., których usługi nie są skierowane dla zorganizowanych grup, niemniej mogą one stanowić istotne zaplecze dla turystów indywidualnych.

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

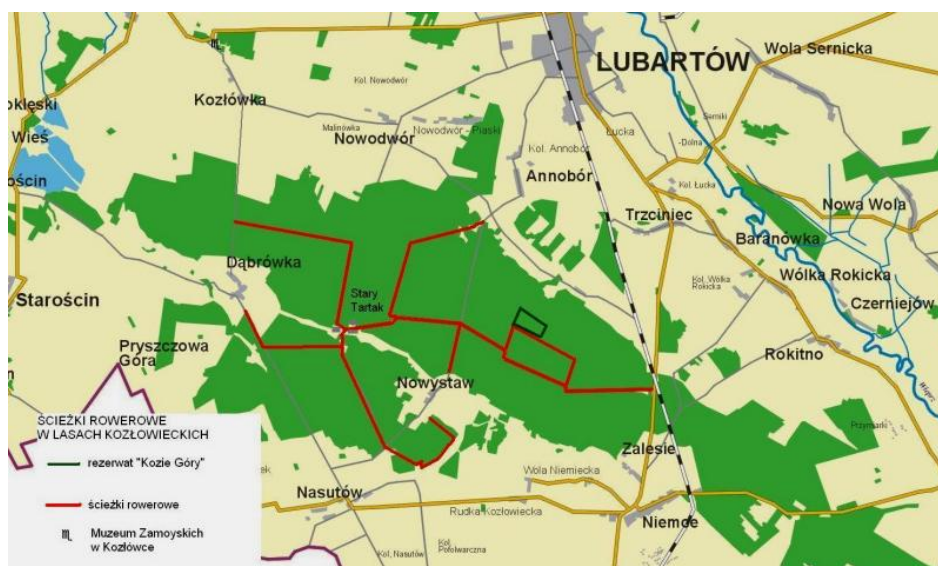

Trasy turystyczne

W Kozłowieckim Parku Krajobrazowym wyznaczono sieć ścieżek rowerowych o łącznej długości ok. 30 km, ułatwiających poruszanie się po lesie. Bezpośrednio w terenie ścieżki oznakowane są piktogramami umieszczonymi na drzewach oraz tablicami na początku i końcu ścieżek. Prowadzą one do najciekawszych miejsc takich jak rezerwat „Kozie Góry”, osada Stary Tartak (kwatery myśliwska), stawy „Wzory”, Kozłówka (Muzeum Zamoyskich).

W sąsiedztwie szlaku rowerowego w Kopaninie została utworzona ścieżka dydaktyczna. Jej długość wynosi około 2 km. Na trasie przejścia ustawiono 14 tablic z opisami walorów przyrodniczo – leśnych. W końcowym punkcie ścieżki znajduje się parking leśny, zadaszenie z ławami oraz miejsce do rozpalenia ogniska.

Ryc. 5.11. Ścieżki rowerowe w Lasach Kozłowieckich.

Źródło: www.powiatlubartowski.pl.

Na terenie Gminy Firlej wyznaczone zostały szlaki piesze i rowerowe, które umożliwiają poznanie najbliższej okolicy. Przedstawiają się one następująco:

1. Wycieczki piesze:

- Wycieczka pierwsza - zwiedzanie osady Firlej.
- Wycieczka druga (7 km) – spacer nad jezioro Kunów.
- Wycieczka trzecia (5 lub 8 km) – wycieczka w kierunku dawnej stalowni w okolicach Serocka.

2. Wycieczki rowerowe:

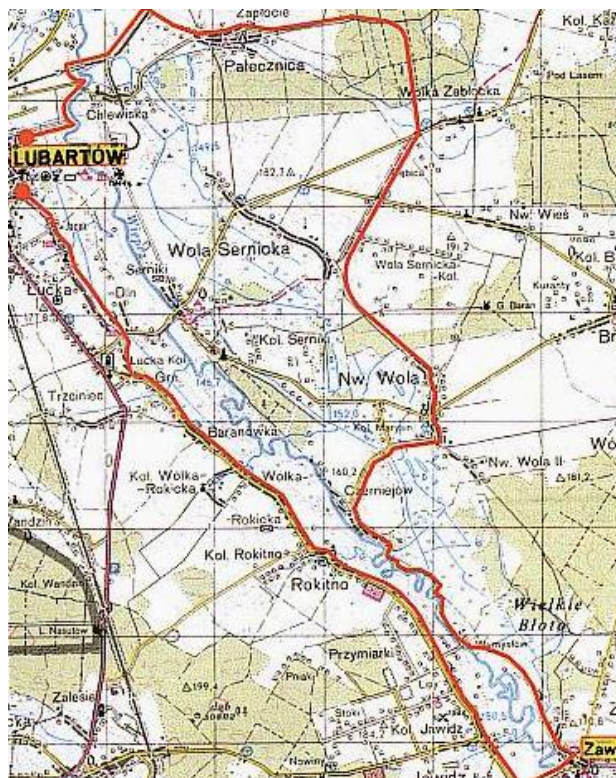
- Wycieczka pierwsza (17 km): Firlej – Budy – Dworek Myśliwski „Rawityn” – Sobolew – Firlej.
- Wycieczka druga (33 km): Firlej – Kozłówka – Lubartów – Przypisówka – Firlej²⁴.

²⁴ http://www.firlej.pl/viewpage.php?page_id=4.

Również Gmina Niedźwiada proponuje trzy rowerowe trasy turystyczne, obejmujące zarówno teren samej gminy, jak i tereny sąsiednie. Poniżej przedstawione zostały najważniejsze informacje na ten temat.

Trasa nr 1 – przebiega przez: Lubartów - Chlewiska – Pałecznicę - Dębicę - Wolę Sernicką - Nową Wolę - Czerniejów - Zawieprzycę - Jawidz - Rokitno - Baranówkę - Łuckę Kolonia - Jacek – Lubartów. Jej długość wynosi 40 km.

Ryc. 5.12. Przebieg trasy nr 1.

Źródło: www.niedzwiada.pl.

Trasa nr 2 – obejmuje: Lubartów - Lisów - Brzeziny - Leszkwice - Górkę Lubartowską - Tarło - Chlewiska – Lubartów. Długość trasy: 38 km.

Ryc. 5.13. Przebieg trasy nr 2.

Źródło: www.niedzwiada.pl.

Trasa nr 3: przebiega przez Lubartów – Chlewska – Pałecznice – Kolonię Tarło - Brzeźnicę Bychawską - Zabiele - Babiankę - Bójki - Jamy - Ostrów Lubelski - Kolecbowice - Kolecbowice Kolonia - Brzostówkę - Nową Wolę - Serniki - Łucką Kolonię - Jacek – Lubartów. Długość trasy: 58 km.

Ryc. 5.14. Przebieg trasy nr 3.

Źródło: www.niedzwiada.pl.

Turystyka piesza ma dobre warunki do rozwoju na terenie gminy Ostrów Lubelski. Przez teren miasta i gminy przebiegają dwa piesze szlaki turystyczne. Jeden z nich „Szlak Partyzancki”, znakowany kolorem niebieskim (długości 77 km) prowadzi z Rąblowa przez Łopatki

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

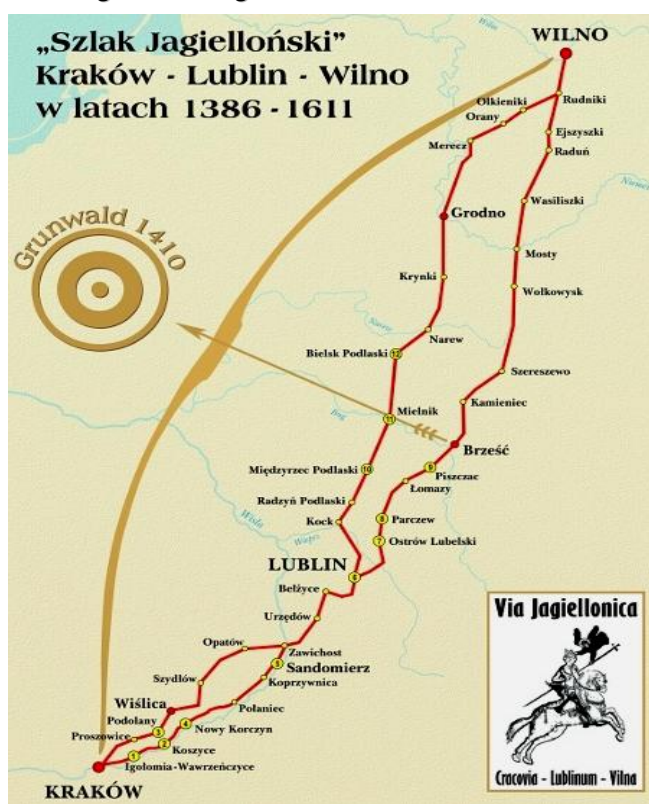
UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

- Markuszów - Kozłóvkę - Lubartów - Serniki - Kaznów do Ostrowa Lubelskiego. Druga trasa, znakowana kolorem czerwonym, prowadzi z Urszulina przez Wolę Wereszczyńską - Jamniki - Zawadówkę - Załucze Stare - Kaniwolę - Rogóźno - Krasne - Jedlankę - Ostrów Lubelski do Parczewa.

W kontekście Ostrowa Lubelskiego należy również uwzględnić działalność organizacji Turystycznej „Szlak Jagielloński”, która oferuje rozmaite programy turystyczne, od wypraw pieszych i samochodowych po wycieczki z biurem podróży. Oprócz Wilna, Krakowa, Lublina czy Sandomierza, na liście zwiedzanych miejsc znalazło się wiele małych miejscowości lub wsi, które przemierzali dawni użytkownicy szlaku. Na trasie szlaku znajduje się także Ostrów Lubelski.

Ryc. 5.15. Przebieg szlaku Jagiellońskiego.

Źródło:

http://www.google.pl/search?q=szlak+jagiello%C5%84ski&hl=pl&qscrl=1&nord=1&rlz=1T4SUNC_plPL361PL366&biw=1264&bih=603&site=webhp&prmd=imvns&source=lnms&tbn=isch&ei=V_CaToKYOsSsga9j_XxAw&sa=X&oi=mode_link&ct=mode&cd=2&sqi=2&ved=0CBMQ_AUoAQ

Należy jeszcze uzupełnić, iż przez obszar Ziemi Lubartowskiej przebiegają dwa regionalne szlaki turystyczne:

- Szlak im. gen. F. Kleeberga o długości 71,3 km (zielony): Dęblin – Bobrowniki – Ułęż – Sobieszyn – Wola Gułowska – Charlejew – Białobrzegi – Kock.
- Ścieżka rowerowa Lublin – Biała Podlaska przebiegająca m.in. przez miejscowości: Kozłówka, Kamionka, Firlej, Niedźwiada, Uścimów, Urszulin itd.

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Uzupełnieniem tych informacji jest publikacja Tadeusza Matwiejczyka pt. „Przewodnik rowerowy. Okolice Lubartowa”, która przedstawia 12 tras rowerowych (mapy i opis) po powiecie lubartowskim i terenach sąsiednich. Łączna ich długość wynosi 573 km²⁵.

Infrastruktura uzupełniająca

Na terenie Ziemi Lubartowskiej zlokalizowane są również inne elementy infrastruktury społecznej, które mogą stanowić wsparcie dla planowanego rozwoju funkcji turystycznych. Chodzi tutaj o obiekty sportowe w postaci **hal i sal sportowych** oraz **boisk wielofunkcyjnych** (w tym tzw. Orliki), które w większości zlokalizowane są przy placówkach oświatowych. Prezentują one różny standard i parametry techniczne, ale najważniejszą ich cechą jest dostępność – występują w każdej gminie objętej zasięgiem niniejszego opracowania. Oddzielną grupę stanowią **boiska/ stadiony** piłkarskie, również obecne w każdej gminie. Najlepiej zagospodarowany jest stadion Klubu Sportowego „Lewart” Lubartów w Lubartowie – posiada zespół szatniowy, trybuny, boiska zapasowe.

Na terenie miasta Lubartowa funkcjonują również inne elementy infrastruktury, w tym jedyny na terenie powiatu 25-metrowy kryty **basen pływacki**. Znajduje się tu także **skate park** a także **boisko lekkoatletyczne** (przy ZS nr 2). **Korty tenisowe** zlokalizowane są w Lubartowie i Ostrowie Lubelskim.

5.4. Inne elementy wpływające na atrakcyjność turystyczną

Myślistwo

Na opisywanym obszarze **na wysokim poziomie prowadzona jest gospodarka łowiecka**. Zadanie to realizowane jest przez Nadleśnictwo Lubartów, które podzielone jest na 16 obwodów łowieckich (13 polnych i 3 leśne), ponadto dwa z nich stanowią ośrodki hodowli zwierzyny Lasów Państwowych. Obecnie w OHZ LP zarządzanych przez Nadleśnictwo występują:

- jelenie – 150 szt.,
- daniele – 60 szt.,
- sarny – 520 szt.,
- dziki – 120 szt.,
- lisy – 150 szt.,
- zające – 250 szt.,
- kuropatwy – 90 szt.,
- bażanty – 70 szt.,
- jenoty, borsuki, kuny, dzikie kaczki, dzikie gęsi i gołębie grzywacze²⁶.

²⁵ Tadeusz Matwiejczyk, Przewodnik rowerowy. Okolice Lubartowa, Lubartów 2001.

²⁶ <http://www.lublin.lasy.gov.pl/web/lubartow/lowiectwo>.

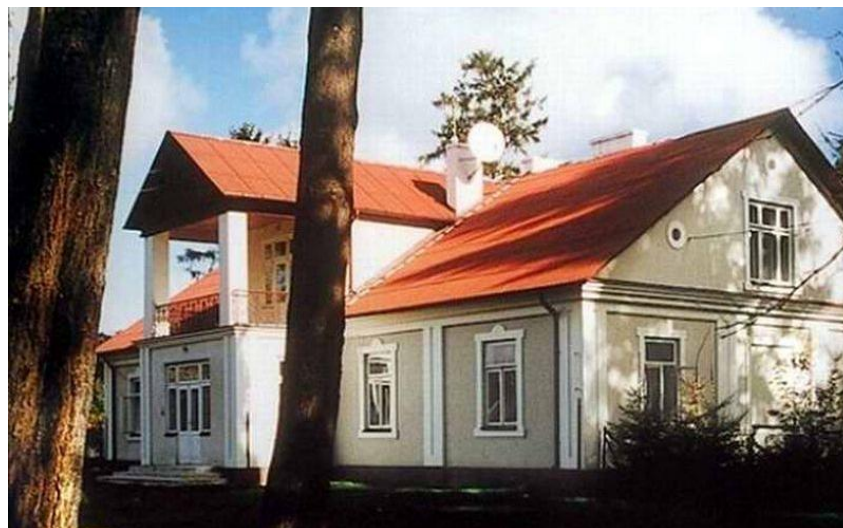
Ryc. 5.16. Kwatera myśliwska „Stary Tartak”, gm. Lubartów.

Źródło: <http://www.lublin.lasy.gov.pl>.

Myśliwi odwiedzający łowiska mają do dyspozycji 80 ambon i zwyżek, a także **dwie kwatery myśliwskie**: Stary Tartak, gm. Lubartów i Rawityn, gm. Firlej. Kwatery wyposażone są w pokoje 2 osobowe, sale kominkowe, sale jadalne i kuchnie, a przy kwaterach ulokowane są miejsca na ogniska oraz wiaty²⁷.

Ryc. 5.17. Kwatera myśliwska „Rawityn”, gm. Firlej.

Źródło:

http://www.lublin.lasy.gov.pl/c/journal/view_article_content?groupId=10683&articleId=130859&version=1.0.

Spływy kajakowe

Inną atrakcją opisywanego obszaru są **spływy kajakowe po rzece Wieprz**. Wprowadzie ten sposób rekreacji zaczyna dopiero zdobywać popularność, jednakże na terenie Gminy Lubartów funkcjonują już dwie

²⁷ <http://www.lublin.lasy.gov.pl/web/lubartow/lowiectwo>.

firmy, które oferują usługi w zakresie organizacji spływów, jak i wypożyczania sprzętu (Rokitno, Szczekarków). Zauważyć jednak należy, iż na opisywanym obszarze nie ma infrastruktury sprzyjającej organizowaniu tego typu wydarzeń sportowo – rekreacyjnych – **brak jest przystani, oznaczeń, tablic informacyjnych**, co w znaczący sposób ogranicza gospodarcze wykorzystanie rzeki w przedmiotowym kontekście.

Imprezy kulturalne i rekreacyjne

Istotnym elementem oceny atrakcyjności turystycznej są imprezy promocyjne o charakterze kulturowym, rekreacyjnym i sportowym. Na opisywanym obszarze nie ma wspólnej imprezy cyklicznej o charakterze promocyjnym i informacyjnym. Każda z gmin organizuje imprezy samodzielnie, koncentrując się przy tym na prezentacji swych walorów, bez kontekstu otoczenia zewnętrznego. Powoduje to, że prowadzone działania mają charakter punktowy, bez szerszego oddziaływania. Jedynym wydarzeniem o zasięgu powiatowym są **Dożynki Powiatowe**, które organizowane są corocznie. Jednakże w kontekście turystycznym nie stanowią one istotnej atrakcji. Z kolei poszczególne gminy organizują **imprezy lokalne** (np. Biesiada Czerwcową, Dni Lubartowa, Dni Firleja, Dni Kocka itp.), które z punktu widzenia mieszkańców są bardzo ważne, jednakże nie mają one istotnego znaczenia dla rozwoju ruchu turystycznego. Nie będą one stanowiły same w sobie celu turystyki, jednak mogą one pełnić funkcję uzupełniającą w stosunku do podstawowej oferty turystycznej.

Jednakże na Ziemi Lubartowskiej organizowanych jest kilka wydarzeń, których ranga i oddziaływanie przekraczają granice lokalności i mogą być wykorzystane jako elementy promocji turystycznej.

Od kilkunastu lat na terenie gmin: miasto Lubartów, Lubartów i Kamionka organizowane jest „**Święto roweru**”. Historia tej imprezy sięga roku 1994, a jej pomysłodawcą był Janusz Pożak, kolarz, członek kadry narodowej. Cieszy się ona ogromną popularnością, a od kilku lat notowany jest lawinowy wzrost liczby uczestników, również obcokrajowców. W roku 2010 wzięło w niej udział ponad 7 000 osób, co stawia ją na pozycji jednej z największych rowerowych imprez w kraju i Europie²⁸.

²⁸ <http://www.swietoroweru.pl>.

Ryc. 5.18. Święto roweru – 2009 rok.

Źródło: <http://www.swietoroweru.pl/tak-bylo/>.

Inną propozycją rekreacyjną jest „Bieg Jezior”, który organizowany jest corocznie w pierwszą niedzielę sierpnia w miejscowości Krasne Krzywe (Gmina Uścimów). nad jeziorem Łukcze. Ma swoją tradycję, podtrzymywaną przez coraz to nowych uczestników. Liczba biorących udział z roku na rok wzrastała, by w ostatnich latach oscylować na poziomie ok. 1000 uczestników. Przedmiotowa impreza jest dobrze znana poza krajem, regularnie uczestniczą w niej przyjezdni z krajów europejskich, a także USA, Kanady i Australii²⁹.

Jako swego rodzaju atrakcję turystyczną należy również wskazać coroczne **obchody bitwy pod Kockiem**, które z roku na rok uzyskują coraz większą rangę. W ostatnich latach okolice miasta stały się również miejscem rekonstrukcji wydarzeń z września 1939 roku, które realizowane są przez wyspecjalizowane grupy paramilitarne.

Ryc. 5.19. Rekonstrukcja bitwy pod Kockiem w 2009 roku.

Źródło: <http://www.kock.pl/index.php?id=aktualnosci&nid=261&more=1>.

²⁹ http://www.uscimow.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=108&Itemid=101.

Opisane powyżej wydarzenia cykliczne cieszą się dużym zainteresowaniem przyjezdnych mogą stać się jednym z elementów budowania przyszłej konkurencyjności Ziemi Lubartowskiej w kontekście rozwoju turystyki.

Na terenie Ziemi Lubartowskiej, poza cytowanymi powyżej, organizowanych jest wiele innych imprez o zróżnicowanym charakterze. Wymienić tutaj należy

Bazylika mniejsza w Lubartowie

Bazylika zlokalizowana jest w późnobarokowym kościele p.w. św. Anny w Lubartowie. Godność Bazyliki Mniejszej została przyznana lubartowskiej świątyni przez Kongregację do spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, działającej na mocy szczególnych uprawnień przyznanych jej przez Ojca Świętego Benedykta XVI. W kościele znajduje się obraz św. Anny, którego koronacja odbyła się w roku 2003. Miejscowi parafianie opowiadają o cudownej mocy tego obrazu. W 1995 roku górale wyrzeźbili figurę św. Anny, będącą wierną kopią obrazu. Figura każdego roku w przeddzień odpustu przenoszona jest przez centralne ulice Lubartowa w procesji z udziałem biskupa.

Zauważyć należy, że na Lubelszczyźnie są tylko cztery bazyliki (Lublin – Dominikanie, Chełm „Na Górcie”, Wąwolnica), co stwarza szanse rozwoju również turystyki religijnej (pielgrzymkowej).

Kulinaria

Sposób przygotowania surowców i potraw, sposób ich podawania a nawet sposób ich spożywania należą do dziedzictwa kulturowego w zakresie kulinariów. Ludność w każdym regionie ma określone upodobania żywieniowe. W przeszłości bardzo często wynikały one z dostępności określonych produktów. Wytwarzanie, ochrona i promocja żywności wysokiej jakości odgrywa w państwach Unii Europejskiej coraz bardziej znaczącą rolę. Jednym z podstawowych sposobów realizacji polityki jakości jest wyróżnianie i ochrona wyrobów rolno – spożywczych wysokiej jakości, pochodzących z różnych regionów, jak też charakteryzujących się tradycyjną metodą produkcji.

Zgodnie z Ustawą o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych, do działań związanych z prowadzeniem Listy Produktów Tradycyjnych zobowiązani są Marszałkowie Województw, którzy przyjmują i oceniają wnioski o wpisy produktów na Listę oraz Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, będący m.in. odpowiedzialnym za koordynację tych działań. Podstawą wpisu na Listę Produktów Tradycyjnych jest tradycja wytwarzania, wynosząca co najmniej 25 lat oraz szczególna i niepowtarzalna jakość

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

związana z metodami produkcji, które gwarantują wyjątkowe cechy i właściwości otrzymanego wyrobu.

Z terenu objętego niniejszym opracowaniem, na Lubelskiej Liście Produktów Tradycyjnych, znajduje się tylko jeden produkt – **pierogi nowodworskie**. Głównymi składnikami wyróżniającą je nadzienią są: ugotowana kasza gryczana, twaróg wiejski, jaja, rodzynki, cynamon, imbir, świeża mięta oraz sól. Charakterystyczny dodatek do farszu rodzynek, cynamonu i imbiru to pomysł Zarządcy Dworu Zamoyskich w Kozłówce. Ciasto na pierogi jest wyrabiane z mąki, jaj z dodatkiem gorącej wody oraz soli do smaku³⁰.

Innymi produktami kulinarnymi z terenu powiatu lubartowskiego zauważonymi i uznanymi na poziomie regionalnym jest **makowiec lubartowski** oraz **paszteciki z grzybami**, które w latach 2010 – 2011 były laureatami w konkursie Wojewódzki Lider Smaku. Ich producentem jest znana lubartowska firma cukiernicza, prowadzona przez panią Marię Siej.

Zauważyć należy, iż umieszczanie lokalnych wyrobów na Liście Produktów Tradycyjnych jest doskonałą promocją tradycyjnej żywności i dziedzictwa kulturowego. Oddziałuje zarówno na stronę popytową, jak też podaźową, co jest niezwykle istotne w kontekście planowanego rozwoju funkcji turystycznych Ziemi Lubartowskiej.

Należy jeszcze wspomnieć o ciekawej inicjatywie realizowanej na terenie Gminy Serniki, związanej ze słowem sernik, które dotyczy zarówno rodzaju ciasta na bazie sera, jak i nazwy gminy oraz miejscowości na terenie gminy. Trudno jest określić, czy źródłosłów nazwy miejscowości rzeczywiście pochodzi od nazwy placka, niemniej jest to ciekawy przykład adaptacji nazwy i wykorzystania jej w kontekście promocji poprzez organizację konkursów na najlepszy sernik, festynów, a także gromadzenie i udostępnianie przepisów na różne odmiany tego produktu.

5.5. Informacja turystyczna

Informacja turystyczna w ujęciu instytucjonalnym na terenie powiatu lubartowskiego nie funkcjonuje. W niektórych źródłach podaje się wprawdzie, że takie usługi świadczone są w poszczególnych urzędach gmin oraz w Starostwie Powiatowym w Lubartowie, ale ich znaczenie należy ocenić jako marginalne. Na ogół realizują je wyznaczone osoby w ramach obowiązków dodatkowych, a całość nie jest wpisana w system krajowej informacji turystycznej, co wpływa zarówno na jakość świadczonych usług informacyjnych, jak na ich zasięg i efektywność.

Podstawowymi narzędziami wykorzystywanymi w zakresie informacji i promocji turystycznej są strony internetowe poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego oraz publikacje promocyjne wydawane przez

³⁰ Lubelska Lista Produktów Tradycyjnych, <http://www.lubelskie.pl/?pid=712>.

niektóre samorządy. O ile strony internetowe należy ocenić pozytywnie pod względem zawartości merytorycznej, o tyle tradycyjne wydawnictwa promocyjne posiadają liczne wady w kontekście planowanych funkcji marketingowych. Do najczęściej spotykanych błędów należy:

- niska jakość techniczna publikacji,
- słaby poziom warstwy literackiej,
- mało atrakcyjna grafika,
- brak widocznej grupy docelowej odbiorców – na ogół pisze się o wszystkim, co wydaje się atrakcyjne, ale z punktu widzenia autora tekstu, a nie turysty.
- niewielka częstotliwość wydawania tego typu materiałów,
- ograniczona dostępność poza rynkiem lokalnym, co bardzo często sprowadza się do paradoksu np. „promocji powiatu w powiecie” lub „gminy w gminie”.

Należy również wskazać ograniczony zasięg działań informacyjnych ze względu na realizację ich przede wszystkim w języku polskim (dotyczy to zarówno stron internetowych, jak i publikacji), co znacznie ogranicza liczbę ich potencjalnych odbiorców. Wyjątek stanowi tutaj miasto Lubartów, które od kilku lat wydaje publikacje promocyjne w różnych językach – łącznie materiały informacyjne pojawiły się w siedmiu wersjach językowych.

5.6. Kierunki rozwoju ruchu turystycznego

Analizy ruchu turystycznego dokonano na podstawie danych GUS, a także na podstawie informacji pozyskanych od podmiotów zajmujących się obsługą turystów (np. placówki muzealne). Obejmuje ona lata 2001 – 2009, a celem takiego podejścia było zbadanie zjawisk i tendencji ruchu turystycznego na przestrzeni ostatniej dekady, a także ich projekcja w latach kolejnych.

W badaniach oparto się na analizie dwóch typów danych, w tym dotyczących udzielonych noclegów (wraz z liczbą osób korzystających z nich) oraz frekwencji w placówkach muzealnych.

Analiza usług noclegowych

W rozwoju ruchu turystycznego na podstawie liczby osób korzystających z usług oraz liczby udzielonych noclegów, można wydzielić dwa etapy:

- I etap: do 2003 roku,
- II etap: lata 2004 – 2009.

Tabela 5.9. Liczba turystów korzystających z noclegów na terenie powiatu lubartowskiego w latach 2001 – 2009.

Rok	Korzystający z noclegów		Udzielone noclegi	
	Ogółem	w tym turyści zagraniczni	Ogółem	w tym turyści zagraniczni
	osoba	osoba	szt.	szt.
2001	19 166	468	73 016	1 734
2002	18 975	222	75 566	1 401
2003	19 524	132	59 727	880
2004	14 548	300	51 126	1 515
2005	9 701	506	36 601	1 074
2006	11 142	171	42 566	360
2007	11 337	159	45 361	683
2008	11 778	298	44 048	2 011
2009	12 539	277	44 067	1 151

Źródło: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

W pierwszym ze wskazanych etapów (w ramach niniejszego opracowania obejmuje lata 2001 – 2003) wyraźnie widać stabilizację usług turystycznych na poziomie zbliżającym się do 20 tysięcy osób rocznie. Natomiast od roku 2004 widać gwałtowne załamanie tej tendencji i spadek liczby turystów (w roku 2004 zjawisko to osiągnęło poziom 25%, a w roku 2005 – 33%). Należy jednak podkreślić, iż tendencja ta jest notowana na obszarze zarówno regionu, jak i całego kraju i dotyczy różnych branż (zjawiska o podobnym ukierunkowaniu dotyczą np. liczby podmiotów gospodarczych). Tak więc przyczyn tego stanu rzeczy należy poszukiwać raczej w skali makro, co związane jest z wstąpieniem Polski do UE w krytycznym okresie.

Od roku 2006 widać wyraźną stabilizację ruchu turystycznego i powolny wzrost liczby turystów korzystających z noclegów. Należy oczekiwać, iż zjawisko to ma charakter długookresowy i stanowi pozytywny prognostyk dla działań planowanych do zrealizowania w ramach celów i zadań określonych dla niniejszego dokumentu.

Tabela 5.10. Liczba turystów korzystających z noclegów w 2009 roku.

Gmina	Korzystający z noclegów		Udzielone noclegi	
	Ogółem	w tym turyści zagraniczni	Ogółem	w tym turyści zagraniczni
	osoba	osoba	szt.	szt.
Abramów	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Firlej	6745	174	23 431	1 017
Jeziorzany	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Kamionka	1 980	70	2 490	73
Kock	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Lubartów (miasto)	1 631	7	6 640	7
Lubartów	692	26	3 862	54
Michów	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Niedźwiada	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ostrów Lub.	360	0	1 143	0
Ostrówek	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Serniki	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Uścimów	1 131	0	6 501	0
Powiat	12 539	277	44 067	1 151

Źródło: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Istotnym problemem dla ekonomiczno – finansowych aspektów obsługi ruchu turystycznego jest długość pobytu turysty na określonym terenie. W przypadku opisywanego terenu wartość ta osiąga przeciętny poziom 3,25 dnia. Podkreślić należy, iż wskaźnik ten w badanym okresie, pomimo drobnych fluktuacji, utrzymywał się na stabilnym poziomie: pomiędzy trzema i czterema dniami. Wskazuje to, iż **podstawowym typem turystyki realizowanym na terenie powiatu są wyjazdy weekendowe oraz związane z tzw. „długimi weekendami”, a także krótkie kilkudniowe wycieczki.** O długich, zorganizowanych pobytach można mówić jedynie w kontekście gmin Firlej, Lubartów, Ostrów Lubelski i Uścimów, gdzie funkcjonuje odpowiednia infrastruktura.

Tabela 5.11. Liczba turystów korzystających z noclegów na terenie powiatu lubartowskiego w latach 2001 – 2009.

Rok	Korzystający z noclegów	Udzielone noclegi	Przeciętna długość pobytu
	osoba	szt.	dzień
2001	19 166	73 016	3,8
2002	18 975	75 566	4,0
2003	19 524	59 727	3,1
2004	14 548	51 126	3,5
2005	9 701	36 601	3,8
2006	11 142	42 566	3,8
2007	11 337	45 361	4,00
2008	11 778	44 048	3,7
2009	12 539	44 067	3,51
POWIAT			3,25

Źródło: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Należy wskazać, iż miejsca pobytu turystów na obszarze powiatu koncentrują się w pięciu miejscach: Gmina Firlej, Gmina Kamionka, Gmina Uścimów, Gmina Ostrów Lubelski oraz Miasto i Gmina Lubartów. Jest to związane z faktem, iż właśnie tam zlokalizowane są największe atrakcje turystyczne powiatu, w tym: Muzeum Zamoyskich w Kozłowie, jeziora firlejowskie i łączyńsko - włodawskie, a także zabytki Lubartowa.

Należy wskazać słaby udział Gminy Kock w obsłudze ruchu turystycznego. Potencjał rozwojowy związany z obecnością uznanych zabytków oraz bogatą tradycją historyczną i kulturową predysponują to miasto do intensywnego rozwoju w kierunku wykorzystania atrakcyjności turystycznej.

Ruch turystyczny w placówkach muzealnych

Analiza danych dotyczących ruchu turystycznego w placówkach muzealnych wskazuje, iż Ziemia Lubartowska jest potęgą w recepcji ruchu turystycznego w skali wojewódzkiej i międzyregionalnej. W roku 2009 przebywało tutaj 261 100 turystów co stanowiło ok. 32% całego ruchu turystycznego na Lubelszczyźnie.

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Tabela 5.12. Ruch turystyczny w muzeach województwa lubelskiego w 2009 roku.

Wyszczególnienie	Muzea (liczba)	Zwiedzający w tys.	
		Ogółem	W tym młodzież szkolna (w %)
WOJEWÓDZTWO	46	1 023,4	36
Podregion bialski	5	44,8	28
Podregion chełmsko-zamojski	11	191,3	41
Podregion puławski	16	191	35
Podregion lubelski, (w tym powiaty):	14	596,3	35
Lubartowski	3	261,1	23
Lubelski	1	6,4	66
Łęczyński	1	2,8	36
Lublin-miasto	10	326,0	44

Źródło: http://www.stat.gov.pl/lublin/index_PLK_HTML.htm.

Należy podkreślić, że aż 99,5% całego ruchu turystycznego na Ziemi Lubartowskiej dotyczyło frekwencji w Muzeum Zamoyskich w Kozłowie, gdzie w roku 2009 przybyło 259 830 turystów. Placówka ta zaliczana jest do czołówki krajowych muzeów, należy również do najchętniej zwiedzanych tego typu obiektów w Polsce.

Tabela 5.13. Ruch turystyczny w Muzeum Zamoyskich w Kozłowie (lata 2005 - 2010).

2005	2006	2007	2008	2009
osoby				
223 810	252 569	256 580	230 428	259 830

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Muzeum Zamoyskich w Kozłowie, www.muzeumzamoyskich.pl.

Z badań Instytutu Turystyki wynika, że niezależnie od frekwencji w Muzeum Zamoyskich, w powiecie lubartowskim przebywa rocznie około 15 - 20 tysięcy turystów³¹.

Na opisywanym obszarze funkcjonują ponadto dwie inne placówki o charakterze muzealnym: Muzeum Regionalne w Lubartowie oraz Muzeum parafialne funkcjonujące przy bazylice p.w. Św. Anny w Lubartowie. Szacunkową frekwencję w tych placówkach określono na poziomie 4,0 – 5,0 tysiąca osób rocznie. Należy jednak wskazać, iż większość odwiedzających to osoby pochodzące z terenu powiatu lubartowskiego, a przede wszystkim uczniowie miejscowych szkół, uczestniczący w różnych formach zajęć muzealnych. W związku z tym placówki te aktualnie nie stanowią odrębnych atrakcji turystycznych opisywanego obszaru. Odwiedzane są przy okazji pobytu w mieście Lubartowie lub jego najbliższych okolicach.

Ranga turystyczna Ziemi Lubartowskiej

Dokument „Plan marketingu turystyki województwa lubelskiego na lata 2007 – 2013” (zaktualizowany w 2009 roku) wskazuje główne ośrodki ruchu turystycznego województwa lubelskiego, wraz z przypisaniem im

³¹ <http://www.intur.com.pl/statystyka.htm>.

rangi oraz planowaną formą rozwoju ruchu turystycznego³². W jego ramach wskazano Kozłówkę jako jedyny ośrodek ruchu turystycznego na terenie powiatu lubartowskiego o randze krajowej i międzynarodowej. Związane jest to z funkcjonowaniem Muzeum Zamoyskich oraz bezpośrednim sąsiedztwem Kozłowieckiego Parku Krajobrazowego. Obszar ten stanowi swego rodzaju konglomerat dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska naturalnego, co decyduje o jego unikatowości.

Pod względem waloryzacji przestrzeni turystycznej za najwyższej jakości uznano obszar Gminy Uścimów oraz częściowo Gminy Ostrów Lubelski, co jest pochodną sąsiedztwa z obszarem Poleskiego Parku Narodowego, który wchodzi w skład Rezerwatu Biosfery „Polesie Zachodnie”, jest także chroniony przez konwencję ramsarską³³ jako ważny obszar podmokły. Na terenie parku można podziwiać namiastkę tundry lub lasotundry, wysuniętą najdalej na południowy zachód w Europie. Ponadto zachowane w tym rejonie ekosystemy bagienne to obszary, które rozwijały się bez ingerencji człowieka od czasów ustąpienia ostatniego zlodowacenia.

Za tereny atrakcyjną z punktu widzenia rozwoju turystyki uznano również dolinę środkowego Wieprza, która poza potencjałem ekologicznym, dysponuje dobrymi warunkami do rozwoju turystyki wodnej. Ponadto za obszary predysponowane do rozwoju turystyki wskazano teren Gminy Kamionka, Gminy Lubartów i częściowo Gminy Abramów.

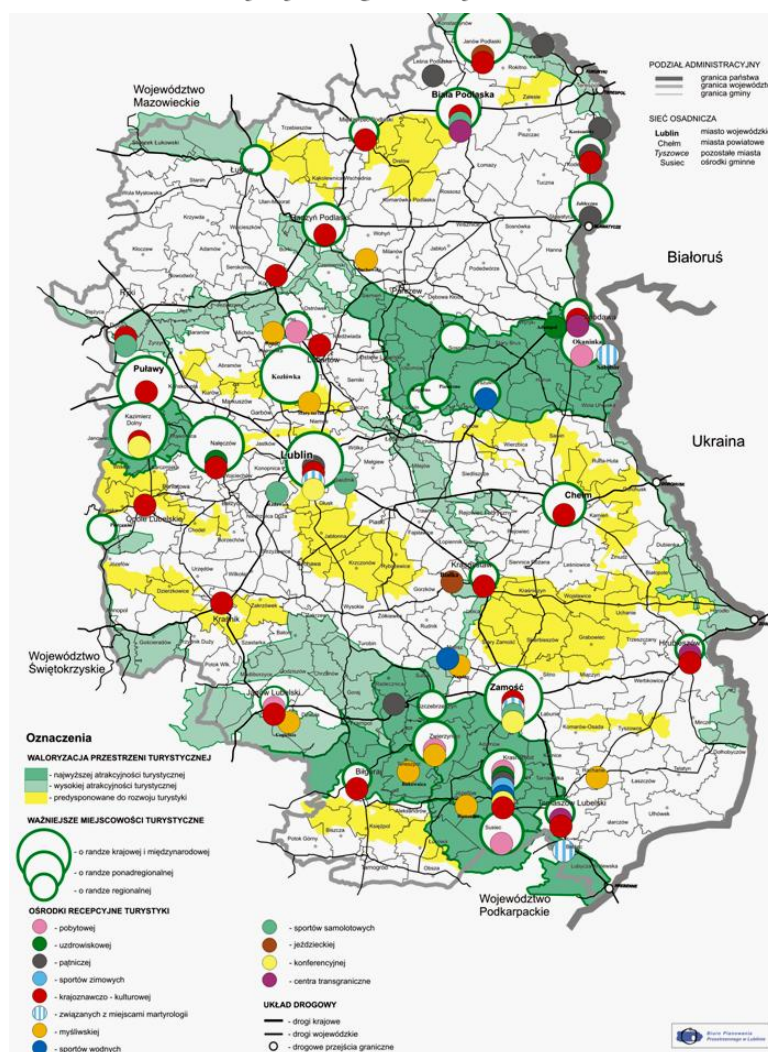
Rangę regionalną przypisano ośrodkowi turystycznemu w Firleju, który realizuje funkcje wypoczynkowo – rekreacyjne w oparciu o zasoby wodne (jezioro Firlejowskie, jezioro Kunów).

³² Plan marketingu turystyki województwa lubelskiego na lata 2007 – 2013, opracowany przygotował zespół Oddziału Terenowego Biura Planowania Przestrzennego w Zamościu pod kierownictwem i redakcją Jadwigi Ćwik, Lublin 2007, zaktualizowany w 2009 roku, www.lubelskie.pl.

³³ Konwencja ramsarska (ang. Ramsar Convention on Wetlands) – potoczna nazwa układu międzynarodowego dotyczącego ochrony przyrody, który został podpisany 2 lutego 1971 roku podczas konferencji w irańskim kurorcie Ramsar nad brzegiem Morza Kaspijskiego. Konwencja weszła w życie 21 grudnia 1975 roku. Pełna nazwa tego aktu prawnego brzmi: Konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życia ptactwa wodnego.

Ryc. 5.20. Główne ośrodki ruchu turystycznego w województwie lubelskim.

Źródło: „Plan marketingu turystyki województwa lubelskiego na lata 2007 – 2013”, www.lubelskie.pl.

6. PRODUKTY TURYSTYCZNE

6.1. Obszar jako produkt turystyczny

Produkt w marketingu, to każdy obiekt rynkowej wymiany oraz wszystko, co może być oferowane na rynku. Może nim być dobro materialne, usługa, miejsce, organizacja bądź idea. Produktem jest wszystko, co można komuś zaoferować w celu zaspokojenia potrzeby lub odczuwalnego pragnienia.³⁴ Stosowanie koncepcji marketingu w turystyce wymaga uwzględnienia specyficznych cech tego sektora gospodarki, w tym następujących uwarunkowań:³⁵

1. Turystyka jest zjawiskiem nie tylko gospodarczym, ale także społeczno-przestrzennym, co oznacza silny jej związek z obszarem mającym określone walory turystyczne, a także określone zasoby ludzkie i kulturę świadczenia usług,
2. Potrzeby turystów są zaspokajane przez towary i usługi oferowane przez podmioty gospodarcze należące do różnych gałęzi gospodarki. Z punktu widzenia marketingu istotne jest poznanie potrzeb zaspokajanych przez turystykę oraz cech ilościowych i jakościowych towarów i usług, które temu celowi służą,
3. Marketing w turystyce jest marketingiem tych działów usług, które oferują odwiedzającym różne świadczenia (np. gastronomia, nocleg, handel, transport). Turystyka występuje jako czynnik stymulujący ich rozwój, odwiedzający zaś są specyficznym segmentem rynku usług.
4. Ze względu na podstawowe walory turystyczne, komplementarne usługi i infrastrukturę analizowany winien być nie tylko produkt oferowany przez przedsiębiorstwa turystyczne, lecz pełny produkt turystyczny danego regionu lub miejscowości (ogólnie: obszaru).

Ze względu na istotę zjawiska turystyki, pojawiła się koncepcja produktu **obszaru recepcji turystycznej (ORT)**. Zgodnie z nią, produkt ORT to całość składająca się z elementów materialnych i niematerialnych, stanowiących podstawę istnienia w umyśle turysty wyobrażeń i oczekiwań związanych z pobytem w danym miejscu³⁶. Obszar recepcji turystycznej określany jako miejsce docelowe ruchu turystycznego (*ang. tourism destination*), definiowany jest jako region posiadający fizyczne, historyczne i etnograficzne cechy, które odróżniają go od innych i pozwalają rozwinąć jedną lub więcej form turystyki, czyniąc go miejscem atrakcyjnym dla

³⁴ Ph. Kotler, R.E., Turner, *Marketing Management*. 7th e, Prentice Hall Canada, Scarborough 1993, s.6,

³⁵ Por. Kornak, A.S. Rapacz, A. *Zarządzanie turystyką i jej podmiotami w miejscowości i regionie*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2001, s.125.

³⁶ E. Dziedzic, *Obszar recepcji turystycznej jako przedmiot zarządzania strategicznego*, Monografie i opracowania, nr 442, SGH, Warszawa 1998, s.23,

turystów³⁷. D. Buhalis³⁸ zauważa, że określenie atrakcyjności miejsca docelowego podróży jest subiektywne i zależy od turysty, jego pochodzenia, wybranej rasy oraz dotychczasowych doświadczeń. ORT mogą występować na rynku jako miejsca identyfikowane przez turystów, a więc mogą mieć własną rozpoznawalną markę oraz system i procedury zarządzania.³⁹

Aby mówić o jakimś miejscu, obszarze jako produkcie turystycznym, jego poszczególne elementy powinny być podporządkowane wspólnej i spójnej koncepcji, zmierzającej do zaspokojenia potrzeb turystów. Oznacza to, że ten sam obszar może oferować kilka produktów, skierowanych do różnych grup odbiorców, a jednym z zasadniczych problemów zarządzania jest właściwy dobór ich asortymentu⁴⁰.

Pojęcie produktu turystycznego obszaru definiowane jest jako „połączony rezultat atrakcji, udogodnień i usług oferowanych w miejscu docelowym”, a dany obszar jest obszarem turystycznym, gdy:

- produkty i usługi tam oferowane mają pewne wspólne cechy;
- produkty i usługi są rozpoznawalne pod wspólnym znakiem;
- istnieje publiczna lub prywatna organizacja turystyczna odpowiedzialna za zarządzanie obszarem⁴¹.

Produkt turystyczny możemy definiować dwójako:

- *sensu stricte* - jako to, co turyści kupują na rynku turystycznym (w formie pewnego pakietu usług lub każdą z usług oddzielnie),
- *sensu largo* - jako wszystko to, co turyści robią w trakcie określonego pobytu turystycznego, a także walory, urządzenia i usługi, z których w tym celu korzystają.

Według V.T.C. Middletona na produkt turystyczny obszaru składa się pięć elementów:

- walory i atrakcje turystyczne,
- infrastruktura i usługi (udogodnienia),
- dostępność komunikacyjna,
- wizerunek i postrzeganie obszaru,
- cena płacona przez konsumenta⁴².

Walory i atrakcje turystyczne (podstawowe dobra turystyczne) są składnikami produktu, które wpływają na wybór przez potencjalnego turystę miejsca docelowego podróży (np. dobra naturalne i produkty pracy ludzkiej, które tworzone są pośrednio z myślą o turystach). Pozostałe

³⁷ V.F.C. Goncalves, P.M.R. Aguas, *The Concept of Life Cycle. An Application to the Tourism Product*, "Journal of Travel research", No. 4/1997, s.24.

³⁸ D. Buhalis, *Marketing the Competitive Destination of the Future*, "Tourism Management", No. 21/2000, s.16.

³⁹ V.T.C. Middleton, R. Hawkins, *Sustainable Tourism. A Marketing Perspective*, Butterworth-Heinemann, Oxford 1998, s. 82.

⁴⁰ E. Dziedzic, *Obszar.....*, op. cit., s. 23.

⁴¹ H. Zawistowska, *Rola Unii Europejskiej w poprawie jakości produktów turystycznych*, [w:] *Kierunki rozwoju badań naukowych w turystyce*, PWN, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Warszawa 2003, s.69.

⁴² Middleton, V.T.C., *Tourism product*, [w:] *Tourism Marketing and management Handbook*, S. Witt, L. Mountinho (ed.), Prentice Hall 1989, s. 573.

składniki produktu (zwłaszcza infrastruktura i usługi oraz dostępność komunikacyjna), umożliwiające turystyce dotarcie do miejsca docelowego podróży oraz pobyt poza miejscem zamieszkania, są tymi elementami produktu turystycznego, które, mimo, że nie motywują do podejmowania podróży, to ich brak do tej podróży zniechęca i może powstrzymać od korzystania z niektórych nawet atrakcyjnych walorów. Niska jakość bazy noclegowej, usług gastronomicznych, zła dostępność komunikacyjna czy brak oznaczeń czy właściwej informacji turystycznej mogą stać się przeszkodą wyjazdu w ogóle.

Produkty turystyczne możemy podzielić ze względu na stopień złożoności na produkty proste i złożone. Produkty proste to pojedyncza usługa lub obiekt. Produkty złożone składają się z mniejszej lub większej liczby produktów prostych.

Tabela 6.1. Produkty turystyczne – przykłady.

Rodzaj produktu turystycznego		Przykład
Produkty turystyczne proste	Usługa	Przewodnictwo, usługa gastronomiczna, hotelarska, informacja turystyczna...
	Rzecz	Przewodnik, mapa turystyczna, pamiątki, sprzęt turystyczny, płyta CD...
	Obiekt	Zamek (ruiny), kościół, zabytek techniki, pomnik przyrody, muzeum...
	Wydarzenia	Pokaz, prezentacja, wystawa, wydarzenie kulturalne, sportowe, impreza masowa...
Produkty turystyczne złożone	Impreza	Wycieczka, obóz wędrowni, wczasy w siodle, „szkoła przetrwania”...
	Szlak	Tematyczne szlaki piesze, rowerowe, kajakowe, samochodowe...
	Miejsce	Kraj, region, województwo, powiat, gmina, miejscowość, park narodowy...

Źródło: J. Kaczmarek, A. Stasiak, B. Włodarczyk, Produkt turystyczny albo jak organizować poznanie świata. Podręcznik, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2002r., s. 56

Należy wyjaśnić, iż dobro turystyczne to „dobro lub zespół dóbr danych przez naturę, historię lub wytworzonych przez działalność ludzką, na które występuje popyt turystyczny”⁴³.

Tabela 6.2. Składniki produktu turystycznego.

Dobra i urządzenia turystyczne		Usługi turystyczne	
podstawowe		podstawowe	komplementarne
Walory turystyczne		Umożliwiają pobyt, dojazd i powrót z miejsca czasowego pobytu	Umożliwiają dostęp do walorów oraz dostarczają usług rekreacyjnych i rozrywkowych
naturalne	antropogeniczne	Baza noclegowa, żywieniowa, towarzysząca sieć i środki transportu	

Źródło: S. Wodejko. Ekonomiczne zagadnienia turystyki, Wyższa Szkoła Handlu i Prawa, Warszawa 1998, s. 24-29.

Z kolei V.T.C. Middleton klasyfikuje składniki produktu turystycznego, dzieląc je na infrastrukturę i usługi miejsca docelowego, na które składają się następujące elementy⁴⁴:

⁴³ W.W. Gaworecki, *Turystyka*, PWE, Warszawa 2003, s. 123.

⁴⁴ V.T.C. Middleton, *Marketing w...*, s. 90.

- baza noclegowa (hotele, wioski wakacyjne, apartamenty, wille, pola biwakowe, kempingi, schroniska, kwatery wiejskie i domy gościnne),
- restauracje, bary i kawiarnie (począwszy od barów szybkiej obsługi po luksusowe restauracje),
- transport w miejscu docelowym (autokary, wynajem samochodów i rowerów, wyciągi narciarskie),
- aktywny wypoczynek (szkółki narciarskie, szkoły żeglarskie, kluby golfowe),
- inne oferty (kursy rękodzieła, szkoły języków obcych),
- sieć sprzedaży detalicznej (sklepy, agencje turystyczne, pamiątki, zaopatrzenie kempingów),
- inne usługi (zakłady fryzjerskiej, informacja, wypożyczalnia sprzętu, policja turystyczna).

6.2. Struktura produktu turystycznego

Zgodnie z klasycznym podziałem przedstawionym w „Podstawach marketingu turystycznego”⁴⁵, wymienić należy kilka poziomów produktu:

- rdzeń produktu (core product),
- produkt rzeczywisty (tangible product),
- produkt wzbogaczony, poszerzony (augmented product).

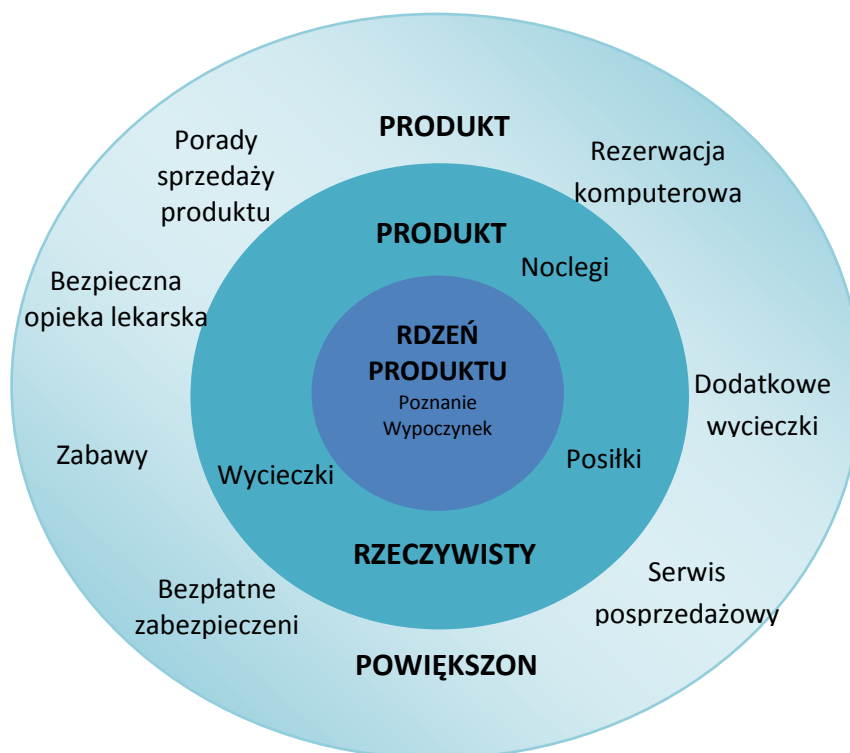
W produkcie turystycznym podstawą są usługi noclegowe i żywieniowe, natomiast to, czym różnią się produkty między sobą, to zestaw usług dodatkowych zwiększających atrakcyjność oferty. Dla kompozycji produktu powinna istnieć baza, której zadaniem jest stwarzać warunki dostępności komunikacyjnej, pobytu na danym terenie i korzystanie z walorów turystycznych – to tzw. **produkt rzeczywisty i wzbogaczony**.

Rdzeń produktu stanowią walory, które determinują zakup produktu, decydują o tym, czy zaspokojone zostaną istotne potrzeby i zrealizowany cel podróży. Przy zaspokajaniu potrzeb turystycznych wykorzystuje się też inne dobra i usługi. Te, których istnienie jest bezwzględnym warunkiem zaspokojenia potrzeb turysty, to **produkt rzeczywisty**. Te, które są pożądane, ale nie konieczne – to **produkt wzbogaczony**.

⁴⁵ Ph. Kotler, *Principles of Marketing*, Prentice Hall, New York 1980, s. 368-369.

Ryc. 6.1. Struktura produktu turystycznego.

Źródło: J. Altkom, A. Nowakowska, *Podstawy marketingu turystycznego*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1992, s.89.

Kształtując produkty turystyczne oferowane na danym obszarze, należy uwzględnić naturalne predyspozycje obszaru wynikające z istniejących warunków przyrodniczych, które pozwalają wybrać formy ruchu i rodzaje produktu turystycznego atrakcyjne dla wybranych segmentów rynku, a jednocześnie mieścić się będą w istniejących ograniczeniach. Utrzymanie się produktu na rynku zależy od stałego dostosowywania do potrzeb i oczekiwań klientów, formułowania interesującej oferty produktowo-cenowej i sprawnej promocji i dystrybucji.

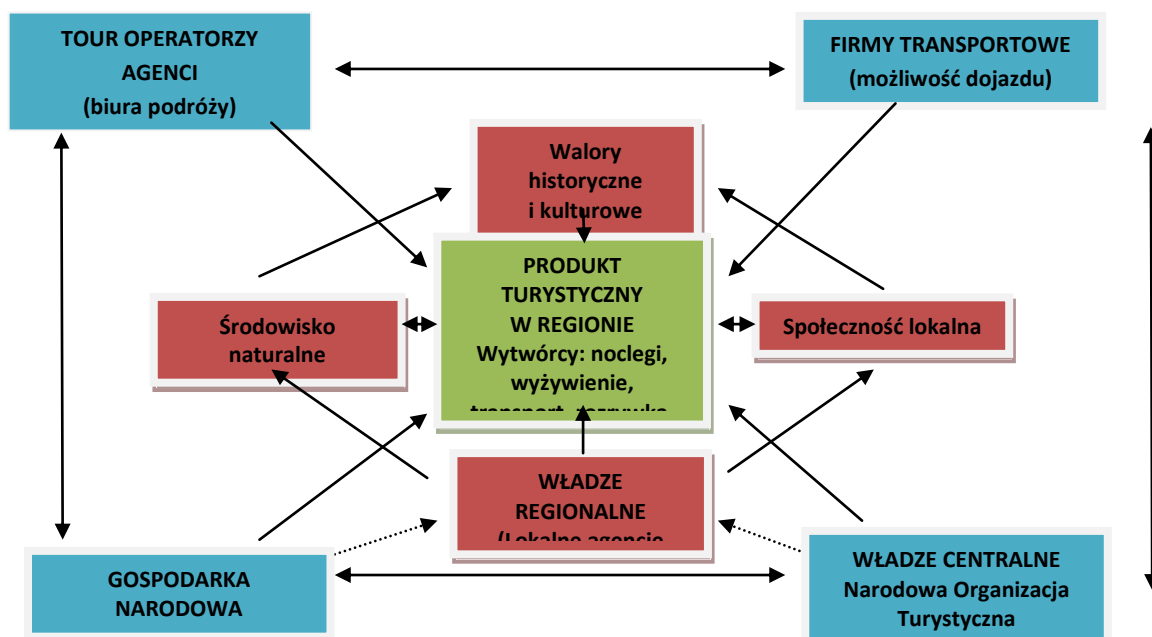
Kształtowanie polityki produktu na danym obszarze sprowadza się do⁴⁶:

- wykorzystania istniejących na danym obszarze walorów turystycznych,
- dostosowanie do istniejących walorów form ruchu turystycznego,
- oferowania w miarę możliwości szerokiego i zróżnicowanego wachlarza usług komplementarnych dostosowanych do walorów preferowanych form organizacyjnych turystyki,
- stworzenia dobrych, ogólnych warunków pobytu w zakresie usług komunalnych, bezpieczeństwa, higieny, opieki lekarskiej, czystości środowiska itp.

⁴⁶ A. Nowakowska, *Współczesne problemy rozwoju gospodarki turystycznej*, w: *Kierunki rozwoju badań naukowych w turystyce*, pod red. G. Gołemburskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 93.

Z marketingowego punktu widzenia produkt turystyczny jest rdzeniem systemu podaży turystycznej.

Ryc. 6.2. Produkt turystyczny jako efekt systemu wytwarzania (podaży).

Źródło: Opracowano na podstawie: *Kompendium wiedzy o turystyce*, pod. red. G. Gołembarskiego, PWN, Warszawa-Poznań, 2002, s. 128.

Jak widać na powyższym wykresie, w centralnym miejscu systemu usadowiony jest produkt turystyczny świadczony na danym obszarze, rozumiany na określonej ofercie usług gastronomicznych, noclegowych, rozrywkowych, rekreacyjnych, sportowych i transportowych uzupełnionych o usługi związane pośrednio z obsługą turystów (ubezpieczenia, opieka zdrowotna, gospodarka komunalna itp.). Możliwość świadczenia tych usług wynika z walorów obszaru – powodu przyjazdu turystów. Wszystkie podmioty wskazane na powyższym wykresie mają wpływ na powstanie, rozwój i kształtowanie produktu turystycznego. Podmioty gospodarcze, agencje turystyczne – wpływ bezpośredni, zaś władze lokalne, regionalne i centralne – w sposób pośredni.

6.3. Segmentacja rynku

Każdy turysta kieruje się w wyborze miejsc, które chce odwiedzić, określonymi preferencjami i potrzebami. Analiza popytu turystycznego pod kątem tych właśnie potrzeb i oczekiwań klientów nazywana jest segmentacją rynku. Jest to podział rynku na względnie homogeniczne grupy klientów, którzy ze względu na określone podobne cechy ujawniają podobny popyt. Segmentacji można dokonywać, biorąc pod uwagę różne kryteria, np. jak zmienne geograficzne (region, wielkość miasta, typ obszaru, gęstość zaludnienia, klimat), zmienne demograficzne (wiek, płeć, liczba członków rodziny, wykształcenie, zamożność), zmienne psychologiczne (styl życia, osobowość, preferencje, motywacje).

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

podróżowania). Z punktu widzenia budowania oferty turystycznej, kluczowe znaczenie mają motywy podejmowania aktywności turystycznej.

W niniejszym opracowaniu wykorzystano segmentację dokonaną w opracowaniu „Audyt Turystyczny Województwa Lubelskiego”⁴⁷. Uwzględnione zostały te segmenty, które są istotne ze względu na cele i warunki rozwoju turystyki na Ziemi Lubartowskiej.

Segment: Turystyka miejska i kulturowa

Segment dotyczy zarówno turystów indywidualnych, jak i grup zorganizowanych, praktycznie w każdym wieku. Są to osoby podróżujące w celu zaspokojenia potrzeb związanych z samorealizacją, poznaniem, aktywnością intelektualną. Odwiedzają ciekawe miejsca i zabytki, pragną poznać miejscową historię, kulturę i tradycje, uczestniczą w imprezach kulturalnych, chodzą do teatru, kina, na koncerty, etc. Spektrum ich zainteresowań jest bardzo duże. Co ważne, nie są zainteresowani tradycyjnym zwiedzaniem i „zaliczaniem” zabytków, tylko autentycznie pragną poszerzyć swoją wiedzę. Są zdecydowanie świadomi swoich potrzeb. Jednocześnie chcą poznawać poprzez doświadczenie i interaktywny „współdział”. W związku z powyższym zwracają uwagę na zagospodarowanie ciekawych miejsc i ich odpowiednie wyeksponowanie. Dla Ziemi Lubartowskiej segment ten ma ogromny potencjał rozwojowy, w kontekście posiadanych walorów antropogenicznych, spośród których wiele z nich ma charakter unikalny (np. Muzeum Zamoyskich w Kozłówce, Muzeum Parafialne w Lubartowie, czy Pałac Jabłonowskich w Kocku).

Segment ten obejmuje w szczególności:

- Turystykę związaną z wielokulturowym, wieloreligijnym dziedzictwem Lubelszczyzny, która zawsze była postrzegana jako położona na styku kultur i religii, co zaowocowało zróżnicowanym dziedzictwem materialnym, szczególnie obiektami sakralnymi.
- Turystykę związaną z ciekawymi architektonicznymi obiektami i układami urbanistycznymi, szczególnie tzw. renesansem lubelskim oraz przepięknym barokiem autorstwa wielu znanych, światowej sławy architektów (np. Fontana).
- Turystykę żydowską, związaną z historią i dziedzictwem kulturowym ludności żydowskiej (m.in. Włodawa, Kock, Kazimierz, Lublin), a także niestety jej zagładą (m.in. Majdanek, Bełżec). Jest to segment pozostający na pograniczu turystyki sentymentalnej.
- Turystykę związaną ze sławnymi ludźmi, obejmującą podróże po muzeach biograficznych, miejscach pamięci, pomnikach i inskrypcjach, etc., w szczególności są to ludzie kultury i sztuki.
- Turystykę związaną z kulturą i sztuką ludową i działalnością, opartą o tradycje rękodziela ludowego, historycznego przemysłu i rzemiosła, obrzędowość oraz unikalne imprezy.

⁴⁷ I.Majewska, T.Telniuk, R. Broma *Audyt turystyczny województwa lubelskiego* opracowany na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego, Warszawa, lipiec 2008r., s.230-248.

- Turystykę związaną z fortyfikacjami, architekturą obronną oraz miejscami wielkich bitew, szczególnie podczas walk powstańczych w XIX wieku oraz wojen w XX wieku (miejsce ostatniej bitwy kampanii wrześniowej pod Kockiem).

Tabela 6.3. Charakterystyka segmentu: turystyka miejska i kulturowa.

SEGMENT: TURYSTYKA MIEJSKA I KULTUROWA	
Kryteria geograficzne, demograficzne	➤ Wiek: 10+ ➤ Płeć: kobiety i mężczyźni ➤ Wykształcenie: średnie i wyższe ➤ Dochód: średnia krajowa i powyżej ➤ Geografia: Polska i zagranica
Preferencje i zainteresowania	➤ Osoby zainteresowane zwiedzaniem ciekawych miejsc związanych z historią, architekturą, kulturą, etc. – muzea, zabytki, miejsca pamięci, cmentarze etc. ➤ Osoby pragnące poznać tradycje i obyczaje mieszkańców obszaru w sposób interaktywny – poprzez udział w imprezach kulturalnych i folklorystycznych oraz osoby zainteresowane udziałem w warsztatach, pokazach, etc. ➤ Osoby zainteresowane historią obszaru, pragnące ją poznać m.in. dzięki spotkaniom z ciekawymi ludźmi, poszukiwaniom ciekawych obiektów architektonicznych, uczestniczeniu w imprezach opartych o wydarzenia historyczne, słynne postaci. ➤ Osoby poszukujące ciekawych formuł zwiedzania, nie tylko w kontekście interaktywności, ale również w kontekście pakietowania oferty (np. tradycyjna regionalna kuchnia, ciekawe formy transportu, uczestnictwo w imprezach etc.). ➤ Osoby te często pragną łączyć zwiedzanie z obcowaniem z przyrodą, są wrażliwe także na piękno otaczającego ich krajobrazu
Motywy	➤ Kierują się motywem poznania, przy czym poszukują aktywnych form poznania kultury, historii, etc. ➤ Uprawianie turystyki kulturowej może stanowić ich hobby, sposób na realizację pasji.
Wybrane wykorzystywane potencjały	Ziemia Lubartowska posiada walory kulturowe, atrakcyjne dla osób z tego segmentu: ➤ Dziedzictwo kulturalne lubelskich Żydów oraz ich tragiczna niekiedy historia: Kock – w połączeniu z innymi miejscami w Regionie (Lublin, Włodawa, Zamość, Kazimierz Dolny, Biłgoraj, Szczepleszyn, Łęczna, Międzyrzec Podlaski, Majdanek, Bełżec, Sobibór). ➤ Kultura ludowa i folklor m.in. – sztuka ludowa, rzemiosło, kuchnia regionalna i lokalna, imprezy folklorystyczne etc. ➤ Rezydencje magnackie, zabytkowe założenia parkowo pałacowe oraz dworskie – Kozłówka, Lubartów, Kock (w połączeniu z innymi miejscami - np. Lublin, Opole Lubelskie, Puławy, Ciemierniki, Radzyń Podlaski, Biała Podlaska etc. ➤ Imprezy historyczne, rekonstrukcje – rekonstrukcja bitwy pod Kockiem.
Uwagi	Niewątpliwie turystyka miejska i kulturowa Ziemi Lubartowskiej oparta jest na potencjale Muzeum Zamoyskich w Kozłówce, co pozostawia nieco w cieniu inne mniej znane potencjały (Miasto Lubartów – barokowa Bazylika św. Anny, Muzea Regionalne i Parafialne, Kock – Pałac Jabłonowskich, <i>Rabinówka</i>).

Źródło: opracowanie własne.

Segment: Turystyka biznesowa

Segment ten dotyczy wszelkich wyjazdów związanych w sposób bezpośredni z wykonywanym zawodem i obejmuje zarówno podróże w interesach (powszechnie nazywane delegacjami), uczestnictwo w targach i wystawach, konferencjach i szkoleniach, uczestnictwo w kongresach oraz turystykę motywacyjną (tzw. *incentive tours*). Jest to segment niezwykle ważny i cenny z punktu widzenia generowania przychodów. Zakłada bowiem korzystanie z bazy noclegowej oraz również

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

innych elementów zagospodarowania obszaru oraz jego atrakcji, bez względu na ich cenę (płatnikiem tutaj jest przedsiębiorca – firma, nie osoba fizyczna, w związku z czym przywiązuje ona znacznie mniejszą wagę do poziomu wydatków). Jest to modelowy przykład integrowania walorów w celu dywersyfikacji oferty turystycznej. Segment ten dotyczy zarówno turystów krajowych, jak i zagranicznych. W tym segmencie Ziemia Lubartowska ma niewykorzystany potencjał walorów turystycznych (Pałac Zamoyskich w Kozłowie, Jezioro Firlej) oraz zbyt mały potencjał infrastruktury pobytowej (centra konferencyjne). Jest to niewątpliwie segment pozwalający myśleć o rozwoju na Ziemi Lubartowskiej, szczególnie ze względu na bliskość stolicy Regionu.

Tabela 6.4. Charakterystyka segmentu: turystyka biznesowa.

SEGMENT: TURYSTYKA BIZNESOWA	
Kryteria geograficzne, demograficzne	⇒ Wiek: 25-60 ⇒ Płeć: kobiety i mężczyźni ⇒ Wykształcenie: przeważnie wyższe ⇒ Dochód: powyżej średniej krajowej ⇒ Geografia: cały świat, w odniesieniu do turystyki motywacyjnej ⇒ województwa ościennie, głównie mazowieckie
Preferencje i zainteresowania	⇒ Osoby ceniące wysoki standard usług turystycznych, zwracają uwagę na zagospodarowanie turystyczne miejsca docelowego (hotele, zaplecze konferencyjno-szkoleniowe, baza sportowo-rekreacyjna, centra handlowe, etc.) ⇒ Osoby zainteresowane ofertą ciekawego spędzenia czasu wolnego, który zostaje po załatwieniu spraw służbowych (poszukują oferty kulturalnej, rozrywkowej i sportowej) ⇒ Podmioty organizujące incentive tours, poszukujące ciekawej i jak najbardziej unikalnej oferty tego typu imprez (liczy się kompleksowość oferty oraz jej oryginalność)
Motywy	⇒ Motywem podróży są interesy / integracja pracowników danej firmy oraz ich zmotywowanie do lepszej pracy. ⇒ Odbicie podróży służbowej, związanej z konkretnymi interesami. ⇒ Uczestnictwo w konferencjach naukowych i popularnonaukowych, szkoleniach, sympozjach, kongresach (chęć wymiany poglądów, spotkania ludzi o podobnych zainteresowaniach, poszerzenia wiedzy na dany temat)
Wybrane wykorzystywane walory	Ziemia Lubartowska posiada kilka znaczących atutów w kontekście rozwoju turystyki biznesowej. Należą do nich przede wszystkim: ⇒ dogodne położenie geograficzne (bliskość Lublina) oraz dobra dostępność komunikacyjna (droga Nr 19, droga nr 48), ⇒ dogodne położenie geograficzne w odniesieniu do województwa mazowieckiego, co ma kluczowe znaczenie w kontekście budowania oferty motywacyjnej i integracyjnej, podróży służbowych zagranicznych turystów oraz oferty konferencyjnej i szkoleniowej (dojazd od Warszawy drogą nr 17 i nr 48), ⇒ istnienie bardzo wielu znaczących ośrodków akademickich w nieodległym Lublinie, co skutkuje dużym potencjałem ludzkim naukowym oraz możliwościami organizowania wielu imprez naukowych o wysokim poziomie merytorycznym, atrakcyjnych dla polskich i zagranicznych naukowców. ⇒ Analizując zagadnienie w kontekście wykorzystywania posiadanych walorów z uwagi na specyfikę turystyki biznesowej nie sposób wymienić ich wszystkich. Dość wspomnieć, iż możliwości zdywersyfikowania oferty są praktycznie nieograniczone, co wiąże się również z tzw. „ofertą szytą na miarę” pod konkretne potrzeby. Do wykorzystania pozostają zarówno walory naturalne (rzeka Wieprz, kompleksy leśne), jak i walory antropogeniczne (Zespół Pałacowo-Parkowy w Kozłowie i w Kocku).
Uwagi	W kontekście rozwoju turystyki biznesowej warto zwrócić uwagę na niewykorzystany potencjał poprzez zbyt słabo rozwiniętą infrastrukturę noclegowo – pobytową (centra konferencyjne). Istniejące obiekty są zbyt małe i mało atrakcyjne (Stara Łaźnia w Lubartowie, Zjazd Wincentów) albo mają charakter sezonowy. Jedynie Ośrodek FS Holding w Firleju oferuje kompleksową ofertę dla tego segmentu. Pewne nadzieje można wiązać z planowanym

powstaniem w Lubartowie obiektu konferencyjno – hotelowego w byłej parkowej Oranżerii.

Źródło: opracowanie własne.

Segment: Turystyka aktywna i specjalistyczna

Turystyka aktywna dotyczy organizowania form wypoczynku przy wykorzystaniu przede wszystkim walorów naturalnych oraz ich umiejętnym zagospodarowaniu. Największą grupą docelową tego segmentu są ludzie młodzi oraz osoby w średnim wieku. Popularność tego rodzaju wypoczynku cały czas rośnie. Ludzie aktywni zawodowo, szukają często w pobliżu swojego zamieszkania terenów, na których można uprawiać turystykę aktywną, w jej różnych formach.

W przypadku Ziemi Lubartowskiej segment ten dotyczy w największym stopniu mieszkańców powiatów oraz województw ościennych, głównie mazowieckiego, a także samych mieszkańców powiatu lubartowskiego. Często związany jest on z wypoczynkiem weekendowym i może być powiązany z turystyką biznesową. Obejmuje on m.in.:

- ⇒ turystykę wodną,
- ⇒ turystykę rowerową,
- ⇒ turystykę pieszą.

Tabela 6.5. Charakterystyka segmentu: turystyka aktywna i specjalistyczna.

SEGMENT: TURYSTYKA AKTYWNA I SPECJALISTYCZNA	
Kryteria geograficzne, demograficzne	⇒ Wiek: 18+ ⇒ Płeć: kobiety i mężczyźni ⇒ Wykształcenie: średnie i wyższe ⇒ Dochód: średnia krajowa i powyżej ⇒ Geografia: głównie mieszkańcy województwa oraz jego najbliższych okolic (województw ościennych)
Preferencje i zainteresowania	⇒ Osoby poszukujące możliwości relaksu poprzez aktywność fizyczną, w jej różnych formach, ceniące sobie wysoki poziom bezpieczeństwa. ⇒ Osoby ceniące sobie możliwość ciekawego spędzenia wieczorów: grill, ognisko, regionalna impreza, ⇒ Osoby zainteresowane walorami naturalnymi i krajoznawczymi obszaru, ceniące przyrodę i zwracające uwagę na jej ochronę oraz formułę ich wykorzystania i eksponowania (szlaki rowerowe, zagospodarowanie akwenów wodnych i rzek). ⇒ Kluczowe znaczenie ma dla nich dostępna infrastruktura turystyczna i, w większym stopniu, paraturystyczna – szlaki, wypożyczalnie sprzętu, obiekty sportowe, a także ciekawa okolica – walory przyrodnicze i kulturowe obszaru
Motywy	⇒ Chęć aktywnego wypoczynku, „odstresowanie się”, odpoczynek od zgiełku dużego miasta i codziennych obowiązków; ⇒ Poznanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych; ⇒ Realizacja pasji (bardzo często są pasjonatami); ⇒ Ucieczka od zgiełku dnia codziennego; ⇒ Kontakt z naturą – wypoczynek; ⇒ Wyjazd z grupą znajomych; ⇒ Chęć uczestnictwa w zawodach sportowych.
Wybrane wykorzystywane walory	Ziemia Lubartowska posiada kilka znaczących atutów w kontekście zaspokojenia potrzeb tego segmentu klientów. Należą do nich przede wszystkim: ⇒ naturalna dolina rzeki Wieprz i istnienie firm organizujących spływy kajakowe tą rzeką, ⇒ zbiorniki wodne Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, ⇒ szlaki i ścieżki rowerowe, zwłaszcza te w Lasach Kozłowieckich, ⇒ Kompleksy leśne (Lasy Kozłowieckie, Lasy Budy – Lipinak),

	⇒ dogodne położenie geograficzne (bliskość Lublina),
Uwagi	W kontekście rozwoju turystyki aktywnej na szczególną uwagę zasługuje Program Operacyjny Polska Wschodnia, dedykowany rozwojowi turystyki rowerowej na tym terenie, warunkowanym dynamicznym rozwojem sieci tras rowerowych, choć należy mieć świadomość istotnych problemów finansowych, logistycznych i organizacyjnych z tym związanych. Innym istotnym argumentem przemawiającym za rozwojem tego rodzaju turystyki jest organizowane od wielu lat „Święto Roweru” oraz projekt „Rowerem przez Krainę Lewartą” realizowany w ramach RPO WL.

Źródło: opracowanie własne.

Segment: Turystyka na obszarach wiejskich, agroturystyka i ekoturystyka

Jest to segment wyodrębniony w nawiązaniu do walorów przyrodniczych, produkcji zdrowej żywności oraz funkcjonujących gospodarstw agroturystycznych lub dysponentów kwater prywatnych na wsi. Z tej formy wypoczynku korzystają osoby nastawione na zdrowy tryb życia, poszukujące ciszy i spokoju, pragnące poznać smak życia na wsi.

Turystyka na terenach wiejskich, w przeciwieństwie do turystyki masowej oferowanej przez przemysł turystyczny, stwarza możliwość bliskiego kontaktu z przyrodą, poznania lokalnej kultury, lokalnych zwyczajów, korzystania ze zdrowej żywności, itp. Najistotniejszym czynnikiem, który przyciąga turystów jest nieskażone środowisko naturalne. Drugim czynnikiem, mającym duże znaczenie dla turystów są walory kulturowe Regionu: interesujące obiekty, tradycyjne rzemiosło, gwara, dania regionalne, imprezy folklorystyczne.

Tabela 6.6. Charakterystyka segmentu: turystyka na obszarach wiejskich, agroturystyka i ekoturystyka.

SEGMENT: TURYSTYKA NA OBSZARACH WIEJSKICH, AGROTURYSTYKA I EKOTURYSTYKA	
Kryteria geograficzne, demograficzne	⇒ Wiek: 10+ ⇒ Płeć: kobiety i mężczyźni ⇒ Wykształcenie: wyższe i średnie ⇒ Dochód: powyżej średniej krajowej ⇒ Geografia: cały świat, głównie jednak mieszkańcy województwa oraz województw ościennych, przede wszystkim mazowieckiego
Preferencje i zainteresowania	⇒ Przywiązują znaczenie do ekologii i kontaktu z przyrodą, ⇒ Przyciąga ich dobra kuchnia, przede wszystkim „zdrowa żywność”, żywność ekologiczna, produkty wytworzone w gospodarstwie, ⇒ Lubią wycieczki po okolicy (lasy, jeziora, zabytki), ⇒ Turysta sezonowy, związany z przerwami szkolnymi dzieci oraz okresem świątecznym, choć wybierający również podróże podczas weekendów, ⇒ Oczekują bezpiecznej infrastruktury dla dzieci, ⇒ Cena jest istotnym kryterium przy wyborze bazy noclegowej, bądź gastronomicznej, wybierają jednak średni dobry standard, ⇒ Preferują podróżowanie samochodem.
Motywy	⇒ Poszukiwanie ciszy i spokoju, kontaktu z otoczeniem; ⇒ Chęć wypoczynku na łonie wsi i uczestniczenie w życiu gospodarstwa, szczególnie istotne w odniesieniu do turystów z dziećmi; ⇒ Konkurencyjność cenowa gospodarstw; ⇒ Możliwość spotkań i poznania ludzi (często gospodarze stają się „przyszywaną” rodziną, turyści spędzają w gospodarstwach nie tylko wakacje, ale także święta); ⇒ Wypoczynek w czystym otoczeniu

Wybrane wykorzystywane walory	Ziemia Lubartowska posiada kilka znaczących atutów w kontekście zaspokojenia potrzeb tego segmentu klientów. Należą do nich przede wszystkim: ⇒ czyste środowisko, cisza, spokój wsi lubelskiej, ⇒ walory naturalne (rezerваты przyrody, kompleksy leśne, jeziora, stawy hodowlane, rzeki (Wieprz, Tyśmienica, Minina), ⇒ szlaki i ścieżki rowerowe, ⇒ walory antropogeniczne (głównie obiekty zabytkowe, ale również ciekawe imprezy lokalne i folklorystyczne), ⇒ życie na wsi, ⇒ twórczość ludowa i rzemiosło, ⇒ kuchnia regionalna, ⇒ unikalne święto „MEUS”,
Uwagi	Dzięki swojemu położeniu geograficznemu, ukształtowaniu powierzchni oraz rolniczemu charakterowi dużej części obszaru Lubelszczyzna może się stać jednym z głównych regionów agroturystycznych w Polsce. Jej atutami są walory środowiska naturalnego, unikalne obiekty zabytkowe, ciekawa historia, gościnność mieszkańców, tradycje i twórczość ludowa. Istotne znaczenie ma fakt istnienia Stowarzyszenia Agroturystycznego Ziemia Lubartowska, zrzeszającego podmioty oferujące usługi turystyczne na lubartowskiej wsi. Atutem jest także rozpowszechniony od wieków w Lubartowie, unikalny zwyczaj obchodzenia dnia po Świętach Wielkanocnych, tzw. „Meus”. Wydaje się, że jest to walor, który można wykorzystać w kontekście coraz bardziej rozpowszechnionej wśród mieszkańców dużych miast praktyki spędzania Świąt na terenach wiejskich. Jego unikalność może być również atutem w promocji folkloru i zwyczajów Ziemi Lubartowskiej. Nie należy też zapominać o osadzie „Bratnik”, będącej siedzibą stowarzyszenia „Dla Ziemi” i przykładem Wiejskiej Społeczności Alternatywnej”.

Źródło: opracowanie własne.

Segment: Turystyka hobbystyczna

Turystyka hobbystyczna związana jest z osobami, które z uwagi na chęć realizacji swoich pasji, podróżują w miejsca, które im to umożliwiają. Poszukują nie tylko możliwości samorealizacji, ale również kontaktów z innymi hobbystami. Dobrze przygotowana oferta jest w stanie przyciągnąć ich nawet z dalekich zakątków Polski, Europy, a nawet świata.

Segment turystyki hobbystycznej jest segmentem niszowym, niemniej jednak bardzo ważnym w kontekście dywersyfikacji oferty turystycznej Ziemi Lubartowskiej.

Tabela 6.7. Charakterystyka segmentu: turystyka hobbystyczna.

SEGMENT: TURYSTYKA HOBBYSTYCZNA	
Kryteria geograficzne, demograficzne	⇒ Wiek: 15+ ⇒ Płeć: kobiety i mężczyźni ⇒ Wykształcenie: średnie i wyższe ⇒ Dochód: średnia krajowa i powyżej ⇒ Geografia: województwo lubelskie, województwa ościennie, szczególnie mazowieckie, zagranica
Preferencje i zainteresowania	Baza noclegowa o akceptowalnej cenie i standardzie. Łatwy dostęp do produktów i usług, umożliwiających realizację pasji
Motywy	⇒ Realizacja zainteresowań, hobby; ⇒ Spotkania z ludźmi o podobnych zainteresowaniach; ⇒ Uczestnictwo w imprezach związanych z zainteresowaniami; ⇒ Poszukiwanie nowych inspiracji;

Wybrane wykorzystywane walory	⇒ Kompleksy leśne i ich zasoby (zwłaszcza fauna – polowanie) ⇒ Parki narodowe i parki krajobrazowe ⇒ Obszary natura 2000 ⇒ Ostoje ptactwa ⇒ Rzeki, jeziora, stawy hodowlane (zwłaszcza w kontekście ich bogactwa w faunę – wędkowanie)
Uwagi	Do podstawowych grup hobbyistycznych, mogących realizować swoje pasje i zainteresowania na terenie Ziemi Lubartowskiej należą: ⇒ wędkarze ⇒ grzybiarze oraz zbieracze runa leśnego ⇒ miłośnicy podglądania ptaków („birdwatching”) ⇒ myśliwi. Szczególnie ta ostatnia grupa wydaje się interesująca w kontekście posiadanych zasobów (duże kompleksy leśne, kwatery myśliwskie).

Źródło: opracowanie własne.

Segment: Turystyka religijno-pielgrzymkowa

Segment ten dotyczy osób podróżujących w celach religijno-poznawczych, zarówno starszych, jak i młodszych, poszukujących wyciszenia i kontaktu z Bogiem. Celem ich podróży są liczne sanktuaria oraz liczne obiekty sakralne. Ruch religijno-pielgrzymkowy obecny jest trwale w Polsce i województwie lubelskim, rzadko jednak postrzegany jest w kategoriach produktowo-marketingowych. Warto wobec tworzyć specjalną ofertę skierowaną do tego segmentu, ponieważ Ziemia Lubartowska ma pewne walory do zaoferowania pątnikom.

Tabela 6.8. Charakterystyka segmentu: turystyka religijno - pielgrzymkowa.

SEGMENT: RELIGIJNO-PIELGRZYMKOWA	
Kryteria geograficzne, demograficzne	⇒ Wiek: dzieci i młodzież oraz osoby starsze ⇒ Płeć: wszyscy ⇒ Geografia: głównie mieszkańcy województwa lubelskiego oraz jego najbliższych okolic (województwa ościennie)
Preferencje i zainteresowania	⇒ Osoby poszukujące ukojenia wewnętrznego, zainteresowane obiektami sakralnym, pielgrzymujące do miejsc kultu; ⇒ Dzieci i młodzież wyjeżdżająca na kolonie, obozy, organizowane przez parafie; ⇒ Wyjeżdżają najczęściej w zorganizowanych grupach na kilkudniowe pobyty; ⇒ Potrzebują wygodnej i taniej bazy noclegowej; ⇒ Turysta całoroczny.
Motywy	⇒ Chęć wyciszenia się, spędzenia czasu na modlitwie, często w większej grupie; ⇒ Choć odwiedzenia miejsc świętych, świętych relikwii; ⇒ Uczestnictwo w uroczystościach religijnych; ⇒ Poznanie architektury sakralnej;
Wybrane wykorzystywane walory	Do najważniejszych potencjałów należy zaliczyć: ⇒ Bazylika św. Anny w Lubartowie wraz z Muzeum Parafialnym, ⇒ Sanktuarium Maryjne, kościół Niepokalanego Poczęcia NMP w Ostrowie Lubelskim, ⇒ Organizowany odpust w Lubartowie, ⇒ Obiekty architektury sakralnej – tzw. Barok Fontanowski,
Uwagi	Ziemia Lubartowska posiada bogate zasoby dla tego segmentu klientów. Na uwagę zasługuje zwłaszcza wzrastająca sława Bazyliki Św. Anny w Lubartowie. Całkowicie niewykorzystanym pod kątem turystyki jest klasztor O.O. Kapucynów w Lubartowie wraz z kościołem pw. św. Wawrzyńca.

Źródło: opracowanie własne.

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Segment: Turystyka edukacyjno-rekreacyjna dzieci i młodzieży

Segment bardzo ważny, bo kształtuje przyszłych turystów. Dotyczy przede wszystkim dzieci i młodzieży szkolnej, tzw. zielonych i białych szkół oraz kolonii, obozów, etc. Wykorzystuje praktycznie wszystkie walory, zarówno kulturowe, jak i naturalne, z reguły łącząc je w pakiety, które obejmują najczęściej:

- ⇒ liczne atrakcje na świeżym powietrzu,
- ⇒ edukację przyrodniczą, kulturową, historyczną, ekologiczną, w tym wizyty w muzeach, parkach narodowych, rezerwach przyrody, etc.,
- ⇒ aktywne formy wypoczynku.

Cechą charakterystyczną tego typu pobytów w Regionie Lubelskim jest raczej krótki czas ich trwania. Często są to wycieczki jedno-, dwudniowe, rzadziej pobyty tygodniowe. Cena jest istotnym kryterium przy wyborze bazy noclegowej oraz gastronomicznej. Wybierana jest tania oferta (schroniska PTTK, PTSM lub inne, hostele, tanie pensjonaty, tanie ośrodki wypoczynkowe, internaty, szkoły). Bardzo ważną rolę odgrywa dostępność bazy paraturystycznej (baseny, kąpieliska, wypożyczalnie sprzętu sportowego, szlaki turystyczne) oraz atrakcji turystycznych. W kontekście Ziemi Lubartowskiej najistotniejszym walorem jest dla tego segmentu Muzeum Zamoyskich w Kozłówce, będące celem licznych wycieczek szkolnych.

Tabela 6.9. Charakterystyka segmentu: turystyka edukacyjno – rekreacyjna dzieci i młodzieży.

SEGMENT: TURYSTYKA EDUKACYJNO-REKREACYJNA DZIECI I MŁODZIEŻY	
Kryteria geograficzne, demograficzne	⇒ Wiek: 10-18 ⇒ Płeć: wszyscy ⇒ Geografia: głównie mieszkańcy województwa lubelskiego oraz jego najbliższych okolic (głównie regiony ościenne).
Preferencje i zainteresowania	Dzieci i młodzież szkolna uczestnicząca w tzw. białych i zielonych szkołach, koloniach i obozach, zainteresowana poznawaniem walorów, zarówno naturalnych, jak i kulturowych. Wykorzystują infrastrukturę paraturystyczną (szlaki turystyczne, obiekty sportowo-rekreacyjne), biorą udział w imprezach sportowych, rekreacyjnych i kulturalnych, warsztatach, pokazach, lekcjach edukacji ekologicznej oraz lekcjach muzealnych. Potrzebują również licznych atrakcji na świeżym powietrzu, zainteresowani aktywnymi formami wypoczynku.
Motywy	⇒ Chęć poznania i wypoczynku, integracja z grupą, wyjazd z przyjaciółmi ze szkolnej ławy. ⇒ Motywy edukacyjne i poznawcze (kultura, geografia, przyrodoznawstwo, historia), realizacja programu nauczania. ⇒ Chęć wypoczynku i kontaktu z naturą.
Wybrane wykorzystywane walory	⇒ Środowisko naturalne (bogata flora i fauna, sieć hydrograficzna, kompleksy leśne, ścieżki edukacyjne, Ranczo Arka); ⇒ Muzea (Kozłówka, Lubartów, Kock), ⇒ Zabytki architektury (Kozłówka, Lubartów, Kock), ⇒ Miejsca związane z ważnymi postaciami, wydarzeniami (Bitwa pod Kockiem),
Uwagi	Jest to segment bardzo ważny z uwagi na fakt, iż kształtuje przyszłych turystów. Jeśli omawiany obszar recepcji turystycznej spełni ich oczekiwania w młodym wieku, z pewnością powrócą do niego jako dorośli ludzie. Ziemia Lubartowska posiada ogromny potencjał rozwojowy w kontekście turystyki edukacyjnej. Zwraca uwagę dysproporcja odwiedzających Muzeum Zamoyskich w Kozłówce (269 000

odwiedzających rocznie) i Muzeum Regionalne w Lubartowie (2 000 odw. rocznie) wskazująca na niewykorzystany potencjał. Podobne proporcje dotyczą odwiedzających inne Muzea i zabytkowe obiekty w Lubartowie i Kocku. Ciekawa wydaje się być koncepcja połączenia Kozłówki (wraz z Kockiem i Lubartowem) z klasycznym lubelskim „trójkątem turystycznym”: Nałęczów – Kazimierz – Puławy.

Źródło: opracowanie własne.

Segment: Turystyka weekendowa

Segment ten dotyczy osób, które wyjeżdżają na krótko i w tym krótkim czasie chcą przeżyć jak najwięcej. Podróżują w weekendy, szczególnie w „długie”. Poszukują możliwości ciekawego spędzenia czasu. Zainteresowani są wypoczynkiem, rekreacją, rozrywką i zabawą. Grupa tych osób z roku na rok się powiększa, z uwagi na to, iż urlopy częściej przybierają formę kilku krótszych wyjazdów, a nie jednego 2-3 tygodniowego wyjazdu. Segment dotyczy przede wszystkim mieszkańców dużych i mniejszych miast, nie dotyczy praktycznie w ogóle terenów wiejskich.

Tabela 6.10. Charakterystyka segmentu: turystyka weekendowa.

SEGMENT: TURYSTYKA WEEKENDOWA	
Kryteria geograficzne, demograficzne	⇒ Wiek: 18-55 ⇒ Płeć: wszyscy ⇒ Geografia: głównie mieszkańcy województwa lubelskiego oraz mazowieckiego
Preferencje i zainteresowania	⇒ Osoby poszukujące 2-3 dniowego wypoczynku, w niedalekiej odległości od miejsca zamieszkania; ⇒ Poszukujący ciekawej oferty noclegowej i gastronomicznej oraz różnych form spędzania czasu wolnego, poczynając od wypoczynku biernego, skończywszy na uprawianiu sportów; ⇒ Wyjazdy często przyjmują formę wyjazdów „kombinowanych” – łączących poznanie walorów naturalnych z kulturowymi; ⇒ Często poszukują bliskich kontaktów z gestorami bazy noclegowej ⇒ Wyjazdy weekendowe przyjmują stosunkowo często charakter wyjazdów świątecznych (np. Boże Narodzenie czy Wielkanoc na wsi)
Motywy	⇒ Odpoczynek od życia codziennego i problemów ⇒ Poznanie i aktywność fizyczna ⇒ Wyjazd z przyjaciółmi ⇒ Uczestnictwo w ciekawej imprezie
Wybrane wykorzystywane walory	Do najczęściej wykorzystywanych walorów województwa lubelskiego należą: Kazimierz i jego oferta kulturalna; Nałęczów i jego oferta Spa; Lublin i jego potencjał kulturalny. Ziemia Lubartowska ma wszelkie dane, by dołączyć do ww. ośrodków. Posiada (może posiadać) takie walory, jak: ⇒ Świątę Roweru i szlaki oraz ścieżki rowerowe; ⇒ szlaki wodne (spływy kajakowe bo rzecze Wieprz); ⇒ oferta gospodarstw agroturystycznych; ⇒ walory naturalne: przyrodnicze (kompleksy leśne), hydrograficzne (jeziora i stawy hodowlane), ⇒ walory antropogeniczne: zabytkowe obiekty, ⇒ muzea,
Uwagi	W kontekście rozwoju turystyki weekendowej należy zwrócić uwagę województwo mazowieckie, które jest potentatem w zakresie generowania wyjazdów weekendowych. Również istotne jest położenie Ziemi Lubartowskiej w bliskiej odległości od Lublina. Funkcjonujące tam LGD „Kraina wokół Lublina” zamierza wytyczyć i zbudować sieć szlaków rowerowych, co poprawi komunikację rowerową z Ziemią Lubartowską; wskazane jest tutaj współdziałanie i koordynacja.

Źródło: opracowanie własne.

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Podczas segmentacji rynku turystycznego na uwagę zasługuje fakt dużej różnorodności grup docelowych. Z uwagi na specyfikę obszaru oraz posiadanych walorów turystycznych powstaje możliwość tworzenia atrakcyjnych pakietów produktów turystycznych skierowanych do różnych segmentów rynku. **Do najatrakcyjniejszych należy zaliczyć:**

- ⇒ segment turystyki miejskiej i kulturowej,
- ⇒ segment turystyki edukacyjno-rekreacyjnej dzieci i młodzieży,
- ⇒ segment turystyki weekendowej
- ⇒ segment turystyki wiejskiej, agroturystyki i ekoturystyki,
- ⇒ segment turystyki aktywnej i specjalistycznej,

Do segmentów uzupełniających należy zaliczyć:

- ⇒ segment turystyki pielgrzymkowej,
- ⇒ segment turystyki hobbystycznej,
- ⇒ segment turystyki biznesowej.

Sukces rynkowy Ziemi Lubartowskiej zależy od wykorzystania wewnętrznych potencjałów do stworzenia atrakcyjnych i ciekawych pakietów produktowych, dopasowanych do potrzeb konkretnych segmentów rynku oraz od doboru właściwych narzędzi promocji. Wiele też zależy od wykorzystania innych miejsc atrakcyjnych turystycznie w województwie lubelskim, już wypromowanych, jak też od wykorzystania najprostszych narzędzi promocji regionu, jakimi są tablice informacyjne.

6.4. Walory turystyczne Ziemi Lubartowskiej a segmenty rynku

Jednym z zadań stojących przed podmiotami lub instytucjami zarządzającymi rozwojem turystyki, jest dopasowanie konkretnych walorów turystycznych Ziemi Lubartowskiej do oczekiwań konkretnych segmentów rynku. Służy to lepszemu skonfigurowaniu produktu turystycznego, jak i doborowi odpowiednich adresatów i narzędzi promocji. Biorąc pod uwagę przeprowadzone wcześniej analizy, dokonano podziału na segmenty wraz z przyporządkowaniem każdemu z nich kluczowych atrakcji opisywanego obszaru. Wyniki tych prac przedstawiono w poniższych zestawieniach.

Tabela 6.11. Segmenty główne.

SEGMENT	KLUCZOWE WALORY TURYSTYCZNE	PROPONOWANE PRODUKTY TURYSTYCZNE
SEGMENT TURYSTYKI MIEJSKIEJ I KULTUROWEJ	⇒ Muzeum Zamoyskich w Kozłówce wraz z parkiem, ⇒ Bazylika św. Anny w Lubartowie, ⇒ Muzeum Parafialne w Lubartowie, ⇒ Muzeum Regionalne w Lubartowie, ⇒ Park Miejski w Lubartowie, ⇒ Pałac Jabłonowskich w Kocku wraz z ogrodami przypałacowymi, ⇒ „Rabinówka” w Kocku, ⇒ Grób Berka Joselewicza w Kocku, ⇒ Pomnik gen. Kleeberga i rekonstrukcja Bitwy pod Kockiem,	⇒ Szlak – Dziedzictwo Ziemi Lubartowskiej (Kozłówka – Kock – Lubartów), ⇒ Szlak – Barok Fontanowski (Lubartów – Włodawa - Chelm) ⇒ Szlak Pamięci Żydów Lubelskich (Lublin - Lubartów – Kock – Włodawa – Bełzec) ⇒ Rekonstrukcja Bitwy pod Kockiem.

SEGMENT TURYSTYKI EDUKACYJNO- REKREACYJNEJ DZIECI I MŁODZIEŻY	⇒ Muzeum Zamoyskich w Kozłowie wraz z parkiem, ⇒ Bazylika św. Anny w Lubartowie, ⇒ Muzeum Parafialne w Lubartowie, ⇒ Muzeum Regionalne w Lubartowie, ⇒ Pałac Jabłonowskich w Kocku wraz z ogrodami przypałacowymi, ⇒ Pomnik gen. Kleeberga i rekonstrukcja Bitwy pod Kockiem, ⇒ Rancho Arka, ⇒ Ścieżka edukacyjna w Lasach Kozłowieckich.	⇒ Szlak Edukacyjny – Dziedzictwo Ziemi Lubartowskiej (Kozłówka – Kock – Lubartów), ⇒ Zielone szkoły Ziemi Lubartowskiej (ścieżka edukacyjna w Lasach Kozłowieckich, Rancho Arka), ⇒ Kolonie/ obozy nad jeziorem (Ośrodki nad jeziorem Firlej, Krasne + atrakcje)
SEGMENT TURYSTYKI WEEKENDOWEJ	⇒ Szlaki i ścieżki rowerowe (głównie w Lasach Kozłowieckich - rowery – latem, kuligi – zimą wraz z leśniczówką Stary Tartak, ⇒ Święto Roweru, ⇒ Szlaki wodne (spływy kajakowe po rzece Wieprz), ⇒ Muzeum Zamoyskich w Kozłowie wraz z parkiem, ⇒ Tradycja Meusa – Święta Wielkanocne na Ziemi Lubartowskiej, ⇒ Jeziora Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego.	⇒ Święta Wielkanocne na Ziemi Lubartowskiej (pobyty w Gospodarstwie Agroturystycznym oraz udział w imprezie – MEUS), ⇒ Na ryby, na grzyby do Ziemi Lubartowskiej (pobyty w Gospodarstwie Agroturystycznym wraz z łowieniem ryb/zbieraniem grzybów), ⇒ Spływ kajakowy po rzece Wieprz, ⇒ Rowerowy Lubartów (szlaki rowerowe).
SEGMENT TURYSTYKI WIEJSKIEJ, AGROTURYSTYKI I EKOTURYSTYKI	⇒ Gospodarstwa agroturystyczne, ⇒ Rezerwat przyrody „Kozie Góry”, ⇒ Kompleksy leśne (Lasy Kozłowieckie, Budy - Lipniak), ⇒ Jeziora Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, ⇒ stawy hodowlane, rzeki (Wieprz, Tyśmienica, Minina) (wędkarstwo), ⇒ Szlaki i ścieżki rowerowe, ⇒ Ciekawe imprezy lokalne i folklorystyczne, twórczość ludowa i rzemiosło, ⇒ Kuchnia regionalna, ⇒ Tradycja Meusa – Święta Wielkanocne na Ziemi Lubartowskiej,	⇒ Święta Wielkanocne na Ziemi Lubartowskiej (pobyty w Gospodarstwie Agroturystycznym oraz udział w imprezie – MEUS), ⇒ Na ryby, na grzyby, na kajaki do Ziemi Lubartowskiej (pobyty w Gospodarstwie Agroturystycznym wraz z łowieniem ryb/zbieraniem grzybów/spływem kajakowym), ⇒ Rowerowy Lubartów (nocleg w Gospodarstwie Agroturystycznym + szlaki rowerowe),
SEGMENT TURYSTYKI AKTYWNEJ I SPECJALISTYCZNEJ	⇒ Rzeki Wieprz – spływy kajakowe, ⇒ Szlaki i ścieżki rowerowe, ⇒ Szlaki i ścieżki rowerowe w Lasach Kozłowieckich (rowery – latem, kuligi – zimą) wraz z leśniczówką Stary Tartak, ⇒ Święto Roweru.	⇒ Spływy kajakowe po rzece Wieprz połączone z pobytem w Gospodarstwie Agroturystycznym, ⇒ Rowerowy Lubartów (nocleg w Gospodarstwie Agroturystycznym + szlaki rowerowe), ⇒ Zimowy Las – kuligi po ścieżkach rowerowych/ duktach leśnych + nocleg w Gospodarstwie Agroturystycznym/ leśniczówce

Źródło: opracowanie własne.

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Tabela 6.12. Segmenty uzupełniające.

SEGMENT	KLUCZOWE WALORY TURYSTYCZNE	PROPONOWANE PRODUKTY TURYSTYCZNE
SEGMENT TURYSTYKI PIELGRZYMKOWEJ	⇒ Bazylika św. Anny w Lubartowie wraz z Muzeum Parafialnym, ⇒ Sanktuarium Maryjne, kościół Niepokalanego Poczęcia NMP w Ostrowie Lubelskim, ⇒ Odpust w Lubartowie.	Sanktuaria Ziemi Lubartowskiej (Lubartów – Ostrów Lubelski).
SEGMENT TURYSTYKI HOBBYSTYCZNEJ	⇒ Kompleksy leśne i ich zasoby (zwłaszcza fauna – polowanie), ⇒ Leśniczówki (Rawityn, Stary Tartak), ⇒ Gospodarstwa Agroturystyczne, ⇒ Parki narodowe i parki krajobrazowe ⇒ Rzeki, jeziora, stawy hodowlane (zwłaszcza w kontekście ich bogactwa w faunę – wędkowanie)	⇒ Bezkrwawe Łowy (pobyt w leśniczówce/ gospodarstwie agroturystycznym + parki narodowe i krajobrazowe + kulig/ spływ kajakowy). ⇒ Lubartowskie Łowy (polowanie na zwierzynę/ wędkowanie + pobyt w leśniczówce/ gospodarstwie agroturystycznym + kulig/spływ kajakowy).
SEGMENT TURYSTYKI BIZNESOWEJ	⇒ Muzeum Zamoyskich w Kozłowiec, ⇒ Jezioro Firlej i Ośrodek FS Holding, ⇒ Ścieżki rowerowe w Lasach Kozłowieckich – kuligi, ⇒ Rzeką Wieprz i spływy kajakowe, ⇒ Kompleks hotelowo – konferencyjny w Oranżerii.	Pobyt szkoleniowy/ konferencyjny + atrakcje (kulig, przejazd rowerem, spływ kajakowy, zwiedzanie Muzeum Zamoyskich w Kozłowiec).

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując, należy stwierdzić, że najważniejszymi walorami (atutami przemawiającymi za podjęciem przez turystę decyzji o przyjeździe), decydującymi o atrakcyjności turystycznej Ziemi Lubartowskiej są:

- ⇒ Muzeum Zamoyskich w Kozłowiec,
- ⇒ jeziora Pojezierza Łęczyńsko – Włodawskiego i jeziora firlejowskie,
- ⇒ szlaki rowerowe i Święto Roweru,
- ⇒ rzeka Wieprz i spływy kajakowe,
- ⇒ kompleksy leśne,
- ⇒ gospodarstwa agroturystyczne,
- ⇒ Lokalne obchody tzw. „Meusa” – badania roku ludowego roku obrzędowego wykazały, iż tego typu impreza ma tylko jedną analogię w kraju – obchodzona jest również w okolicach Krakowa.

Wskazane powyżej walory powinny być podstawą tworzenia i promocji i produktu turystycznego Ziemi Lubartowskiej. Opracowane produkty turystyczne winny być elastyczne i składać się z elementów odpowiadających potrzebom i oczekiwaniom konkretnych turystów z określonych segmentów rynków. Powinny być „szyte na miarę” każdego turysty.

7. ANALIZA SWOT

7.1. Założenia metodologiczne analizy

Analiza SWOT jest metodą pozycjonowania i oceny zalecaną w tworzeniu długoletnich planów rozwoju, planów restrukturyzacyjnych. Stosowana była również w ewaluacji realizacji programów funduszy strukturalnych w latach 2004 - 2006.

Zgodnie z rozporządzeniem 1260/99 oraz dokumentem roboczym nr 2, analiza SWOT winna być wykorzystana przy prowadzeniu ewaluacji ex-ante programów strukturalnych, planów rozwoju, jednolitych dokumentów programowych, programów operacyjnych i uzupełnień programów operacyjnych⁴⁸. Jest ona więc instrumentem służącym przede wszystkim do prowadzenia ewaluacji globalnej i pozycjonowania strategicznego. W związku z tym metoda ta jest **powszechnie wykorzystywana przy opracowaniu regionalnych i lokalnych strategii rozwoju społeczno – gospodarczego**.

Nazwa metody jest akronimem pochodzącym od angielskich słów: **S**trength (siła), **W**eakness (słabość), **O**ppportunity (szansa) oraz **T**hreat (zagrożenie). Głównym jej celem, w przypadku programów o charakterze społeczno – gospodarczym, jest diagnoza czynników wpływających na rozwój danej struktury – w tym przypadku powiatu i na tej podstawie opracowanie strategii najkorzystniejszej z punktu widzenia przyszłego rozwoju. Diagnoza ta dotyczy zarówno czynników pozytywnych (silnych stron), jak również czynników negatywnych (słabych stron). W następnym etapie prac silne i słabe strony skonfrontowane zostaną z czynnikami zewnętrznymi, pozostającymi poza kontrolą władz odpowiedzialnych za realizację strategii, które w pozytywny (szanse) lub negatywny (zagrożenia) sposób mogą wpływać na rozwój analizowanego obszaru.

Diagnoza sytuacji, zwana pozycjonowaniem strategicznym, stanowi punkt wyjścia do opracowania programów rozwoju oraz instrumentów, które zostaną wykorzystane przy ich wdrażaniu. W zależności od przyjętej filozofii działania (zwanej często: intencją strategiczną), instrumenty te mogą być ukierunkowane dwojako:

- ➔ stawiać głównie na wykorzystywanie zidentyfikowanych szans i wzmocnianie silnych stron gminy;

⁴⁸ Rozporządzenie Rady (WE) NR 1260/1999 z dnia 21 czerwca 1999 r. ustanawiające ogólne przepisy w sprawie Funduszy Strukturalnych.

- likwidować zdiagnozowane słabe strony i minimalizować zagrożenia.

W praktyce najczęściej stosuje się oba podejścia, ale przy obligatoryjnym zachowaniu odpowiedniej konfiguracji zbioru instrumentów.

Wyniki analizy przedstawione zostały w formie tabelarycznej (macierz), gdzie opisano słabe i mocne strony powiatu oraz szanse i zagrożenia dla jego rozwoju. Analiza SWOT w takiej formie jest uzupełnieniem opisu aktualnej sytuacji oraz związanych z nią danych statystycznych. Dużą zaletą tej metody jest przede wszystkim syntetyczne ujmowanie głównych czynników warunkujących rozwój.

Należy jeszcze uzupełnić, iż zasadniczą fazą analizy SWOT było odpowiednie kojarzenie potencjału wewnętrznego gminy i potencjału jej otoczenia. Polegało to przede wszystkim na badaniu relacji zachodzących pomiędzy każdą zidentyfikowaną parą zmiennych obu potencjałów. Pozwoliło to określić pary zmiennych obu potencjałów, wyliczyć ich siłę i według jej uporządkować je.

7.2. Wyniki analizy SWOT

Na potrzeby niniejszego opracowania dokonano analizy SWOT terenu objętego niniejszym opracowaniem w ramach czterech wyodrębnionych obszarów. Należą do nich:

- profil społeczno – gospodarczy,
- walory turystyczne,
- infrastruktura turystyczna,
- ruch turystyczny i organizacja obsługi ruchu turystycznego.

Wyniki analizy odnoszące się do powyższych obszarów zostały przedstawione w poniższych zestawieniach.

Tabela 7.1. Profil społeczno – gospodarczy obszaru.

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
1. Przewaga rolnictwa w profilu gospodarczym obszaru, co podkreśla jego walory ekologiczne. 2. Funkcjonowanie gospodarstw ekologicznych na terenie powiatu. 3. Wzrastająca liczba podmiotów gospodarczych. 4. Duży udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. 5. Pełnienie przez miasto Lubartów funkcji centrum przedsiębiorczości. 6. Udział podmiotów zagranicznych w strukturze organizacyjnej i finansowej miejscowych przedsiębiorstw (15 podmiotów gospodarczych). 7. Duże zasoby siły roboczej do wykorzystania wg różnych form zatrudnienia.	1. Słabe warunki glebowe do prowadzenia upraw specjalistycznych i wymagających dobrych warunków glebowych. 2. Dominacja tradycyjnych kierunków upraw i hodowli, niski poziom organizacji i efektywności rolnictwa. 3. Nierównomierny rozkład przedsiębiorczości - koncentracja podmiotów gospodarczych na obszarach miejskich (51,6%). 4. Zaangażowani lokalnych podmiotów gospodarczych przede wszystkim w obsługę rynku lokalnego i regionalnego i w mniejszym zakresie krajowego. 5. Niewielka liczba podmiotów gospodarczych

8. Funkcjonowanie kilkunastu organizacji pozarządowych, których profil działalności może stanowić wsparcie dla realizacji	zajmujących się profesjonalną obsługą ruchu turystycznego. 6. Występowanie niekorzystnych zjawisk demograficznych (ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego, ujemne saldo migracji). 7. Wysoki poziom bezrobocia (ok. 14%) powiązany z niskim wykształceniem mieszkańców powiatu. 8. Wysoki odsetek gospodarstw domowych utrzymujących się z niezarobkowych źródeł – 48% (renty, emerytury, zasiłki). 9. Niewielka ilość organizacji o charakterze gospodarczym, które mogłyby mieć wpływ na poziom rozwoju gospodarczego Ziemi Lubartowskiej, brak jest organizacji typu związek lub federacja stowarzyszeń, które skupiałoby trzeci sektor w ramach jednej formy organizacyjnej.
SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Wykorzystanie obszarów wiejskich do rozwoju turystyki i ekoturystyki. 2. Wykorzystanie lokalnych zasobów do tworzenia produktów lokalnych, w tym produktów turystycznych (np. plecionkarstwo, produkcja miodu, wyrób palm). 3. Stworzenie formy organizacyjnej w postaci klastra, federacji, związku itp. skupiającego różne podmioty zainteresowane rozwojem turystyki na terenie Ziemi Lubartowskiej. 4. Nawiązanie współpracy gospodarczej z podmiotami spoza regionu i kraju.	1. Wysoki poziom fiskalizmu i skomplikowany system finansowy. 2. Słabnąca dynamika wzrostu gospodarczego na skutek zawirowań finansowych i gospodarczych w skali globalnej.

Źródła: opracowanie własne.

Tabela 7.2. Walory turystyczne.

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
1. Dobra dostępność komunikacyjna poprzez dwie drogi krajowe oraz sieć dróg wojewódzkich. 2. Dobrze rozwinięta sieć dróg lokalnych (gminne i powiatowe) zapewniająca dostęp do najważniejszych atrakcji turystycznych. 3. Niewielka odległość od stolicy województwa Lublina (20 km). 4. Dobrze rozwinięta sieć wód powierzchniowych (rzeki, w tym Wieprz oraz jeziora firlejowskie i Pojezierza łęczyńsko – włodawskiego). 5. Obecność dużych kompleksów leśnych (Lasy Kozłowieckie – 5 500 ha, kompleks Budy – Lipniak - 2 500 ha). 6. Zachowanie historycznego wyglądu oraz oryginalnego układu przestrzennego w wielu miejscowościach. 7. Duże zróżnicowanie architektonicznych obiektów zabytkowych (zespoły pałacowe, obiekty i zespoły sakralne, zespoły dworskie i folwarczne). 8. Funkcjonowanie placówek muzealnych, w tym	1. Brak komunikacji kolejowej – istniejąca linia kolejowa nie jest aktualnie wykorzystywana. 2. Wiele obiektów zabytkowych jest zagospodarowanych na cele administracyjne i inne (Pałac Sanguszków w Lubartowie, Pałac Jabłonowskich w Kocku), co utrudnia ich dostępność dla turystów. 3. Zły stan techniczny części obiektów zabytkowych. 4. Brak „wzajemnego powiązania” atrakcji turystycznych Ziemi Lubartowskiej. 5. Słabe oznaczenie obiektów zabytkowych i innych atrakcji turystycznych (tablice informacyjne, tabliczki kierunkowe itp.). 6. Niewielka ilość i słaby poziom większości publikacji promujących walory turystyczne Ziemi Lubartowskiej. 7. Słaba frekwencja w Muzeach w Lubartowie. 8. Niewielka liczba imprez i wydarzeń lokalnych atrakcyjnych dla turystów.

Muzeum Zamoyskich w Kozłowie, jednego z bardziej znanych i najchętniej odwiedzanych w kraju. 9. Dobre warunki do organizacji polowań i spływów kajakowych. 10. Funkcjonowanie bazyliki mniejszej w kościele pw. Św. Anny w Lubartowie (jednej z czterech na Lubelszczyźnie). 11. Organizacja kilku cyklicznych imprez o zasięgu ponadregionalnym (np. Święto Roweru, obchody rocznicy bitwy pod Kockiem, Bieg Jezior). 12. Rzadki i ciekawy zwyczaj obchodzenia drugiego dnia po Niedzieli Wielkanocnej – Meus.	
SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Objęcie Ziemi Lubartowskiej systemem promocji turystycznej Województwa Lubelskiego. 2. Poprawa komunikacji poprzez budowę portu lotniczego w Świdniku. 3. Poprowadzenie przez Ziemię Lubartowską wojewódzkich bądź krajowych szlaków turystycznych. 4. Zwycięstwo Muzeum Zamoyskich w Kozłowie w plebiscycie na 7 Cudów Polski organizowanym przez National Geographic. 5. Dostępność środków na promocję turystyki w nowym okresie budżetowania UE. 6. Narastająca moda na aktywną turystykę i rekreację rowerową.	1. Pogarszający się stan środowiska naturalnego związany z rozwojem gospodarczym. 2. Degradacja obiektów dziedzictwa kulturowego. 3. Skupienie promocji turystycznej Województwa Lubelskiego na innych obszarach. 4. Duża konkurencja w pozyskiwaniu środków z budżetu UE na promocję turystyki.

Źródła: opracowanie własne.

Tabela 7.3. Infrastruktura turystyczna

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
1. Funkcjonowanie 20 obiektów zbiorowego zakwaterowania, posiadających ok. 1200 miejsc noclegowych. 2. Funkcjonowanie ponad 20 gospodarstw agroturystycznych skupionych w ramach Stowarzyszenia Agroturystycznego „Ziemia Lubartowska”. 3. Funkcjonowanie zagospodarowanych ośrodków turystycznych nad jeziorami firlejowskimi i łączyńsko – włodawskimi. 4. Funkcjonowanie dużej liczby punktów gastronomicznych, w tym kilku placówek posiadających wysoką atrakcyjność turystyczną (np. Firlejowe Sióło w Wólce Rozwadowskiej, Gościniec Kozłowiecki w Kozłowie, Stara Łażnia w Lubartowie i inne). 5. Funkcjonowanie elementów ścieżek rowerowych (w tym: Lasy Kozłowieckie, miasto Lubartów). 6. Obecność dwóch regionalnych szlaków turystycznych (szlak im. gen. F. Kleeberga, ścieżka rowerowa Lublin – Biała Podlaska)	1. Niewielka liczba obiektów zbiorowego zakwaterowania świadczących usługi całoroczne. 2. Zbyt mało obiektów – centrów konferencyjno-hotelowych. 3. Koncentracja obiektów obsługi ruchu turystycznego na obszarze pięciu gmin: Firlej, Kamionka, Lubartów, Gmina Lubartów i Uścimów. 4. Przeciętny standard usług oferowanych przez większość punktów gastronomicznych, niewielka liczba atrakcyjnych ofert kierowanych do turystów. 5. Brak powiązań pomiędzy szlakami rowerowymi – istniejące szlaki funkcjonują niezależnie, prowadzone są przez różne podmioty, nie tworzą jednolitego systemu obejmującego Ziemię Lubartowską. 6. Zły stan techniczny szlaków rowerowych w Lasach Kozłowieckich. 7. Brak ścieżek rowerowych w Lubartowie i przy drogach publicznych na terenie Powiatu, 8. Niedostateczne oznaczenie szlaków i tras turystycznych (brak tablic informacyjnych,

i „Szlaku Jagiellońskiego o randze krajowej. 7. Funkcjonowanie dwóch dworców myśliwskich (Stary Tartak, Rawityn). 8. Sprzyjające warunki do organizacji turystyki wodnej (np. spływy kajakowe po Wieprzu).	niewielka liczba tabliczek lub znaków kierunkowych). 9. Brak infrastruktury szlaków wodnych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Dostępność środków UE w nowym okresie programowania na rozbudowę infrastruktury turystycznej. 2. Budowa Autostrady Rowerowej przebiegającej przez Ziemię Lubartowską finansowanej ze środków centralnych. 3. Budowa sieci ścieżek rowerowych na północ od Lublina – w kierunku Powiatu Lubartowskiego. 4. Nawiązanie współpracy z innymi podmiotami zajmującymi się tworzeniem i zarządzaniem infrastrukturą turystyczną.	1. Duża konkurencja w pozyskiwaniu środków z budżetu UE. 2. Możliwość pojawienia się dysfunkcji gospodarki turystycznej przy nieprzestrzeganiu zasad ochrony środowiska. 3. Zmiana planów inwestycyjnych dotyczących rozbudowy infrastruktury turystycznej na poziomie regionalnym i krajowym.

Źródła: opracowanie własne.

Tabela 7.4. Ruch turystyczny i organizacja obsługi ruchu turystycznego.

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
1. Wysoka atrakcyjność Ziemi Lubartowskiej (potwierdzona w 'Planie marketingu turystyki województwa lubelskiego na lata 2007 – 2013'). 2. Wzrastająca od kilku lat liczba turystów na obszarze Ziemi Lubartowskiej. 3. Funkcjonowanie Stowarzyszenia Agroturystycznego „Ziemia Lubartowska”. 4. Funkcjonowanie Muzeum Zamoyskich w Kozłowiec jako jednej z głównych atrakcji powiatu i regionu, stanowiącego centrum ruchu turystycznego.	1. Dominacja turystyki krótkoterminowej (jednodniowej i weekendowej). 2. Mała różnorodność i efektywność działań promocyjnych. 3. Brak spójnej koncepcji promocji i obsługi ruchu turystycznego. 4. Brak zorganizowanej i kompleksowej informacji turystycznej. 5. Koncentracja ruchu turystycznego wokół Muzeum Zamoyskich w Kozłowiec (ponad 90% wszystkich turystów odwiedzających Ziemię Lubartowską). 6. Niewielka liczba podmiotów gospodarczych zajmujących się obsługą ruchu turystycznego. 7. Brak koordynacji działań turystycznych na poziomie organizacyjnym, informacyjnym i operacyjnym. 8. Brak współpracy (partnerstwa) podmiotów publicznych, gospodarczych i społecznych na rzecz rozwoju turystyki.
SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Podniesienie atrakcyjności lokalnej bazy turystycznej oraz jakości świadczonych usług. 2. Opracowanie i wdrożenie nowych produktów turystycznych. 3. Powiązanie lokalnej oferty turystycznej z ofertą terenów sąsiednich (w tym trójkąt turystyczny: Kazimierz, Nałęczów, Puławy). 4. Zwiększenie efektywności promocji walorów turystycznych Ziemi Lubartowskiej oraz rozszerzenie stosowanych instrumentów promocji. 5. Rozszerzenie współpracy instytucjonalnej w zakresie rozwoju turystyki z podmiotami działającymi na szczeblu lokalnym, regionalnym i	1. Zmniejszenie podaży usług turystycznych ze względu na wahania koniunktury gospodarczej w kraju i Europie. 2. Konkurencja innych obszarów atrakcyjnych turystycznie. 3. Brak porozumienia na poziomie powiatu dotyczącego wspólnych działań różnych sektorów w zakresie rozwoju turystyki.

6.	krajowym. Stworzenie wspólnego systemu identyfikacji wizualnej dla obszaru Ziemi Lubartowskiej.	
----	--	--

Źródła: opracowanie własne.

7.3. Wnioski z analizy

Silne i słabe strony

Do istotnych pozytywnych czynników kształtujących **atrakcyjność turystyczną** Ziemi Lubartowskiej należy zaliczyć korzystne położenie, w niewielkiej odległości od stolicy regionu – Lublina (20 km), a także dobra dostępność komunikacyjna, związana z rozwiniętą siecią drogową, tworzącą powiązania w układzie regionalnym i krajowym (dwie drogi krajowe).

Opisywany obszar posiada istotne walory środowiskowe sprzyjające rozwojowi funkcji turystycznych, wśród których za najważniejsze należy uznać dobrze rozwiniętą sieć wód powierzchniowych (rzeki, w tym Wieprz oraz jeziora firlejowskie i Pojezierza Łęczyńsko – Włodawskiego), co stwarza możliwość rozwoju rekreacji wodnej. Natomiast obecność dużych kompleksów leśnych (Lasy Kozłowieckie – 5 500 ha, kompleks Budy – Lipniak - 2 500 ha) stanowi doskonałe zaplecze turystyki rowerowej, pieszej i przyrodniczej.

Korzystne jest także występowanie licznych elementów materialnych dziedzictwa kulturowego w postaci oryginalnych układów przestrzennych w wielu miejscowościach, obiektów zabytkowych (zespoły pałacowe, obiekty i zespoły sakralne, zespoły dworskie i folwarczne). Funkcjonuje tutaj kilka placówek muzealnych, w tym Muzeum Zamoyskich w Kozłowie, jedno z bardziej znanych i najchętniej odwiedzanych w kraju. Innym atutem jest bazylika w kościele p.w. św. Anny Lubartowie (jedna z czterech na Lubelszczyźnie), której potencjał może być wykorzystany w kierunku rozwoju turystyki religijnej, w tym pielgrzymkowej.

Na opisywanym obszarze organizowanych jest wiele cyklicznych imprez o zasięgu ponadregionalnym (np. Święto Roweru, obchody rocznicy bitwy pod Kockiem, Bieg Jezior), które mogą stanowić doskonałe uzupełnienie i uatrakcyjnienie oferty turystycznej Ziemi Lubartowskiej. Unikalnym zjawiskiem kulturowym w skali kraju jest tzw. „Meus”, święto lokalne, obchodzone drugiego dnia po Niedzieli Wielkanocnej (wtorek). Analiza zjawisk etnograficznych wskazuje, iż tylko w okolicach Krakowa ma ono swoją jedyną analogię w kraju. Wykorzystanie tego faktu może stanowić ciekawy element propozycji o charakterze kulturowym, która może być kierowana do przyjezdnych.

Do podstawowych słabości Ziemi Lubartowskiej należy zaliczyć brak komunikacji kolejowej co najmniej na odcinku Lubartów Lublin, która spełniałaby dodatkowe funkcje komunikacyjne, a także stanowiła atrakcję samą w sobie (na dawnej stacji PKP w Lubartowie funkcjonuje kolejowa izba pamięci). Niekorzystnym uwarunkowaniem jest też zły stan techniczny niektórych odcinków drogowych, utrudniający dostęp do części atrakcji turystycznych. Problem ten dotyczy przede wszystkim dróg lokalnych (powiatowych i gminnych), jak i dróg wojewódzkich.

Innym problemem jest fakt wykorzystania wielu obiektów zabytkowych na cele administracyjne i inne np. Pałac Sanguszków w Lubartowie – siedziba Starostwa Powiatowego, Pałac Jabłonowskich w Kocku – siedziba DPS), co utrudnia ich dostępność dla turystów. Należy również wskazać, iż część obiektów zabytkowych znajduje się w złym stanie techniczny.

Atrakcje turystyczne Ziemi Lubartowskiej wykorzystywane są punktowo – turysta przyjeżdża tutaj w określonym celu, np. do Muzeum Zamoyskich lub nad jeziora firlejowskie i tam na ogół spędza cały czas przeznaczony na wypoczynek. Jednym z istotnych powodów tego jest słabe oznaczenie obiektów zabytkowych i innych atrakcji turystycznych (tablice informacyjne, tabliczki kierunkowe itp.), niewielka ilość i słaby poziom większości publikacji promujących walory turystyczne Ziemi Lubartowskiej. Pośrednim efektem tego jest słaba frekwencja w innych placówkach o charakterze muzealnym (np. Muzeum w Lubartowie).

Na opisywanym obszarze organizowana jest niewielka liczba imprez i wydarzeń lokalnych atrakcyjnych dla turystów. Na ogół mają one charakter lokalny (z wyjątkiem kilku największych imprez) i nie stanowią istotnego elementu oferty turystycznej.

Ziemia Lubartowska w zakresie **infrastruktury turystycznej**, posiada liczne walory, wśród których należy wymienić funkcjonowanie obiektów zbiorowego zakwaterowania, ośrodków turystycznych oraz gospodarstw agroturystycznych, które tworzą podstawową bazę turystyczną. Dość dobrze rozwinięta jest sieć gastronomiczna, wśród której wyróżnia się kilka markowych obiektów (np. Firlejowe Sioło w Wólce Rozwadowskiej, Gościniec Kozłowiecki w Kozłowie, Stara Łaźnia w Lubartowie).

Na opisywanym obszarze funkcjonują elementy szlaków turystycznych, w tym ścieżki rowerowe w Lasach Kozłowieckich oraz dwa regionalne szlaki turystyczne (szlak im. gen. F. Kleeberga, ścieżka rowerowa Lublin – Biała Podlaska), a także „Szlak Jagiellońskiego” o randze krajowej.

Silną stroną jest także funkcjonowanie dwóch dworców myśliwskich: Start Tartak i Rawityn, które dysponują kompleksową ofertą zarówno dla myśliwych, jak i turystów zainteresowanych spędzaniem czasu na łonie natury. Atrakcje te uzupełnia rzeka Wieprz i liczne jeziora, stanowiące bazę do rozwoju turystyki wodnej.

Do podstawowych mankamentów infrastruktury technicznej należy niewielka liczba obiektów zbiorowego zakwaterowania świadczących usługi całoroczne oraz centrów konferencyjno-hotelowych. Ponadto obiekty te koncentrują się na obszarze pięciu gmin: Firlej, Kamionka, Lubartów, Gmina Lubartów i Uścimów. Większość z nich oferuje przeciętny standard usług, zarówno w kontekście jakości usług, jak i posiadanego wyposażenia.

Dużym problemem jest brak powiązań pomiędzy szlakami rowerowymi – istniejące szlaki funkcjonują niezależnie, prowadzone są przez różne podmioty, nie tworzą jednolitego systemu obejmującego Ziemię Lubartowską. Zwraca również uwagę zły stan techniczny szlaków rowerowych w Lasach Kozłowieckich, a także brak systemu ścieżek rowerowych w Lubartowie i przy drogach publicznych na terenie powiatu. Mankamentem jest również ich niedostateczne oznaczenie (brak tablic informacyjnych, niewielka liczba tabliczek lub znaków kierunkowych). Na terenie Ziemi Lubartowskiej, pomimo doskonałych warunków środowiskowych, brak jest infrastruktury szlaków wodnych.

W zakresie **ruchu turystycznego i organizacji jego obsługi** należy zwrócić uwagę na wysoką atrakcyjność turystyczną Ziemi Lubartowskiej, która została potwierdzona w „Planie marketingu turystyki województwa lubelskiego na lata 2007 – 2013”. Korzystną tendencją jest również wzrastająca od kilku lat liczba turystów na obszarze Ziemi Lubartowskiej. Na opisywanym obszarze funkcjonuje Stowarzyszenie Agroturystycznego „Ziemia Lubartowska”, które skupia gospodarstwa agroturystyczne działające na tym terenie. Należy podkreślić, iż aktualnie jest to jedyna forma organizacyjna ukierunkowana bezpośrednio na rozwój turystyki na terenie powiatu lubartowskiego. Punktem centralnym oferty turystycznej jest Muzeum Zamoyskich w Kozłowie, które posiada utrwaloną markę i zaliczane jest do najczęściej odwiedzanych placówek muzealnych w kraju.

Za słabą stronę w opisywanym obszarze należy uznać dominację turystyki krótkoterminowej (jednodniowej i weekendowej), co w istotny sposób ogranicza możliwość pełnego wykorzystania posiadanych zasobów. W mało efektywny sposób prowadzona jest również promocja obszaru, która charakteryzuje się niewielką efektywnością oraz brakiem spójnej koncepcji marketingowej, a także jej organizacją. Konsekwencją tego jest koncentracja ruchu turystycznego wokół Muzeum Zamoyskich w Kozłowie (ponad 90% wszystkich turystów odwiedzających Ziemię Lubartowską). W sposób zdecydowany utrudnia to „odkrycie” pozostałych walorów tego terenu.

Uwagę zwraca niewielka liczba podmiotów gospodarczych zajmujących się obsługą ruchu turystycznego. Z kolei brak koordynacji działań turystycznych na poziomie organizacyjnym, informacyjnym i operacyjnym skutkuje niewielkim poziomem współpracy podmiotów publicznych, gospodarczych i społecznych na rzecz rozwoju turystyki.

Analiza **profilu gospodarczego** Ziemi Lubartowskiej (obszar rolniczy z dobrze rozwijającym się sektorem MŚP) wskazuje na konieczność poszukiwania form działalności gospodarczej w sektorach nie związanych z budownictwem, handlem i świadczeniem podstawowych usług, w zakresie których obserwowane jest nasycenie rynku. Dywersyfikacja zatrudnienia niezbędna jest szczególnie na obszarach wiejskich, gdzie w większości mało efektywne rolnictwo i tradycyjne kierunki produkcji rolniczej obniżają poziom życia mieszkańców. Opisana sytuacja wpływa niekorzystnie na tkankę społeczną, gdzie obserwowane są niepokojące zjawiska demograficzne (starzenie się społeczeństwa, wyludnianie się wsi, niekorzystne wskaźniki demograficzne). W kontekście posiadanych zasobów środowiskowych oraz kulturowych, postawienie na rozwój turystyki wydaje się być właściwym wyborem.

Szanse i zagrożenia

Szansą rozwoju turystyki na Ziemi Lubartowskiej jest wykorzystanie lokalnych zasobów do tworzenia produktów lokalnych, w tym produktów turystycznych, które będą powszechnie dostępne dla różnego typu turystów. Warunkiem niezbędnym będzie realizacja zadań informacyjnych i promocyjnych na wysokim poziomie poprzez objęcie Ziemi Lubartowskiej systemem promocji turystycznej Województwa Lubelskiego, poprowadzenie nowych wojewódzkich bądź krajowych szlaków turystycznych oraz nawiązanie współpracy z innymi podmiotami zajmującymi się tworzeniem i zarządzaniem infrastrukturą turystyczną. W zakresie rozwoju gospodarczego niezbędne będzie również poszukiwanie nowych kooperantów zewnętrznych, w tym zagranicznych.

Istotnym elementem będzie stworzenie formy organizacyjnej w postaci klastra, federacji, związku itp. skupiającego różne podmioty zainteresowane rozwojem turystyki na terenie Ziemi Lubartowskiej. Do jego zadań będzie należała koordynacja działań, a także realizacja zadań merytorycznych wskazanych przez partnerów.

Szansą będzie także wykorzystanie Muzeum Zamoyskich w Kozłowie, obiektu o utrwalonej randze, jako swego rodzaju „magnesu” dla turystów. Ważnym wsparcie może być też modernizacja połączenia kolejowego pomiędzy Lubartowem i Lublinem (tzw. szynobusy), a także modernizacja dróg o randze krajowej i regionalnej.

W zakresie finansowania planowanych działań, ważne będą środki pochodzące ze źródeł zewnętrznych, w tym pochodzących z budżetu UE (dotyczy to zarówno perspektywy finansowej obejmującej lata 2007 – 2013, jak i okres 2014 – 2020).

Do podstawowych zagrożeń związanych z rozwojem funkcji turystycznych Ziemi Lubartowskiej należy zaliczyć zmniejszenie podaży usług turystycznych ze względu na wahania koniunktury gospodarczej w kraju i Europie oraz konkurencja innych obszarów atrakcyjnych turystycznie. Istotną przeszkodą może też być brak porozumienia na poziomie powiatu

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

dotyczącego wspólnych działań różnych sektorów w zakresie rozwoju turystyki.

Utrudnieniem może też być pojawienie się dysfunkcji gospodarki turystycznej przy nieprzestrzeganiu zasad ochrony środowiska, degradacja obiektów zabytkowych, a także zmiana planów inwestycyjnych dotyczących rozbudowy infrastruktury turystycznej na poziomie regionalnym i krajowym. Duża konkurencja w pozyskiwaniu środków finansowych z budżetu UE również może stanowić zagrożenie, w szczególności w zakresie realizacji inicjatyw o charakterze inwestycyjnym.

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

8. CELE STRATEGII PROMOCJI

Struktura celów

Strategia promocji produktu turystycznego Ziemi Lubartowskiej określona została poprzez **trzyściemniowy układ celów** podporządkowanych poszczególnym aspektom rozwoju i promocji turystyki uzupełniony przez proponowane kierunki działań. Układ ten wynika z analizy posiadanego potencjału turystycznego, słabych i mocnych stron Ziemi Lubartowskiej oraz uwarunkowań zewnętrznych.

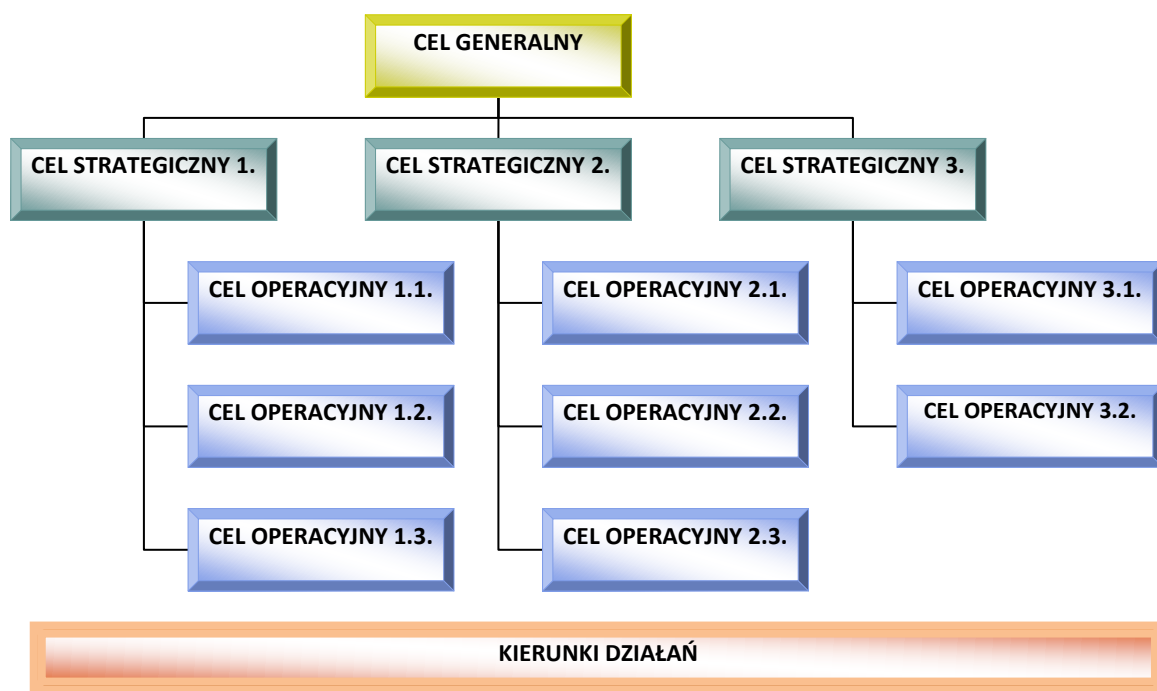
Sam wybór narzędzi promocyjnych, których zestawienie zamieszczono w rozdziale następnym zależy od posiadanych środków i możliwości przez podmioty realizujące niniejszą strategię.

Cele zostały sformułowane w następującym układzie:

- ❑ **Cel generalny** (misja) – wskazuje generalny kierunek działań, którym służy niniejsze opracowanie. W sposób ogólny określa on, czemu służą wszystkie proponowane działania. Cel generalny opiera się na uaktywnienie najważniejszych potencjałów turystycznych obszaru w połączeniu ze specyficznym jego położeniem w regionie, kraju i w Europie. Z celu generalnego wynikają cele strategiczne (obszary priorytetowe), których wspieranie jest niezbędne do zrealizowania celu generalnego.
- ❑ **Cele strategiczne** - określane również jako cele strategiczne (co chcemy osiągnąć?) – uwzględniają potrzebę likwidacji najważniejszych słabych stron obszaru, w tym zagrożeń oraz efektywne wykorzystanie mocnych stron, w tym szans, z uwzględnieniem możliwości wsparcia finansowego przez fundusze strukturalne Unii Europejskiej i inne źródła. Wybrane priorytety zasadniczo warunkują osiąganie celu generalnego.
- ❑ **Cele operacyjne** (jak to chcemy osiągnąć?) w wybranych dziedzinach określające zadania lub grupy zadań konieczne do podejmowania na rzecz rozwoju obszaru.

Ryc. 8.1. Uproszczona struktura celów strategii promocji produktu turystycznego Ziemi Lubartowskiej.

Cel generalny

Za cel generalny „Strategii promocji produktu turystycznego Ziemi Lubartowskiej” uznano:

Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Ziemi Lubartowskiej

Cel ten wynika z założeń niniejszego dokumentu i jest podsumowaniem wszystkich opisanych niżej propozycji działań.

Cel generalny opiera się na trzech wybranych priorytetach rozwoju (nazywanych inaczej celami strategicznymi), wynikających ze wskazania najbardziej znaczących słabych i mocnych stron oraz aspiracji rozwojowych turystyki obszaru, uwzględniających wyzwania przyszłości. Są to następujące priorytety:

- **Priorytet I:** Poprawa infrastruktury turystycznej i paraturystycznej.
- **Priorytet II:** Stworzenie i realizacja programu promocji Ziemi Lubartowskiej.
- **Priorytet III:** Zorganizowanie systemu zarządzania turystyką na Ziemi Lubartowskiej.

Proponowana powyżej struktura trzech kompleksowych i wzajemnie się uzupełniających priorytetów pozwala na wszechstronny rozwój i zwiększenie atrakcyjności turystycznej omawiana obszaru, a także przyczynia się do realizacji przyjętego celu generalnego strategii. Wybór priorytetów wynika w dużym stopniu z przeprowadzonych analiz i zidentyfikowanych potrzeb rozwoju turystyki, zawartych między innymi

w diagnozie strategicznej. Pozwalają one na identyfikację kluczowych elementów rozwoju, których wsparcie powinno doprowadzić do zdynamizowania tego procesu.

W ciągu najbliższych kilkunastu lat kluczowymi elementami w obszarze związanym z **infrastrukturą turystyczną i paraturystyczną Ziemi Lubartowskiej**. Podstawowymi kierunkami aktywności będzie:

- Poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru poprzez budowę, przebudowę i remonty dróg gminnych, powiatowych, wojewódzkich oraz drogi krajowej (lobbing i wspieranie) wraz z towarzyszącymi im elementami inżynierskimi. Szczególnie istotna jest przebudowa drogi nr 19 (odcinek Lublin – Lubartów) oraz drogi nr 48,
- Poprawa dostępności komunikacyjnej poprzez uruchomienie połączenia kolejowego Lubartowa z Lublinem, zwłaszcza uruchomienie szynobusów z wagonami dostosowanymi do przewozu rowerów,
- Rozbudowa, modernizacja i oznaczenie szlaków i ścieżek rowerowych biegnących przez Ziemię Lubartowską oraz połączenie ich w sieć ze ścieżkami projektowanymi na północ od Lublina,
- Rozwój bazy noclegowej i gastronomicznej Ziemi Lubartowskiej, głównie poprzez wzrost jakości i ilości miejsc noclegowych całorocznych,
- Budowa infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej na nabrzeżach Wieprza.

W obszarze związanym z **tworzeniem i realizacją programu promocji Ziemi Lubartowskiej** za podstawowe uznano działania ukierunkowane na:

- Budowę marki turystycznej Ziemi Lubartowskiej poprzez tworzenie unikalnych, „szytych na miarę” produktów turystycznych i systemu identyfikacji wizualnej (konstansy promocyjne).
- Budowę systemu promocji wewnętrznej Ziemi Lubartowskiej opartej na wizualnej informacji turystycznej oraz lokalnych punktach informacji turystycznej.
- Organizację imprez promocyjnych opartych na lokalnych zasobach kulturowych (rękodzieło, folklor).
- Promocję zewnętrzną Ziemi Lubartowskiej poprzez działalność wydawniczą, akcje promocyjne i funkcjonowanie wielofunkcyjnego portalu turystycznego.

Z kolei na **zorganizowanie systemu zarządzania turystyką na Ziemi Lubartowskiej**, co jest kluczowe dla właściwej i efektywnej organizacji ruchu turystycznego, składają się następujące kierunki działań:

- Stworzenie opartej na zasadach partnerstwa trójsektorowego organizacji zarządzającej rozwojem i promocją sektora turystyki na Ziemi Lubartowskiej.
- Podniesienie jakości kapitału ludzkiego i umiejętności z zakresu turystyki oraz sprzedaży usług turystycznych.
- Utworzenie systemu informacji turystycznej wykorzystującego nowoczesne technologie (Internet, GPS) oraz zasoby lokalne.

Cele operacyjne i kierunki działań

Cele operacyjne stanowią uszczegółowienie celów strategicznych. Dla każdego celu operacyjnego opracowano propozycje działań, które są niezbędne dla jego realizacji. Należy jeszcze dodać, iż kierunki działań stanowią propozycję pożądanых działań i winny być uwzględnione w instrumentach wdrażania strategii.

Priorytet 1. Poprawa infrastruktury turystycznej i para turystycznej

Cel operacyjny 1.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej

Realizacja tego celu operacyjnego ma za zadanie podniesienie atrakcyjności Ziemi Lubartowskiej pod względem dostępności komunikacyjnej. Jest to tym bardziej aktualne, gdyż zbliża się termin uruchomienia lotniska regionalnego w Świdniku, a tym samym wzrasta szansa na przybycie większej liczby turystów zarówno polskich, jak i zagranicznych. Kolejnym argumentem przemawiającym za podjęciem działań w tym kierunku jest niedawne otwarcie przeprawy mostowej na Wiśle w Puławach, co poprawia dostępność komunikacyjną Lubelszczyzny. Wśród wytyczonych dla niniejszego celu operacyjnego kierunków działań najważniejsze będą inicjatywy związane z

modernizacją istniejącej infrastruktury drogowej na terenie Ziemi Lubartowskiej oraz dróg łączących Ziemię Lubartowską z głównymi szlakami komunikacyjnymi kraju: drogi nr 19 i 48.

Kierunki działań:

- ⇒ Modernizacja drogi krajowej nr 19 (Lubartów – Lublin) i drogi krajowej nr 48 (Kock – Moszczanka).
- ⇒ Uruchomienie połączenia kolejowego z Lublinem.
- ⇒ Budowa i oznaczenie szlaków i ścieżek rowerowych.

Cel operacyjny 1.2. Rozwój infrastruktury pobytowej

Istnienie infrastruktury pobytowej jest niezbędnym elementem do prowadzenia działalności gospodarczej w sektorze turystycznym. O ile turystów przyciągają walory turystyczne danego obszaru, to infrastruktura pobytowa jest niezbędna do ich właściwej obsługi ruchu turystycznego. Obecny stan infrastruktury pobytowej Ziemi Lubartowskiej jest niezadowolający dla rozwoju turystyki zaplanowanych sektorów rynku. Istniejące miejsca noclegowe i infrastruktura gastronomiczna nie są na wysokim poziomie. Brakuje całorocznych miejsc noclegowych oraz obiektów pozwalających na zakwaterowanie i wyżywienie większej liczby osób.

Kierunki działań:

- ⇒ Rozwój bazy noclegowej.
- ⇒ Rozwój bazy gastronomicznej.

Cel operacyjny 1.3. Budowa i odnowienie infrastruktury turystycznej

Realizacja tego celu operacyjnego ma za zadanie podniesienie atrakcyjności walorów Ziemi Lubartowskiej pod względem infrastruktury turystycznej. To właśnie brak przystani kajakowych na Wieprzu, czy dobrej jakości ścieżek rowerowych w Lasach Kozłowieckich jest barierą w zwiększeniu ruchu turystycznego na opisywanym obszarze oraz w czerpaniu z turystyki korzyści gospodarczych przez mieszkańców Ziemi Lubartowskiej. Istniejące w Lasach Kozłowieckich ścieżki rowerowe są w fatalnym stanie technicznym. Brakuje wiat i śródleśnych miejsc wypoczynku. Również organizacja ruchu drogowego nie zapewnia dostatecznego bezpieczeństwa dla rowerzystów, co staje się na naszych oczach standardem w Polsce. Rozwiązanie tego problemu jest istotnym elementem warunkującym rozwój tego segmentu turystyki na Ziemi Lubartowskiej.

Kierunki działań:

- ⇒ Budowa przystani kajakowych na rzece Wieprz.
- ⇒ Budowa sieci szlaków rowerowych (utwardzenie, budowa wiat i miejsc wypoczynku).
- ⇒ Organizacja sieci wypożyczalni rowerów.

Priorytet 2. Stworzenie i realizacja programu promocji Ziemi Lubartowskiej.

Realizacja tego celu strategicznego ma za zadanie podniesienie jakości promocji turystycznej Ziemi Lubartowskiej i stworzenie spójnego i efektywnego systemu promocji turystycznej. Obecnie prowadzone działania promocyjne są rozproszone i nie osiągają planowanych rezultatów. Skorelowanie i ukierunkowanie wydatków na promocję realizowanych przez różne podmioty publiczne i gospodarcze Ziemi Lubartowskiej przyniesie efekt synergii i wzmocni efekt promocyjny i informacyjny. Istotna jest współpraca w zakresie promocji i przyjęcie pewnych wspólnych rozwiązań, w tym ustalenie Konstansów promocyjnych.

Cel operacyjny 2.1. Budowa marki turystycznej Ziemi Lubartowskiej

Marka turystyczna to kompleksowy produkt turystyczny, który jest łatwo identyfikowalny dla potencjalnych turystów i wyróżniający się z oferty rynkowej obszarów konkurencyjnych, reprezentujący stale wysoki poziom

jakości. Jest ona tworzona przy zaangażowaniu przedstawicieli jednostek samorządowych, organizacji turystycznych i branży turystycznej, wspomagany w znacznym zakresie działaniami marketingowymi, zaspokajający jednocześnie potrzeby turystyczne i kształtujący satysfakcję turystów. Wśród podstawowych decyzji związanych z kształtowaniem marki turystycznej należy wymienić: wybór produktów turystycznych, które będą oznaczone marką, sposoby identyfikowania marki wśród innych produktów (ofert) turystycznych, głównie symbolika, nazwa, grafika, rynkowy zasięg oddziaływania marki, pozycjonowanie marki na tle innych marek rynkowych, zakres stosowanych instrumentów marketingowych wspomagających markę, rozszerzanie i ewentualna rekonstrukcja marki, koncepcja strategii marki.

Kierunki działań:

- ⇒ Budowa systemu identyfikacji wizualnej produktu turystycznego Ziemi Lubartowskiej.
- ⇒ Tworzenie produktów turystycznych „szytych na miarę”.

Cel operacyjny 2.2. Promocja wewnętrzna Ziemi Lubartowskiej

Realizacja tego celu operacyjnego zmierza ku poprawie obsługi ruchu turystycznego Ziemi Lubartowskiej poprzez zaproponowanie będącemu na miejscu turyście różnorodnych, dopasowanych do jego preferencji usług i produktów turystycznych. Często zdarza się, że turyści odwiedzający Ziemię Lubartowską (np. Muzeum Zamoyskich w Kozłowie) omijają wiele jej atrakcji z powodu braku lub niedostatecznej informacji o nich. Niezmiernie istotne jest też podniesienie poziomu wiedzy o lokalnej ofercie turystycznej wśród mieszkańców Ziemi Lubartowskiej, szczególnie wśród osób mających styczność z przyjezdnymi (np. personel sklepów) i wyposażenie ich w materiały promocyjne. Organizacja imprez promujących lokalne rękodzieło i folklor (targi, festyny) doskonale uzupełnia ofertę turystyczną.

Kierunki działań:

- ⇒ Budowa systemu wizualnej informacji turystycznej (mapy, tablice, drogowskazy).
- ⇒ Budowa systemu lokalnych punktów informacji turystycznej.
- ⇒ Organizacja festynów i targów promujących lokalne rękodzieło i folklor.

Cel operacyjny 2.3. Promocja zewnętrzna Ziemi Lubartowskiej

Działania zaplanowane w ramach tego celu operacyjnego mają na celu podniesienie znajomości walorów turystycznych Ziemi Lubartowskiej u przedstawicieli poszczególnych segmentów rynku oraz u touroperatorów. Proponowane działania i ich cel szczegółowo opisano w rozdziale następnym. Tutaj zaś wymienia się tylko główne **kierunki działań:**

- ⇒ Działalność wydawnicza.

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

- ⇒ Akcje promocyjne.
- ⇒ Promocja.
- ⇒ Portal turystyczny.

Priorytet 3. Zorganizowanie systemu zarządzania turystyką na Ziemi Lubartowskiej

Jednym z istotnych elementów rozwoju turystyki na danym obszarze winien być jednorodny i spójny system zarządzania i informacji turystycznej. System ten powinien obejmować jak największą liczbę podmiotów zainteresowanych gospodarką turystyczną i wydatkujących środki na ten cel. Podmiot zarządzający winien być wyposażony w instrumenty pozwalające na realizację stawianych przed nim zadań, przede wszystkim w środki finansowe i niezbędny kapitał wiedzy i umiejętności. Realizacja i sukces niniejszej strategii zależy od powstania takiego podmiotu i jego pozycji wśród innych podmiotów prowadzących działania na rzecz rozwoju społeczno – gospodarczego i turystycznego Ziemi Lubartowskiej.

Cel operacyjny 3.1. Utworzenie Klastra Turystycznego Ziemi Lubartowskiej

Klaster (ang. *cluster*, inne nazwy to *grono*, *wiązka przemysłowa*, *lokalny system produkcyjny*, *biegun kompetencji*) to przestrzennie skoncentrowana grupa przedsiębiorstw, instytucji i organizacji powiązanych siecią pionowych i poziomych zależności, często o charakterze nieformalnym, która poprzez skupienie szczególnych zasobów pozwala osiągnąć tym przedsiębiorstwom trwałą przewagę konkurencyjną. Klaster obejmuje pewien obszar geograficzny. Podmioty skupione w jego ramach konkurują, a jednocześnie współpracują tam, gdzie możliwy jest efekt synergii. Utworzenie klastra turystycznego opartego na trójsektorowym partnerstwie pozwoli zracjonalizować wydatki ponoszone przez poszczególnych partnerów na promocję turystyki oraz zwiększyć ich efektywność. Dzięki koordynacji działań możliwe jest zwiększenie efektu promocyjnego i wypracowanie spójnego systemu zarządzania ruchem turystycznym na Ziemi Lubartowskiej. Jedną z działalności klastra winno być trwałe podnoszenie jakości świadczonych usług turystycznych oraz podnoszenie konkurencyjności rynkowej produktów turystycznych.

Kierunki działań:

- ⇒ Budowa partnerstwa (klastra) turystycznego.
- ⇒ Szkolenia z zakresu turystyki i marketingu usług turystycznych.

Cel operacyjny 3.2. Utworzenie systemu informacji turystycznej

Utworzenie spójnego systemu informacji turystycznej opartego o nowoczesne technologie (Internet, GPS) jest jednym z istotnych zadań stojących przed podmiotem zarządzającym rozwojem turystyki Ziemi

Lubartowskiej. Nowoczesne technologie winny umożliwiać bezbłędne i łatwe zaplanowanie pobytu turysty na Ziemi Lubartowskiej (rezerwacja noclegów, wykupienie posiłków, korzystanie z atrakcji) oraz prowadzić go niezawodnie od punktu pobytu do punktu pobytu. Nowoczesne metody winny być uzupełnieniem tradycyjnych i wypróbowanych sposobów informacji turystycznej. Powinien powstać jeden centralny ośrodek koordynacyjny – informacyjny oraz sieć biur wyposażonych w podstawowe informacje o bazie noclegowej, gastronomicznej, lokalnych atrakcjach i innych informacjach istotnych z punktu widzenia turysty tak, by czuł on się zawsze dobrze poinformowany i by mógł skorzystać ze wszystkich odpowiadających mu produktów turystycznych Ziemi Lubartowskiej.

Kierunki działań:

- ⇒ Utworzenie portalu turystycznego.
- ⇒ Utworzenie Centrum Informacji Turystycznej i Biur Informacji Turystycznej.

CEL GENERALNY		
Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Ziemi Lubartowskiej		
Priorytety	Cele operacyjne	Kierunki działań
Priorytet I: Poprawa infrastruktury turystycznej i paraturystycznej	Cel operacyjny 1.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej	⇒ modernizacja drogi nr 19 (Lubartów – Lublin) i drogi nr 48 (Kock – Moszczanka) ⇒ uruchomienie połączenia kolejowego z Lublinem ⇒ budowa i oznaczenie szlaków i ścieżek rowerowych
	Cel operacyjny 1.2. Rozwój infrastruktury pobytowej	⇒ rozwój bazy noclegowej ⇒ rozwój bazy gastronomicznej
	Cel operacyjny 1.3. Budowa i odnowienie infrastruktury turystycznej	⇒ budowa przystani kajakowych na rzece Wieprz, ⇒ budowa sieci szlaków rowerowych (utwardzenie, budowa wiat i miejsc wypoczynku), ⇒ organizacja sieci wypożyczalni rowerów.
Priorytet II. Stworzenie i realizacja programu promocji Ziemi Lubartowskiej.	Cel operacyjny 2.1. Budowa marki turystycznej Ziemi Lubartowskiej.	⇒ budowa systemu identyfikacji wizualnej produktu turystycznego Ziemi Lubartowskiej ⇒ tworzenie produktów turystycznych „szytych na miarę”.
	Cel operacyjny 2.2. Promocja wewnętrzna Ziemi Lubartowskiej.	⇒ budowa systemu wizualnej informacji turystycznej (mapy, tablice, drogowskazy), ⇒ budowa systemu lokalnych punktów informacji turystycznej, ⇒ organizacja festynów i targów promujących lokalne rękodzieło i folklor.
	Cel operacyjny 2.3. Promocja zewnętrzna Ziemi Lubartowskiej	⇒ działalność wydawnicza ⇒ akcje promocyjne ⇒ promocja ⇒ portal turystyczny
Priorytet III. Zorganizowanie systemu zarządzania turystyką na Ziemi	Cel operacyjny 3.1. Utworzenie Klastra Turystycznego Ziemi	⇒ budowa partnerstwa (klastra) turystycznego, ⇒ szkolenia z zakresu turystyki i marketingu usług turystycznych,

Lubartowskiej.	Lubartowskiej	
	Cel operacyjny 3.2. Utworzenie systemu informacji turystycznej.	⇒ utworzenie portalu turystycznego, ⇒ utworzenie Centrum Informacji Turystycznej i Biur Informacji Turystycznej.

9. PROMOCJA – KIERUNKI I ZADANIA

Promocja⁴⁹ jest definiowana jako działania informacyjno-nakłaniające, mające na celu pobudzanie popytu na promowaną ofertę lub kształtowanie korzystnego wizerunku marki tej oferty i jej oferenta.

Według jednej z częściej cytowanych definicji „promocja jest to oddziaływanie na odbiorców produktów danej firmy, polegające na przekazywaniu im informacji, które mają w odpowiednim stopniu zwiększać wiedzę na temat towarów firmy i samej firmy w celu stworzenia dla nich preferencji na rynku. Jest to więc taki sposób komunikowania się firmy z otoczeniem, który w efekcie ma przyczynić się do zwiększenia popytu na towary sprzedawane przez daną firmę”. Promocją jest integralną częścią tzw. marketing-mix, czyli instrumentów, za pomocą których można bezpośrednio oddziaływać na rynek⁵⁰.

Promocja jest jednym ze sposobów komunikacji marketingowej. Proces komunikacji tworzy układ następujących elementów⁵¹:

- ❑ **nadawca** – podmiot kierujący przekaz informacyjny do odbiorcy,
- ❑ **kodowanie** – mechanizmu przekładającego ideę komunikatu (informacje i sugestie) na symbole (słowa, obrazy, znaki, dźwięki, barwy itd.),
- ❑ **przekaz** – zespół informacji i sugestii zakodowanych w symbolach wysyłanych przez nadawcę do odbiorcy,
- ❑ **kanał informacji** – środki przekazu (media) będące nośnikami zakodowanych informacji i sugestii,
- ❑ **dekodowanie** – interpretacja otrzymanego przekazu, czyli przekształcenie symboli w informacje i sugestie,
- ❑ **odbiorcy** (audytorium komunikacji) – osoby lub firmy odbierające przekaz,
- ❑ **odpowiedź** – zespół reakcji i zachowań odbiorców po otrzymaniu przekazu,
- ❑ **sprzężenie zwrotne** – część odpowiedzi, którą odbiorcy przekazują nadawcy (formę odpowiedzi nadawca może zasugerować w przekazie),
- ❑ **zakłócenia szumu informacyjnego**, które mogą spowodować niekontrolowane zniekształcenia przekazu, a w związku z tym odmienne od pożądaných reakcje i zachowania odbiorców.

⁴⁹ Słowo „promocja” wywodzi się od łacińskich określeń *pro motio, promovere* – poparcie, szerzenie, posuwanie naprzód (T. Szczucki, *Encyklopedia marketingu, Definicje, zasady, metody*, Agencja Wydawnicza „Placet”, Warszawa 1998, s. 256-257).

⁵⁰ Najbardziej popularna koncepcja marketing-mix, to tzw. 4P (product (produkt), price (cena), place (dystrybucja), promotion (promocja)).

⁵¹ Praca zbiorowa pod red. Barbary Szymoniuk *Komunikacja marketingowa. Instrumenty i metody*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 2006r., s. 17.

Przed wszystkim nadawca komunikatu powinien:

- ☐ znać odbiorców komunikatu, ich potrzeby i oczekiwania,
- ☐ odpowiednio zakodować swój przekaz, upewniając się, że zostanie on właściwie zrozumiany przez odbiorców,
- ☐ przesłać przekaz za pomocą odpowiednich środków (kanałów),
- ☐ ustalić rodzaj i wielkość oczekiwanych sprzężeń, czyli sugerowanych w przekazie reakcji odbiorców, a także zagwarantować i ułatwić odpowiedź na odebrany komunikat⁵².

Promocji służy zespół instrumentów, tzw. promotion-mix, którymi wg. Ph. Kotlera są:

- ☐ reklama - każda płatna forma nieosobistej prezentacji i promocji idei, dobra lub usługi przez określonego sponsora,
- ☐ marketing bezpośredni - wykorzystanie listów, telefonów i innych nieosobistych narzędzi kontaktu w celu komunikowania się z określonymi grupami obecnych i potencjalnych klientów,
- ☐ promocja sprzedaży - krótkookresowe działania stosujące bodźce ekonomiczne w celu pobudzenia sprzedaży produktu lub usługi,
- ☐ public relations i publicity - kontakty i stosunki firmy z otoczeniem (nabywcami, akcjonariuszami, opinią publiczną, publikatorami itp.) dla upowszechnienia jej misji, celów i sposobów działania oraz wytworzenia przychylności otoczenia,
- ☐ sprzedaż osobista - osobista i bezpośrednia prezentacja oferty przez sprzedawcę potencjalnemu nabywcy.

W promocji produktu turystycznego stosuje się zróżnicowane instrumenty, z których najważniejsze przedstawione zostały w poniższym zestawieniu.

Tabela 9.1. Instrumenty promocji.

Grupa	Środki	Charakterystyka
Reklama	Reklama prasowa	Płatne moduły reklamowe, artykuły reklamowe,
	Reklama telewizyjna	Filmy i spoty reklamowe
	Reklama radiowa	Spoty radiowe, audycje płatne,
	Reklama w środkach transportu (wewnętrzna i zewnętrzna)	Plakaty, plansze na stacjach, w autobusach, tramwajach lub też na karoseriach taksówek, ścianach wagonów, ogonach samolotów itp.
	Reklama zewnętrzna	Bilboardy, plakaty,
	Reklama w otoczeniu	Instalacje plastyczne w centrach miast, na kopertach listowych, wlewach pomp benzynowych
Public Relations (PR)	Artykuły prasowe, wywiady radiowe, telewizyjne i prasowe	Pozyskanie w wyniku wysyłki materiałów prasowych, zdjęć, kontaktu bezpośredniego z pismem, czy podróży dziennikarskiej,
	Targi i wystawy	Prezentacja produktów, promocja obrazu firmy/regionu,
	Wydarzenia promocyjne /events/	Koncert, koktajle, pokazy, itp.
	Sponsoring	Finansowanie imprez kulturalnych, sportowych i innych w celu zdobycia rozgłosu o firmie,
Promocja sprzedaży	Warsztaty robocze – work shop	Handlowe, rotacyjne spotkania wielu partnerów w celu nawiązania kontaktów i promocji oferty,
	Targi i wystawy	Prezentacja na targach oferty po promocyjnej cenie
	Rabaty, próbki produktów	Obniżenie ceny lub dystrybucja przedmiotów, w celu pobudzenia sprzedaży i pokazania produktu,
	Merchandising	Koncentrowanie promocji w punkcie sprzedaży, degustacje i pokazy,

⁵² Tamże.

	e-marketing	Promocja, sprzedaż w Internecie,
Sprzedaż osobista	Wizyty u klienta	Prezentacja produktu u klienta i poznanie jego potrzeb
	Telemarketing	Badanie rynku i sprzedaż przez telefon, infolinia
Marketing bezpośredni		Interaktywny sposób komunikowania się z pojedynczym klientem

Źródło: Z. Kruczek, B. Walas: Promocja i informacja turystyczna, s. 37.

Planując działania promocyjne, wybierając jej narzędzia, należy dokładnie określić jej adresata. W przypadku produktu turystycznego adresatów promocji można podzielić na dwie zasadnicze grupy:

- ☐ tour operatorzy/ biura i agencje turystyczne,
- ☐ turyści – podzieleni na określone segmenty rynku.

Dla każdej z tych grup adresatów dobrane będą inne narzędzia promocji i inaczej skonstruowane komunikaty promocyjne. Poszczególne propozycje przedstawione zostały poniżej.

1. Adresat promocji: Touroperatorzy: Biura i Agencje Turystyczne.

a) **Oczekiwania:** Łatwe i niezawodne zorganizowanie atrakcyjnego pobytu o różnym standardzie dla różnych grup klientów. Wiarygodny partner oferujący kompleksowe usługi.

b) **Komunikat promocyjny:** Ziemia Lubartowska to dobrze zorganizowany system różnorodnych produktów turystycznych dla różnych grup klientów.

c) Proponowane narzędzia promocyjne:

- ☐ reklamy w prasie branżowej,
- ☐ plakaty przesyłane do biur touroperatorów,
- ☐ artykuły promocyjne w prasie i na portalach branżowych,
- ☐ prezentacja produktu/warsztaty robocze dla biur podróży – krótkie programy pobytowe dla touroperatorów,
- ☐ udział w targach branżowych wraz z ulotkami/mapami obszaru,
- ☐ atrakcyjne rabaty/programy lojalnościowe,
- ☐ wizyty u dużych touroperatorów – spotkania prezentujące pakiety turystyczne Ziemi Lubartowskiej.

2. Adresat promocji: turyści - segment turystyki miejskiej i kulturowej.

- ☐ Wiek: 10+
- ☐ Płeć: kobiety i mężczyźni
- ☐ Wykształcenie: średnie i wyższe
- ☐ Dochód: średnia krajowa i powyżej
- ☐ Geografia: Polska i zagranica

a) Oczekiwania:

- ☐ zwiedzanie ciekawych miejsc związanych z historią, architekturą, kulturą, etc. – muzea, zabytki, miejsca pamięci, cmentarze etc.
- ☐ poznawanie tradycji i obyczajów mieszkańców obszaru w sposób interaktywny – poprzez udział w imprezach kulturalnych i folklorystycznych oraz warsztatach, pokazach, etc.
- ☐ poznawanie historii obszaru dzięki spotkaniom z ciekawymi ludźmi, poszukiwaniom ciekawych obiektów architektonicznych, uczestniczeniu w imprezach opartych o wydarzenia historyczne, słynne postaci.

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

- ☐ ciekawe formuły zwiedzania, nie tylko w kontekście interaktywności, ale również w kontekście pakietowania oferty (np. tradycyjna regionalna kuchnia, ciekawe formy transportu, uczestnictwo w imprezach etc.).
- ☐ łączenie zwiedzania z obcowaniem z przyrodą.
- b) **Komunikat promocyjny:** Ziemia Lubartowska posiada wiele ciekawych miejsc, które warto poznać. Ziemia Lubartowska zaczyna się na Kozłówce, ale na niej nie kończy.
- c) **Proponowane narzędzia promocyjne:**
 - ☐ reklama w prasie ogólnopolskiej, artykuły sponsorowane (tygodniki),
 - ☐ reklama telewizyjna – spoty w telewizji regionalnej,
 - ☐ reklama telewizyjna – product placement – umieszczenie na Ziemi Lubartowskiej akcji jakiegoś popularnego serialu (kilka odcinków),
 - ☐ reklama zewnętrzna – billboardy w dużych miastach i na lotniskach,
 - ☐ reklama zewnętrzna – tablice informujące o atrakcjach turystycznych przy drogach wiodących na teren powiatu lubartowskiego, tablice informacyjne z mapami (atrakcje turystyczne Ziemi Lubartowskiej) przy wszystkich ważnych zabytkach, gł. przy Muzeum Zamoyskich w Kozłówce,
 - ☐ reklama zewnętrzna – ulotki w punktach informacji turystycznej w woj. lubelskim.
 - ☐ reklama w otoczeniu – umieszczanie hasła promocyjnego na wszystkich kopertach wysyłanych przez instytucje publiczne z terenu powiatu lubartowskiego,
 - ☐ artykuły prasowe o budowaniu marki turystycznej obszaru w mediach ogólnopolskich,
 - ☐ e-marketing – uruchomienie internetowego centrum informacji i sprzedaży usług turystycznych, zamieszczanie banerów promocyjnych na dużych portalach informacyjnych.

3. Adresat promocji: turyści - segment turystyki edukacyjno - rekreacyjnej dzieci i młodzieży, (nauczyciele i dyrektorzy szkół):

- ☐ Wiek: 10-18
- ☐ Płeć: wszyscy
- ☐ Geografia: głównie mieszkańcy województwa lubelskiego oraz jego najbliższych okolic (głównie regiony ościennie).
- a) **Oczekiwania:**
 - ☐ organizacja białych i zielonych szkół, kolonii i obozów,
 - ☐ zainteresowana poznawaniem walorów, zarówno naturalnych, jak i kulturowych,
 - ☐ bogata infrastruktura paraturystyczna (szlaki turystyczne, obiekty sportowo-rekreacyjne),
 - ☐ organizacja imprez sportowych, rekreacyjnych i kulturalnych, warsztatów, pokazów, lekcji edukacji ekologicznej oraz lekcji muzealnych,
 - ☐ liczne atrakcje na świeżym powietrzu, dostępne aktywne formy wypoczynku.
- b) **Komunikat promocyjny:** Ziemia Lubartowska to znakomite miejsce do organizacji kolonii/obozów/wycieczek szkolnych.

c) **Proponowane narzędzia promocyjne:**

- ☐ reklama zewnętrzna – plakaty i ulotki wysyłane do szkół województwa lubelskiego i ościennych województw,
- ☐ reklama prasowa – artykuły sponsorowane w prasie o tematyce edukacyjnej i historycznej,
- ☐ warsztaty robocze/szkolenia dla nauczycieli – nauczanie historii/przyrody organizowane w obiektach turystycznych Ziemi Lubartowskiej,
- ☐ telemarketing – telefony do szkół województwa lubelskiego i województw ościennych.

4. Adresat promocji: turyści - segment turystyki weekendowej:

- ☐ Wiek: 18-55,
- ☐ Płeć: wszyscy,
- ☐ Geografia: głównie mieszkańcy województwa lubelskiego oraz mazowieckiego.

a) **Oczekiwania:**

- ☐ 2-3 dniowy wypoczynek, w niedalekiej odległości od miejsca zamieszkania,
- ☐ ciekawa oferta noclegowa i gastronomiczna,
- ☐ różne formy spędzania czasu wolnego, począwszy od wypoczynku biernego, skończywszy na uprawianiu sportów,
- ☐ bliskie kontaktów z gestorami bazy noclegowej,
- ☐ ciekawe miejsca na wyjazdy świąteczne (np. Boże Narodzenie czy Wielkanoc na wsi).

b) **Komunikat promocyjny:** Ziemia Lubartowska to bliskie miejsce na nietypowy, aktywny weekend (na rowerach, w kajaku, na grzybach, na rynach)/tradycyjne Święta.

c) **Proponowane narzędzia promocyjne:**

- ☐ reklama w prasie ogólnopolskiej, artykuły sponsorowane (tygodniki),
- ☐ reklama telewizyjna – spoty w telewizji regionalnej,
- ☐ reklama telewizyjna – product placement – umieszczenie na Ziemi Lubartowskiej akcji jakiegoś popularnego serialu (kilka odcinków),
- ☐ reklama zewnętrzna – billboardy w Lublinie i Warszawie,
- ☐ reklama zewnętrzna – tablice informujące o atrakcjach turystycznych przy drogach wiodących na teren powiatu lubartowskiego, tablice informacyjne z mapami (atrakcje turystyczne Ziemi Lubartowskiej) przy wszystkich ważnych zabytkach, gł. przy Muzeum Zamoyskich w Kozłowie,
- ☐ reklama zewnętrzna – ulotki w punktach informacji turystycznej w woj. lubelskim,
- ☐ reklama zewnętrzna – mapy szlaków rowerowych przy ważnych zabytkach na terenie Ziemi Lubartowskiej,
- ☐ reklama w otoczeniu – umieszczanie hasła promocyjnego na wszystkich kopertach wysyłanych przez instytucje publiczne z terenu powiatu lubartowskiego,
- ☐ artykuły prasowe o budowaniu marki turystycznej obszaru w mediach ogólnopolskich,

- ☐ e-marketing – uruchomienie internetowego centrum informacji i sprzedaży usług turystycznych, zamieszczanie banerów promocyjnych na dużych portalach informacyjnych,

5. Adresat promocji: turyści - segment turystyki wiejskiej, agroturystyki i ekoturystyki,

- ☐ Wiek: 10+,
- ☐ Płeć: kobiety i mężczyźni,
- ☐ Wykształcenie: wyższe i średnie,
- ☐ Dochód: powyżej średniej krajowej.
- ☐ Geografia: cały świat, głównie jednak mieszkańcy województwa oraz województw ościennych, przede wszystkim mazowieckiego

a) **Oczekiwania:**

- ☐ ekologia i kontakt z przyrodą,
- ☐ dobra kuchnia, przede wszystkim „zdrowa żywność”, żywność ekologiczna, produkty wytworzone w gospodarstwie,
- ☐ wycieczki po okolicy (las, jeziora, zabytki),
- ☐ możliwość spędzenia rodzinnych świąt na wsi,
- ☐ bezpieczna infrastruktura dla dzieci,
- ☐ niewygórowana cena; średni dobry standard,
- ☐ możliwość dojazdu samochodem.

b) **Komunikat promocyjny:** Ziemia Lubartowska oferuje tradycyjną, polską gościnność i ciekawe spędzanie wolnego czasu wśród czystej przyrody; Ziemia Lubartowska to bliskie miejsce na aktywny weekend (na rowerach, w kajaku, na grzybach, na rybach)/ tradycyjne Święta.

c) **Proponowane narzędzia promocyjne:**

- ☐ reklama w prasie ogólnopolskiej, artykuły sponsorowane (tygodniki),
- ☐ reklama telewizyjna – spoty w telewizji regionalnej,
- ☐ reklama telewizyjna – product placement – umieszczenie na Ziemi Lubartowskiej akcji jakiegoś popularnego serialu (kilka odcinków),
- ☐ reklama zewnętrzna – billboardy w dużych miastach, głównie w Lublinie i Warszawie,
- ☐ reklama zewnętrzna – tablice informujące o atrakcjach turystycznych przy drogach wiodących na teren powiatu lubartowskiego, tablice informacyjne z mapami (atrakcje turystyczne Ziemi Lubartowskiej) przy wszystkich ważnych zabytkach, gł. przy Muzeum Zamoyskich w Kozłowie,
- ☐ reklama w otoczeniu – umieszczanie hasła promocyjnego na wszystkich kopertach wysyłanych przez instytucje publiczne z terenu powiatu lubartowskiego,
- ☐ artykuły prasowe o budowaniu marki turystycznej obszaru w mediach ogólnopolskich,
- ☐ e-marketing – uruchomienie internetowego centrum informacji i sprzedaży usług turystycznych, zamieszczanie banerów promocyjnych na dużych portalach informacyjnych,

6. Adresat promocji: turyści - segment turystyki aktywnej i specjalistycznej:

PROGRAM
REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

- ☐ Wiek: 18+
- ☐ Płeć: kobiety i mężczyźni
- ☐ Wykształcenie: średnie i wyższe
- ☐ Dochód: średnia krajowa i powyżej
- ☐ Geografia: głównie mieszkańcy województwa oraz jego najbliższych okolic (województw ościennych)

a) **Oczekiwania:**

- ☐ relaks poprzez aktywność fizyczną, w jej różnych formach, przy równoczesnym wysokim poziomie bezpieczeństwa,
- ☐ możliwość ciekawego spędzenia wieczorów: grill, ognisko, regionalna impreza,
- ☐ walory naturalne i krajoznawcze obszaru,
- ☐ ciekawa, czysta przyroda,
- ☐ istnienie szlaków rowerowych, zagospodarowanych akwenów wodnych i rzek,
- ☐ dostępna infrastruktura turystyczna i paraturystyczna – szlaki, wypożyczalnie sprzętu, obiekty sportowe,
- ☐ ciekawa okolica – walory przyrodnicze i kulturowe obszaru.

b) **Komunikat promocyjny:** Ziemia Lubartowska to miejsce godne odkrycia przez ludzi aktywnych. Oferuje ciekawe szlaki rowerowe, spływy kajakowe, a wieczorem – fajne imprezy z potrawami lokalnej kuchni.

c) **Proponowane narzędzia promocyjne:**

- ☐ reklama w prasie ogólnopolskiej, artykuły sponsorowane (tygodniki),
- ☐ reklama w prasie branżowej (turystycznej, rowerowej),
- ☐ reklama telewizyjna – spoty w telewizji regionalnej,
- ☐ reklama zewnętrzna – billboardy w dużych miastach, głównie w Lublinie i Warszawie,
- ☐ reklama zewnętrzna – tablice informujące o atrakcjach turystycznych przy drogach wiodących na teren powiatu lubartowskiego, tablice informacyjne z mapami (atrakcje turystyczne Ziemi Lubartowskiej) przy wszystkich ważnych zabytkach, gł. przy Muzeum Zamoyskich w Kozłowie,
- ☐ e-marketing – uruchomienie internetowego centrum informacji i sprzedaży usług turystycznych, zamieszczanie banerów promocyjnych na dużych portalach informacyjnych,
- ☐ reklama na środkach transportu – wykonanie i rozpowszechnianie akcesoriów rowerowych z dobrze widocznym logo Ziemi Lubartowskiej.

Wszystkie wykonywane materiały promocyjne (plakaty, billboardy, ulotki, mapy, pocztówki, spoty, reklamy itp.) winny być opatrzone podobnym znakiem graficznym (logo) kojarzącym się z Ziemią Lubartowską. Jako tzw. konstans promocyjny może być wykorzystane logo projektu „Rowerem przez krainę Lewarta - promocja oferty turystyki rowerowej Ziemi Lubartowskiej”, które posiada wszystkie wymagane cechy tego typu oznaczeń graficznych. Zasadne byłoby też opracowanie kilku wersji tego znaku graficznego.

Ryc. 9.1. Logo projektu „Rowerem przez krainę Lewarta - promocja oferty turystyki rowerowej Ziemi Lubartowskiej”.

Źródło: na podstawie pliku elektronicznego przekazanego przez UM Lubartów.

Interesująca może być też możliwość wykorzystania motywów muzycznych lub słownych kojarzących się z Ziemią Lubartowską. Przykładem tego może być piosenka Andrzeja Rosiewicza „W Lubartowie”, czy Kabaret Dudek w skeczu o Lubartowie.

ŹRÓDŁA

Wybrana literatura:

1. Altkom j., A. Nowakowska A., Podstawy marketingu turystycznego. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1992.
2. Brilman J., Nowoczesne koncepcje i metody zarządzania, PWE, Warszawa 2002.
3. Buhalis D., Marketing the Competitive Destination of the Future, "Tourism Management", No. 21/2000,
4. Czuba M., Marketing usług. Teoria i praktyka, Wydawnictwo TARA, Katowice 2001.
5. Domański T., Strategiczne planowanie rozwoju gospodarczego gminy, Agencja Rozwoju Komunalnego, Warszawa 1999.
6. Duliniec E., Marketing międzynarodowy, PWE, Warszawa 2004.
7. Dziedzic E., Obszar recepcji turystycznej jako przedmiot zarządzania strategicznego, Monografie i opracowania, nr 442, SGH, Warszawa 1998.
8. Garbarski L., Rutkowski I., Wrzosek W., Marketing, PWE, Warszawa 1997.
9. Gaworecki W.W., Turystyka, PWE, Warszawa 2003.
10. Gołembski G. (red.), Kompendium wiedzy o turystyce, PWN, Warszawa-Poznań 2002.
11. Goncalves V.F.C., Aguas P.M.R., The Concept of Life Cycle. An Application to the Tourism Product, "Journal of Travel research", No. 4/1997.
12. Grudzewski W., Karst A., Zastosowanie metody SWOT w ocenie strategii. Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa, nr 5, 1999.
13. Hausner J. (red.), Programowanie rozwoju regionalnego. Poradnik dla samorządów województwa, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1999.
14. Hryniewicz J.T., Endo- i egzogeniczne czynniki rozwoju gospodarczego gmin i regionów, Studia regionalne i lokalne, Europejski Instytut Rozwoju regionalnego i lokalnego UW Nr 2(2), Wyd. Naukowe „Scholar”, Warszawa 2000.
15. Kondracki J., Geografia regionalna Polski. Warszawa, PWN, 2002.
16. Kotler, R.E., Turner, Marketing Management. 7th e, Prentice Hall Canada, Scarborough 1993.
17. Kotler Ph., Principles of Marketing, Prentice Hall, New York 1980.
18. Kornak, A.S. Rapacz, A. Zarządzanie turystyką i jej podmiotami w miejscowości i regionie, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2001.
19. Lubelska Lista Produktów Tradycyjnych,
<http://www.lubelskie.pl/?pid=712>.

20. Majewska I., Telniuk T., Broma R., Audyt turystyczny województwa lubelskiego opracowany na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego, Warszawa, lipiec 2008 r.
21. Matwiejczyk T., Przewodnik rowerowy. Okolice Lubartowa, Lubartów 2001.
22. Middleton, V.T.C., Tourism product, [w:] Tourism Marketing and management Handbook, S. Witt, L. Mountinho (ed.), Prentice Hall 1989.
23. Middleton V.T.C. Hawkins r., Suistainable Tourism. A Marketing Perspective, Battenworth-Heinemann, Oxford 1998.
24. Musiałkiewicz J., Marketing, Ekonomik, Warszawa 1998.
25. Plan Marketingu Turystyki w Województwie Lubelskim na lata 2007 – 2013, www.lubelskie.pl.
26. Obłój K., Strategia organizacji. W poszukiwaniu trwałej przewagi konkurencyjnej. PWE, Warszawa 1998; Obłój K., Strategia sukcesu firmy, PWE, Warszawa 2000.
27. Obszary Wiejskie. Przyszłość Obszarów Wiejskich Lubelszczyzny, Związek Gmin Lubelszczyzny, Lublin 1999.
28. Raport o stanie środowiska województwa lubelskiego w 2009 roku, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Lublin 2010.
29. Rozporządzenie Rady (WE) NR 1260/1999 z dnia 21 czerwca 1999 r. ustanawiające ogólne przepisy w sprawie Funduszy Strukturalnych.
30. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 sierpnia 2008 roku w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych (Dz.U.08.162.1008).
31. Schröder H., Marketing, Skuteczne planowanie i praktyka, Centrum Kreowania Liderów 1990.
32. Sawicki B., Program rozwoju turystyki w powiecie lubartowskim na lata 2010 -2020, opracowanie wykonane na zlecenie Powiatu Lubartowskiego, udostępnione przez Starostwo Powiatowe w Lubartowie.
33. Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 29 listopada 2006 roku, www.mrr.gov.pl.
34. Strategia Rozwoju Turystyki na lata 2007 – 2013, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 czerwca 2005 roku, www.mrr.gov.pl
35. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020, załącznik do uchwały nr XXXVI/530/2000 z dnia 4 lipca 2005 roku Sejmiku Województwa Lubelskiego.
36. Strategia Rozwoju Powiatu Lubartowskiego, www.powiatlubartowski.pl
37. Sztucki T., Marketing, Sposób myślenia, system działania, Placet, Warszawa 1996.
38. Turski R., Uziak S., Zawadzki S., Środowisko Przyrodnicze Lubelszczyzny. Gleby, Lublin 1993.
39. Vademecum dla jednostek samorządu terytorialnego pn. „Strategie rozwoju lokalnego w latach 2007-2013”, www.rpo.lubelskie.pl.
40. Wysocka E., Podstawy metodyczne strategii rozwoju województw i gmin, „Człowiek i Środowisko” Strategie rozwoju województw

- i gmin. T.22 nr 3, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa 1998.
41. Zabytki architektury i budownictwa w Polsce. Województwo lubelskie, T.22, Warszawa 1995.
 42. Zawistowska H., Rola Unii Europejskiej w poprawie jakości produktów turystycznych, [w:] Kierunki rozwoju badań naukowych w turystyce, PWN, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Warszawa 2003.
 43. Zarys metodyki opracowania programów strategicznych, RCSS, Warszawa, październik 2004.

Wybrane strony internetowe:

1. Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad: www.gddkia.gov.pl.
2. Główny Urząd Statystyczny – Bank Danych Lokalnych: www.stat.gov.pl.
3. Instytut Turystyki w Warszawie: www.intur.com.pl.
4. Lokalna Grupa Działania „Doliną Wieprza i leśnym szlakiem”: www.lgd lubartow.org.pl.
5. Lokalna Grupa Działania „Małe Mazowsze”: www.malemazowsze.eurazd.eu.
6. Lokalna Grupa Działania „Jagiellońska przystań”: www.lgdparczew.pl.
7. Lokalna Grupa Działania „Polesie”: www.lgdpolesie.pl.
8. Muzeum Zamoyskich w Kozłowie: www.muzeumkozlowka.pl.
9. Obszary Natura 2000 w województwie lubelskim: <http://www.natura2000.lubelskie.pl>.
10. Powiat Lubartowski: www.powiatlubartowski.pl.
11. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Lublinie: <http://www.lublin.lasy.gov.pl>.
12. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Rybacka „W dolinie Tyśmienicy i Wieprza”: www.lgr-lubelskie.pl.
13. Święto Roweru: www.swietoroweru.pl.
14. Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego: www.lubelskie.pl.
15. Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie: www.wup.lublin.pl.
16. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska: www.wios.lublin.gov.pl.
17. Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie: www.zdp.lublin.

